

SPECIFIKA

SOCIÁLNÍ PRÁCE

RESPEKTUJÍCÍ GENDEROVOU,

SEXUÁLNÍ A VZTAHOVOU

ROZMANITOST

autorský kolektiv

1.

**Část I - To nejdůležitější z oblasti genderové,
sexuální a vztahové diverzity a respektující sociální práce**

Prague Pride z. s.
Rybná 716/24, 110 00 Praha 1
www.praguepride.cz

Autorský kolektiv:

Tereza Kadlecová (Pelechová)
Stanislav Kostih
Marcela Macháčková
Karel Pavlica (ed.)
Michal Pitoňák
Aleš Rumpel
Irena Smetáčková
Radek Šoustal

Jazyková úprava: Jana Kunová

Grafická úprava a sazba: >0< mowshe

Nakladatelství: AMOS repro, spol. s r. o.

Rok vydání 2020

Vydání první

Příručka vznikla ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí

© Prague Pride z. s., 2020

ISBN: 978-80-908096-4-2

Autorský kolektiv:

Tereza Kadlecová (Pelechová)

Stanislav Kostíha

Marcela Macháčková

Karel Pavlica (ed.)

Michal Pitoňák

Aleš Rumpel

Irena Smetáčková

Radek Šoustal

SPECIFIKA

SOCIÁLNÍ PRÁCE

RESPEKTUJÍCÍ GENDEROVOU,

SEXUÁLNÍ A VZTAHOVOU

ROZMANITOST

autorský kolektiv

PRAGUE
PRIDE

Předmluva	7
Slovo editora	9
Nejdůležitější témata z oblasti genderové, sexuální a vztahové diverzity	11
Proměnlivý prostor sexuálních a genderových identit	11
Genderová identita	15
Sexuální orientace a identita	27
Coming out aneb když se to ví	33
Menšinový stres a duševní zdraví ne-heterosexuálních lidí	45
Homofobie, bifobie, transfobie, jejich projevy a možnosti práce s poškozenými	61
Sexuální orientace a genderová identita v historické perspektivě	69
Respektující sociální práce	79
Sexuální orientace a genderová identita v sociální práci	79
Pastorační péče a sociální práce v církevních organizacích	97
Slovníček pojmů	113
Seznam organizací a služeb	121
Autorský kolektiv	127

Předmluva

Vážení čtenáři, vážené čtenářky,

*s radostí Vám představuji publikaci **Specifika sociální práce respektující genderovou, sexuální a vztahovou rozmanitost Část I - To nejdůležitější z oblasti genderové, sexuální a vztahové diverzity a respektující sociální práce**. Podíleli se na ní odborníci a odbornice z organizace **Prague Pride** s podporou **Ministerstva práce a sociálních věcí**.*

*Tato odborná publikace se zaměřuje na různé aspekty uvedeného tématu a přispívá do odborné a veřejné debaty, která je směřována na zachování a ochranu základních lidských práv, a především lidské důstojnosti. Z hlediska sociální práce jde o dodržování základních principů, jako je dobrovolnost a partnerský vztah mezi sociálními pracovníky*pracovnicemi a klienty*klientkami.*

V každé společnosti existují skupiny občanů, které musí čelit různým formám diskriminace, odmítání pro své přesvědčení, sexuální orientaci apod. Právě proto považujeme vydání této publikace za přínos, neboť širší veřejnost nejen seznámí s problematikou LGBT+, ale přinese i údaje a fakta, která mohou pomoci pochopit tuto komunitu jako součást společnosti.

Na druhé straně je také cílem LGBT+ osobám poskytnout potřebné informace o možnostech podpory ze strany sociálních pracovníků a pracovníc. Ti tak mohou být podporou i pomocí lidem, kteří se cítí ohroženi ať už sociálním vyloučením či se potřebují zorientovat ve své nepříznivé sociální situaci.

Závěrem Vám, čtenářům a čtenářkám, přeji abyste se v jednotlivých kapitolách nacházeli potřebné informace a případně se k nim vraceli. Tím se naplní účel této publikace.

Mgr. David Pospíšil

ředitel odboru sociálních služeb a sociální práce

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Slovo editora

Když se lidé obracejí na sociální službu, očekávají přístup založený na určité informovanosti a respektu. Ne vždy tomu tak ovšem bývá. A právě špatné zkušenosti osob menšinové sexuální orientace či genderové identity nebo strach z toho, jak se k nim sociální pracovníce*pracovník zachová, jim pak brání využívat sociální služby v míře, v jaké by potřebovali.

Účelem publikace, kterou právě čtete, je tedy přiblížit čtenářkám a čtenářům témata týkající se genderové, sexuální a vztahové rozmanitosti a specifika sociální práce s lesbami, gayi, bisexuálními a trans (LGBT+) klientkami a klienty. Věříme, že publikace podpoří sociální pracovníky*pracovnice ve vytváření respektujícího, bezpečného a přátelského prostředí pro všechny klienty*klientky sociální práce, včetně těch s minoritní orientací či identitou.

První kapitola příručky shrnuje formou autorsky zpracovaných kapitol aktuální nejdůležitější informace z oblasti genderové, sexuální a vztahové diverzity se zaměřením na prostředí a instituce České republiky. Jednotlivé kapitoly se tedy svým pojetím daných témat mohou lišit a mírně se může lišit i použitá terminologie (např. ponecháváme ne-heterosexualitu

i neheterosexualitu). U z našeho pohledu důležitých pojmů se ale držíme jednoho úzu, a to z důvodu, který je často v daných kapitolách popsán, případně je uveden ve slovníčku pojmů v závěru publikace.

Druhá kapitola se pak věnuje specifikům sociální práce s lesbami, gayi, bisexuálními a trans klientkami a klienty obecně, ale i v rámci církevních organizací a při pastorační péči.

Kromě aktuálních poznatků z oblasti genderové, sexuální a vztahové diversity je pro lepší představu toho, co mohou lidé v popisovaných situacích prožívat, příručka doplněna o příběhy osob, kterých se téma nějak týká. Všechny příběhy jsou anonymizované.

Publikace je doplněna o slovníček pojmů, který obsahuje aktuální LGBT+ terminologii a další důležité pojmy, a obsahuje i seznam relevantních organizací či služeb, kam se mohou LGBT+ osoby, ale i jejich blízcí, sociální pracovníci*pracovnice či jiné zainteresované osoby obracet v případě různých životních událostí.

Z důvodu genderově citlivého vyjadřování v textu v případě slov o stejném základu, která se liší rodem (např. výše uvedené pracovníci*pracovnice, autorů*autorek apod.), používáme hvězdičku. Na rozdíl od lomítka, které znamená „nebo“, hvězdička zahrnuje celé spektrum genderové diversity.

Pokud vás téma zajímá a chtěli byste se dozvědět další informace o životě LGBT+ osob v České republice i jinde, rádi vám je poskytneme, případně se můžeme domluvit na uspořádání kurzu o specifikách LGBT+ osob pro vás a vaše kolegy*kolegyně. Kontaktovat nás můžete na e-mailu karel.pavlica@praguepride.com.

V Praze, 19. 11. 2020

Karel Pavlica

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ TÉMATA Z OBLASTI GENDEROVÉ,
SEXUÁLNÍ A VZTAHOVÉ DIVERZITY

Proměnlivý prostor sexuálních a genderových identit

Aleš Rumpel

V poslední době se může zdát, že prostor sexualit mimo heterosexuální se zahušťuje. Výraz gay a lesbická komunita ustoupil zkratce LGBT, kterou nezřídka nahrazuje LGBTQIA nebo LGBT+, jako kdyby k homosexualitě neustále přibývaly nějaké nové sexuality a identity. První tři písmena zkratky jsou obvykle jasná, lesby, gayové, bisexuální lidé. Problém začíná u T, které reprezentuje trans* lidi, a pokračuje k mnohovýznamnému queer (nebo questioning, česky hledající), intersex a asexuálním či aromantickým lidem, a jelikož výčet identit tímto nekončí, používáme často inkluzivní znaménko plus. Nebereme si nyní za cíl encyklopedicky představit veškerá dnes používaná označení pro neheterosexuální lidi, ale nabídnout pohled na to, jak takové kategorie vznikají a jak s nimi nakládat.

Předně je potřeba připomenout, že označovat se můžeme pouze takovými termíny, které jsou nám v naší kultuře a jazyce k dispozici. Samotné termíny homosexualita a heterosexuální jsou relativně nové, zavedla je až medicína 19. století, aby mohla mluvit o sexualitě zdravé a deviantní. Pokud nemáme v jazyce k dispozici koncepty, které odrážejí to, jak sami sebe prožíváme, nemůže dojít k sebeidentifikaci a coming outu. Pokud jsou navíc tato slova nebo jejich ekvivalenty zatíženy pejorativními významy, nebudou se k nim lidé hlásit, případně pro ně najdou své vlastní varianty, jako například „homosexuál“ nahradilo „gay“, nebo „transsexuál“ ustupuje „transgenderu“. V současné době zažíváme kulturně-společenské uvolnění, které umožňuje lidem otevřeně popisovat své různorodé zkušenosti se sexualitou, pohlavím, genderem a láskou, a tak může docházet k tomu, že lidé mají na výběr větší množství kategorií a konceptů, ke kterým se mohou hlásit.

Výše zmíněný příklad posunu od transsexualit k transgenderu navíc napovídá, že v oblasti identit nejde pouze o sexualitu, tedy o to, jaké je naše sexuální chování, ale taky o gender, dělení sociální reality na ženy/femininitu a muže/maskulinitu. Dá se říct, že pokud by pro nás nebylo zásadní lidi dělit na fixní kategorie muž/žena a femininní/maskulinní, nepotřebovali bychom binární koncept heterosexuality a homosexuality a nečinilo by nám problém chápat a přijímat kategorie mimo tyto póly. Například zkušenosti bisexuálních lidí napovídají, jak obtížné je pro některé z nás uznat flexibilní identity: bisexualita je často marginalizována a zpochybňována, často je vnímána jen jako označení lidí, kteří ještě nenašli odvahu naplno přiznat svou homosexualitu, u žen je zlehčována jako nezávazné experimentování jinak heterosexuálních žen, zatímco u mužů se předpokládá, že jediná sexuální zkušenost s jiným mužem z nich automaticky činí gaye.

Genderová a sexuální identita a orientace každého z nás je komplexní souhrou individuálních faktorů. Sexuální chování se může měnit vlivem okolností (například situační homosexualita ve věznicích), projevy náklonnosti ke stejnému pohlaví se různí napříč kulturami (například doteky mužů v částech arabského světa), gay muži s maskulinní prezentací se nezdá jako nezdá jako příslušníci stejné kategorie jako femininní gay muži, trans lidé, kteří přešli k životu v souladu se svým skutečným rodem, mohou a nemusí být heterosexuální atp.

Dominantní řád předpokládá soulad mezi pohlavím, genderem, vztahovostí a sexualitou, tedy že maskulinní muži obdařeni mužskými pohlavními orgány a znaky se zamilovávají a mají sexuální vztahy s femininními ženami obdařeny ženskými pohlavními orgány a znaky. Zmíněná variabilita v praxi může znamenat, že maskulinně prezentující osoba se identifikuje jako žena, má romantický zájem o muže, ale zároveň je asexuální, tzn. že nemá zájem o sexuální styky. Variace jakékoliv z těchto proměnných činí problém a může ústít, a často se tak děje, v nějakou formu útlaku lidí, kteří jsou vůči tomuto řádu nekonformní.

Útlak nemusí nabývat jen podoby fyzického násilí, ale i běžných mikroagresí, jako jsou nadávky nebo záměrné oslovování transgender osob nesprávným rodem či jménem. Specifické formě útlaku čelí intersex lidé, tedy osoby s biologickou kombinací mužských a ženských pohlavních orgánů, na kterých jsou v dětství, tedy bez jejich souhlasu, často prováděny nevratné operace, které je nezdá jako nezdá jako přířadí k pohlaví opačnému, než je to, se kterým se později identifikují. Právě kategorizace sexuálních a genderových identit vede k tomu, že se vytváří hierarchie těchto kategorií, kdy heterosexualita a genderová konformita jsou brány jako norma a vše ostatní jako odchylka.

Kategorie a koncepty mohou fungovat jako škatulky, které jsou těsné a mohou být frustrující, protože v očích druhých definují naše tužby a chování a ovlivňují, jakého se nám dostává zacházení. Různorodost sexuálního chování, tužeb a identit je větší, než jsme tradičně navyklí vnímat, proto je důležité naslouchat, jak se každý z nás identifikuje, co pro nás naše specifická identita a zkušenost znamená a jak si přejeme, aby se k nám okolí chovalo.

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ TÉMATA Z OBLASTI GENDEROVÉ,
SEXUÁLNÍ A VZTAHOVÉ DIVERZITY

Genderová identita

Karel Pavlica

Při vymezování základních pojmů je v první řadě potřeba odlišit sexualitu a genderovou identitu. Jedná se o dvě různé věci, které by se neměly míchat dohromady, nebo dokonce zaměňovat. Protože porozumění konceptu genderu a pohlaví je důležité pro správné chápání otázek sexuality a sexuální orientace, zabýváme se genderovou identitou jako první.

KONCEPT GENDERU A POHLAVÍ

Koncept genderu a pohlaví se nejlépe vysvětlí, když si ho rozložíme na tři složky:

- ▶ **POHLAVÍ PŘIPSANÉ PO NAROZENÍ;**
- ▶ **GENDEROVÁ IDENTITA;**
- ▶ **GENDEROVÝ PROJEV.**

▶ Pohlaví připsané po narození

Pohlaví připsané po narození (nebo také biologické pohlaví) znamená, že lékařský personál po narození člověka na základě určitých charakteristik (genitálie, chromozomy, gonády, hormony atd.) rozhodne, zda jde o chlapce, nebo o dívku.

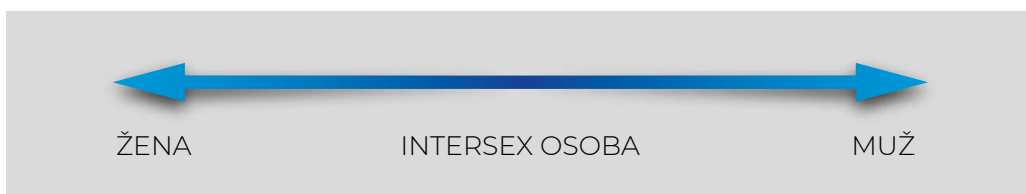
Někteří lidé se narodí s charakteristikami (pohlavní, chromozomální nebo hormonální variace), které se nedají jednoznačně přiřadit ženám nebo mužům (např. osoba s ženskými pohlavními orgány má převážující hormon testosteron, nebo osoba s mužskými znaky a převahou testosteronu má chromozomální výbavu XX). Jde o intersex osoby. Těch může být v populaci až 1,7 %, tj. jedna osoba z šedesáti, přičemž zdaleka ne vždy se to zjistí hned po narození. Podle starší statistiky, která brala v úvahu pouze nejednoznačnost v případě genitálií (jedná se o specifickou formu intersex variace - nejednoznačné pohlavní orgány, např. přítomnost vagíny i varlat, jsou zřejmé na první pohled, proto se v minulosti pod tímto pojmem uvažovaly pouze tyto možnosti), šlo o jednoho člověka na 2000 osob (tj. 0,05 %).¹

Protože v ČR neexistuje možnost uvést do rodného listu a dokladů nic jiného než žena, nebo muž, je třeba rozhodnutí o pohlaví dítěte udělat krátce po narození. Mnohde se stále provádějí nebezpečné korektivní operace jen proto, aby intersex dítě lépe zapadlo do zvolené škatulky.

1 Více o intersex tematice např. na webu mezinárodní evropské intersex organizace OII Europe: <https://oiiieurope.org>.

Někteří intersex lidé mohou pociťovat různou míru dysforie (negativní pocity, které vyvolávají určité tělesné vlastnosti, jež nejsou v souladu s pociťovaným rodem člověka) podobně jako trans lidé (viz dále).

Rozložení dle pohlaví připsaného po narození si můžeme představit na následující škále:

► Genderová identita

Genderová identita představuje o něco složitější koncept. Pojí se k sociální roli jakožto sociálně-kulturnímu konstrukt, vzhledu, způsobu chování nebo jinému vyjádření identity, kterou člověk pociťuje jako sobě vlastní. Jde o náš vnitřní pocit příslušnosti k určitému pohlaví, pocit, zda se cítíme být ženou, či mužem (nebo dívkou, či chlapcem).

Genderová identita se vytváří v našem mozku a je ovlivňována působením hormonů a jiných biologických procesů a rovněž i prostředím. Pro osobu, u které genderová identita a pohlaví připsané po narození nejsou v souladu, používáme obvykle termín transgender člověk (nebo zkráceně trans člověk), pokud tyto skutečnosti v souladu jsou, používáme termín cisgender člověk (cis člověk). V obou případech se jedná o to, že se člověk identifikuje jako žena, nebo jako muž, jsou ale i lidé, kteří se nedokážou zcela ztotožnit ani s jedním z uvedených pohlaví. Jde o velice různorodou skupinu osob v rámci genderové diverzity (agender osoby, genderfluidní osoby a jiné nebinární osoby).

Ne všechny osoby v rámci genderové diverzity se však identifikují jako transgender osoby, a ne všechny transgender osoby se identifikují jako osoby v rámci genderové diverzity - mnoho trans lidí se identifikuje jednoduše jako muž, nebo žena².

Rozložení podle genderové identity si můžeme představit na následující škále:

² Např. transgender muž, který se identifikuje jako muž, projde tranzicí a jinak než o muži o sobě nesmýšlí, nemluví. Jiný trans muž se může i po dokončení tranzice identifikovat jako osoba v rámci genderové diverzity a o své trans identitě otevřeně mluví, další člověk se může identifikovat jako nebinární, tedy osoba v rámci genderové diverzity, nemluví o sobě ani jako o muži, ani o ženě, a tranzici neplánuje.

► Genderový projev

Genderový projev zahrnuje vnější charakteristiky a chování, kterými se prezentujeme před okolím (oblečení, řeč, účes, gesta, koničky atd.) v rámci kategorií femininita vs. maskulinita v daném socio-kulturním kontextu. Femininita i maskulinita jsou sociální konstrukty. Například růžovou barvu máme za typicky ženskou, ale před rokem 1940 v USA byla růžová typicky mužskou barvou. Tyto konstrukty jsou tedy spojeny se stereotypními představami, které o genderu máme.

Genderový projev, který neodpovídá femininní nebo maskulinní normě ve společnosti, bývá nazýván genderově nekonformní. Genderový projev nesouvisí s pohlavím přiřazeným po narození ani se sexuální orientací, i když genderově nekonformní chování se může mezi lesbami a gayi vyskytovat, často je i s představou gaye (femininní projev) či lesby (maskulinní projev) spojováno. Zdaleka ne všichni gayové nebo bisexuální muži se však projevují femininně, a zdaleka ne všichni muži, kteří se projevují femininně, jsou gayové či bisexuálové. A totéž platí pro lesby a maskulinitu.

Genderová konformita u mužů je obvykle hlídána přísněji než konformita u žen (to je nejvýrazněji vidět např. v oblékání, kdy ženy si možnost nosit kalhoty, tedy mužské oblečení, vydobily v rámci emancipačního hnutí a nyní již nikoho žena v kalhotách nepřekvapí, zato muž v sukni je vnímán zcela jinak).

Rozložení dle genderového projevu si můžeme představit na následující škále:

Stručně řečeno, gender je tedy kombinace pohlaví přiřazeného po narození, genderové identity a genderového projevu. Ve většině případů jsou všechny složky v souladu (např. cis žena byla po narození označena jako žena, vnímá svou identitu jako ženskou a projevuje se žensky). Existuje ale skupina lidí, která narušuje koncept dvou binárních kategorií (muž vs. žena), protože jednoduše ani do jedné z těchto kategorií nezapadají. Ve vztahu k pohlaví přiřazenému po narození je nazýváme intersex lidé, ve vztahu k genderové identitě osoby v rámci genderové diverzity a ve vztahu k genderovému projevu genderově nekonformní lidé.

Může to působit komplikovaně, ale rozmanitost je základním rysem přírody, a patří do ní tedy i ta genderová. Existuje množství rostlin a živočichů, kteří jsou obojího pohlaví, nebo pohlaví během svého života změni. Trans, intersex a genderově nekonformní lidé existují po celém světě od začátku věků. Je v pořádku se v tomto odlišovat, nejde o nemoc či poruchu. Je naopak důležité, aby měli všichni lidé možnost vyjadřovat svůj gender v souladu se svým cítěním.

Mýtus: Děti ještě nejsou dost staré na to, aby měly jasno o své genderové identitě

Některé děti se neztotožňují s rodem, jaký jim byl připsán při narození, již ve velmi raném věku, a ani později se to nezmění. Některé jiné zase třeba překračují genderové normy, ale ne nutně se v životě identifikují jako trans.

*Podle výzkumu spolku Transparent z roku 2018, kterého se zúčastnilo 396 trans a nebinárních respondentů*tek, je průměrný věk, kdy si člověk začíná uvědomovat svoji genderovou identitu, kolem třinácti let, přičemž nejnižší uvedený věk byl dva roky a nejvyšší 47 let³.*

*Pro sexuology*žky nebo jiné odborníky*nice na problematiku změny pohlaví je důležité identifikovat, zda se u dítěte jedná o genderovou dysforii, genderovou nekonformitu nebo o experimentování v této oblasti, a tomu přizpůsobit svou péči.*

PODROBNĚJI K TÉMATU TRANS OSOB

Dále se budeme v této kapitole podrobněji věnovat tématu trans osob, protože k tomuto koluje ve společnosti mnoho mýtů nebo stereotypů a o procesu tranzice v celé její šíři toho obecně není mnoho známo. Přitom tyto informace mohou dokreslovat to, s čím se trans klienti*ky sociálních služeb mohou v životě potýkat.

► Počet trans lidí v populaci

Na počtu trans lidí v populaci neexistuje jednoznačná shoda. Je to z několika důvodů a jedním z nich je ten, že o mnoha trans osobách se neví, protože nejsou vyoutovány a snaží se zapadnout, případně si dovolí být v pocíťované genderové roli jen za zavřenými dveřmi.

Data o výskytu trans osob v populaci jsou rovněž získávána od lékařů*lékařek, co mají na starosti proces tranzice, případně jde o počet operací v rámci změny pohlaví. Zde však opět platí, že zdaleka ne všichni trans lidé docházejí na sexuologii a mají zájem o operace, zejména se to týká osob v rámci genderové diverzity.

3 PAVLICA, K., HEUMANN, V. a KUČERA, Ch. *Obavy a přání trans lidí: výsledná zpráva z výzkumu realizovaného spolkem Transparent v roce 2018*. Praha: Transparent, z.s., 2019. ISBN 978-80-906362-4-8. Dostupné také z: <http://proud.cz/component/attachments/download/143.html>.

Na základě dat z různých dotazníků se odhaduje, že trans osob je v populaci mezi 0,3 % (Amnesty International)⁴ a 1-4 % (Equality and Human Rights Commission)⁵.

► Proces tranzice

Mnozí lidé, kteří se identifikují jako trans, mají zájem projít tzv. tranzicí, což je proces, během kterého nabývají fyzických charakteristik a vrůstají do sociální role, které korespondují s jejich genderovou identitou. Obsahuje zejména následující tři složky:

- **Fyzická (nebo také medicínská) tranzice** - hormonální terapie, chirurgické zákroky;
- **Úřední tranzice** - změna jména, rodného čísla a označení genderu v dokladech;
- **Sociální tranzice** - zastávání dané sociální role ve společnosti.

► K medicínské tranzici

Tato část tranzice je nejviditelnější a pro většinu lidí je i určitým synonymem pro tranzici jako takovou. Je to rovněž oblast nejzajímavější pro média, existuje zde však nebezpečí zjednodušování a stereotypizace. Neplatí sice, že všichni trans lidé mají automaticky zájem o operativní změny, dá se však říct, že čím silnější jsou pocity dysforie, tím je touha po operativních změnách větší. Přestože se od této praxe v jiných zemích ustupuje a ČR je za to kritizována ze strany EU, je u nás medicínská tranzice (především sterilizace) podmínkou tranzice úřední (více viz níže).

Medicínská část tranzice je v současné době v ČR řešena dle zákona č. 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách, § 21-23. Vyžadované podmínky k chirurgickým zákrokům dle tohoto zákona jsou:

- **dovršení 18 let věku;**
- **stanovení diagnózy (F64);**
- **neexistence manželství nebo registrovaného partnerství;**
- **vlastní písemná žádost;**
- **kladné stanovisko odborné komise.**

4 AMNESTY INTERNATIONAL. *The State Decides Who I Am: Lack of Legal Gender Recognition for Transgender People in Europe* [online]. Londýn: Peter Benenson House, 2014 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/eur010012014en.pdf>.

5 GLEN, E. a HURRELL, K. *Technical note: Measuring Gender Identity* [online]. Manchester, Equality and Human Rights Commission 2012 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: https://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/technical_note_final.pdf.

O diagnóze rozhoduje sexuolog*žka s podporou dalších odborníků, zejména je třeba posudku klinického psychologa*žky. Před nasazením hormonů je nutné absolvovat ještě potřebná lékařská vyšetření, zejména endokrino-logické. Na sexuologii je možné docházet i před osmnáctým rokem věku, a pokud jsou splněny všechny podmínky, se souhlasem rodičů je možno nasadit hormony, nebo blokátory pohlavních hormonů, jde-li o mladší osoby.

V průběhu hormonální terapie se lidé mění fyzicky, často ale i psychicky. V ČR mají v této fázi možnost změnit si jméno na neutrální, rodné číslo však zůstává stejné. Prochází rovněž i tzv. RLT (Real Life Test), což je další část diagnostiky před operačními změnami. V rámci tohoto testu by si měli trans lidé vyzkoušet život v roli, která koresponduje s jejich genderovou identitou.

Součástí této fáze je i nutnost projít ve všech důležitých oblastech života (příbuzní, škola/práce atd.) coming outem, pokud nebyl proveden už dřív. K tomu se pojí i riziko ztráty práce, příbuzných, kamarádů či kamarádek, partnerů či partnerek a podobně. Je proto třeba, aby měl člověk zejména v této době kolem sebe aspoň nějakou podporu a v případě, že ji nemá v podobě blízkých osob, je dobré odkazovat na prověřené odborníky ze strany psychologů*žek nebo jiných podpůrných služeb (linky důvěry, peer-to-peer poradny, jako je třeba Sbarvouven.cz, a podobně).

Pokud trans osoba splní všechny podmínky, je jí umožněno absolvovat chirurgické zákroky. Ty se dělí na feminizační a maskulinizační. Chirurgická sterilizace je pak jednou z podmínek změny rodného čísla a označení genderu v dokladech.

Mýtus: Trans lidé jsou duševně nemocní

Stejně jako není duševní nemocí největší sexuální orientace, není duševní nemocí ani největší genderová identita. Historie ukázala, že snažit se „napravit“ hlavu prostřednictvím konverzní nebo jiné terapie je kontraproduktivní. A díky lepšímu vědeckému porozumění genderu se již v nové Mezinárodní klasifikaci nemocí (ICD-11) nevyskytuje porucha genderové identity nebo podobná diagnóza mezi psychiatrickými poruchami, ale nahradila ji diagnóza genderový nesoulad (gender incongruence) v oblasti sexuálního zdraví. Duševními nemocemi netrpí trans lidé více než běžná populace, ale mohou se u nich vyskytnout např. poruchy související s prožitými traumaty v důsledku diskriminace, menšinového stresu⁶ či šikany. V ČR musí trans lidé bohužel stále usilovat o psychiatrickou diagnózu F64.

6 Podrobněji o menšinovém stresu viz následující kapitola 1. 5.

► Přístup českého zdravotnictví k trans lidem

Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu z. s. (zkráceně PROUD) vydala za podpory ILGA-Europe zprávu z výzkumu o zkušenostech trans lidí s českým zdravotnictvím a legislativním rámcem. Z rozhovorů s participujícími vyplynulo, že český zdravotnický systém je relativně vstřícný vůči těm trans osobám, které akceptují medicínskou konceptualizaci transsexuality včetně stanovení psychiatrické diagnózy F64 a dalších procedur. Pokud se s ní neztotožní, nemohou projít komisí, což v praxi znamená, že nebudou mít přístup k hormonům nebo k určitým tělesným modifikacím, které by jim umožnily cítit se lépe v jejich těle (např. odstranění prsou, což většina lékařů považuje bez diagnózy F64 za mrzačení), to ale může v důsledku vést k tomu, že si lidé objednávali hormonální přípravky ze zahraničí a užívají je bez lékařského dohledu. Zároveň se v rozhovorech s participujícími ukázalo, že nebinárním lidem nenabízí někteří sexuologové a sexuoložky dlouhodobou spolupráci⁷.

Nedostatkem českého systému tranzice je dále kromě některých diskutabilních procedur (zejména nucení do sterilizací a rozvodů nebo rušení registrovaného partnerství) i neexistence jednotné metodiky pro péči o trans osoby na sexuologických pracovištích. V praxi se pak stává, že na jednom místě musí trans osoba procházet ročním RLT ještě před nasazením hormonů, což může mít vážné negativní důsledky zejména pro její sociální život, jinde zase na sexuologii podávají recept na hormony již při první návštěvě bez zvážení možných negativních účinků na zdravotní stav a vztahy s okolím. Ani jeden z těchto přístupů není ideální. Přitom vodítka, jak zabezpečit optimální péči o transgender osoby, již existují.

Světová profesní asociace pro zdraví transgender osob (WPATH) vytvořila na základě konsenzu vědeckých a jiných odborných pracovníků Standardy v péči o zdraví transgender osob. Cílem těchto standardů je poskytnout profesionálům v oblasti duševního zdraví i široké veřejnosti vodítka, jak trans lidem pomoci k dosažení duševní i fyzické pohody v rámci jejich genderové identity⁸.

7 LORENZŮ, A. a JAHODOVÁ, D. *Report on Trans People and Their Experience with Health Care and Legislation in the Czech Republic* [online]. Praha: Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu z.s., 2015 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: <http://proud.cz/component/attachments/download/146.html>.

8 COLEMAN, E. et al. *Standards of Care for the Health of Transsexual, Transgender, and Gender-Nonconforming People* [online]. World Professional Association for Transgender Health (WPATH), 2012 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: <https://www.wpath.org/publications/soc>.

Mýtus: Všichni trans lidé chtějí operace

Zatímco někteří lidé, co se identifikují jako trans, podstupují operace např. z důvodů kosmetických, psychologických nebo zdravotních, mnohým stačí třeba jen hormonální terapie, případně pouze úprava zevnějšku (oblečení, účes, líčení atd.), protože lékařské zásahy ze zdravotních důvodů absolvovat nemůžou, nebo prostě nechťejí.

► K legislativní úpravě tranzice v evropském rámci

Ačkoli Rada Evropy po svých členech vyžaduje úřední uznání genderové identity v rámci tranzice, pouze sedm zemí (Belgie, Dánsko, Irsko, Lucembursko, Malta, Norsko, Portugalsko) uznává nebo brzy bude uznávat změnu genderu na základě sebeurčení, tedy bez nutnosti sterilizace a jiných, často ponižujících procedur. V pěti zemích nejsou naopak pro tranzici stanovena žádná jasná pravidla (Kypr, Bulharsko, Lotyšsko, Litva, Lichtenštejnsko) a je třeba se obvykle za tímto účelem obrátit na soud, což lidem z těchto zemí ztěžuje přístup k možnosti žít v souladu se svou genderovou identitou. Uznání genderové identity jde nad rámec administrativního aktu – je nezbytné, aby trans lidé mohli žít život důstojně a s respektem.

Představte si, že si jdete vyzvednout balík na poštu, ucházíte se o novou práci nebo procházíte bezpečnostní kontrolou na letišti s doklady, které neodpovídají vaší genderové identitě. Většina současných evropských právních úprav vyžaduje, aby se trans člověk vzdal některých ze svých lidských práv, aby mohl získat jiné. Dvacet evropských zemí stále vyžaduje sterilizaci trans osob k tomu, aby jejich genderová identita byla úředně uznána. Komisař pro lidská práva kriticky poznamenal, že „transgender lidé jsou zřejmě jediná skupina v Evropě, která podléhá zákonem předepsané, státem vynucené sterilizaci“⁹. Kromě tohoto zásahu do tělesné integrity musí často trans lidé projít i rozvodem, psychiatrickým nebo jiným nepříjemným, často i zbytečným vyšetřením (např. v ČR se jedná o měření vzrůstivosti, které k diagnostice trans lidí nijak zásadně nepřispívá, přesto jsou do něj lidé stále ještě některými sexuologickými pracovišti nuceni).

Mýtus: Je snadné na první pohled poznat trans člověka

Neexistuje žádný jednotný způsob, jak trans lidé vypadají. U většiny z nich nikdo nepozná, že jsou trans. Před procesem tranzice nebo na jeho počátku se stává, že je to u člověka viditelné, ale zkušenost je obecně taková, že u většiny trans lidí to ostatní nepoznají, pokud se jim s tím přímo nesvěří.

⁹ BRINK, M. van den a DUNNE, P. *Trans and intersex equality rights in Europe – a comparative analysis* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018 [cit. 30. 6. 2020]. ISBN 978-92-79-95764-2. Dostupné z: doi:10.2838/75428.

► Změny sociální role v průběhu procesu tranzice

Protože genderově neutrální výchova v podstatě neexistuje a od holčiček se očekává něco jiného než od chlapečků, je sociální aspekt tranzice asi ten nejnáročnější - člověk si musí zvyknout na to, že se k němu*ni okolí chová jinak než dříve, má jiná očekávání a podobně.

„Když jsem začal s tranzicí a do té mužské role jsem teprve vplouval - a vlastně se ji učil -, zjistil jsem, že to vůbec není sranda. Opravdu jsem narážel na velké nároky kladené na to, abych byl dost chlap. Když jsem už i vizuálně začal naplňovat tu představu mužství, ale třeba se bál určité situace, setkával jsem se běžně i s těmi vyprázdněnými frázemi typu „vzmuž se, když chceš být chlap“ nebo „rozhodl ses být chlap, tak bojuj“ a podobně. Ne, neprobudil jsem se jednoho rána a neluskl prsty se slovy „a teď budu chlap“. Často jsem si taky s mnoha chlapskými „samozřejmostmi“ nevěděl rady. Kdybych měl být konkrétní, šel jsem s kamarádem pracovat na zahradu a on úplně automaticky čekal, že jsem najednou získal i všechny chlapské dovednosti, které biologičtí muži zřejmě mají.“¹⁰

V souvislosti se změnou sociální role se může změnit i sociální status, např. trans ženy si vydělávají za stejnou práci méně peněz nebo mohou být zpochybnovány jejich profesní kvality. Současně člověk procházející tranzicí ztrácí přístup do některých skupin (chlapecké nebo dívčí party) a přichází o kontakt s lidmi, kteří nepřijímají jeho*její genderovou identitu.

Čím je člověk starší, tím tyto změny snáší hůře a hrozí zde riziko sociální izolace. Je tedy potřeba, aby lidé v tomto kritickém období měli kolem sebe hodně podpory zejména ze strany přátel a rodinných příslušníků, a pokud to není možné, tak alespoň přístup k psychosociálním službám respektujícím potřeby trans osob.

Mýtus: Změnit pohlaví je snadné, stačí jedna operace a je to

Tranzice je často komplikovaný proces zahrnující kromě poměrně dlouhé diagnostické části a medicínských zásahů i úřední a sociální změny.

¹⁰ Petr Moris pro magazín LUI - Krize moderní maskulinity, říjen 2020.

▶ **Jak se k trans lidem chovat**

Trans lidé bývají vzhledem k prožitým traumatům, diskriminaci nebo jiným nepříjemným zkušenostem citlivější a vůči neznámým lidem mohou být uzavřenější, takže je složitější získat si jejich důvěru. Níže je uvedeno několik doporučení, která pomáhají ve vytváření vztahu mezi sociální*m pracovníkem*nicí a klientem*kou.

▶ **Důvěřovat**

- všechny genderové identity jsou legitimní.

▶ **Respektovat**

- ne pouze tolerovat, ale respektovat genderovou diverzitu a její projevy, zachovávat soukromí a důvěrnost sdělených osobních informací, nesdílet je bezdůvodně ani v rámci pracovního týmu bez souhlasu dané osoby.

▶ **Podporovat, zplnomocňovat**

- vytvářet bezpečné prostředí, komunikovat, být přátelský*á.

▶ **Chránit**

- stavět se za práva trans osob, i když zrovna nejsou přítomny.

▶ **Respektovat jméno,**

kterým si trans osoba přeje být oslovována, i když jej nemá uvedeno v občanském průkazu nebo jiných dokumentech. Oslovování původním jménem (tzv. deadnaming) může trans osobu zbytečně traumatizovat a komplikovat vztah mezi sociální*m pracovníkem*nicí a klientem*kou, stejně tak používání nevhodných zájmen.

▶ **Používat preferovaná zájmena a rod,**

nezpochybňovat způsob, jakým o sobě člověk mluví - pokud nevíte jistě, v jakém rodě na daného člověka mluvit, nejlepší je se ho zeptat, případně to odpozorovat.

▶ **Nepředpokládat, že se něčí genderová identita pozná**

na základě toho, jak se člověk obléká nebo chová. Pokud máte pochybnosti, je nejlepší používat genderově neutrální jazyk.

Umožnit trans lidem a osobám v rámci genderové diverzity přístup k sociálním zařízením,

kteřá preferují, a umožnit, aby se tam cítily bezpečně. Lidé v průběhu tran-
zice nebo takoví, jejichž vzhled není pro okolí jasně ženský, nebo mužský,
se často ostýchají používat veřejné toalety, což jim přináší do života dile-
mata, která ostatní řešit nemusí. Mnozí tak např. zvažují každou návštěvu
koncertu, sportovní nebo jiné veřejné události, aby se vyhnuli návštěvě
veřejných sociálních zařízení.

Znát své vlastní hranice

- nebojte se přiznat, když něco nevíte, je to lepší, než zastávat mylné předpo-
klady a pak udělat nebo říct něco, co bude pro klienta*ku zraňující.

Ocenit, když se vám trans člověk svěří se svou identitou

- svěřit se někomu ohledně své genderové identity vyžaduje velkou osobní
odvahu a zároveň je to znak toho, že takový člověk má vůči vám dostatek
důvěry. Je tedy dobré tuto odvahu ocenit a zjistit si, jestli je něco, co je mu*jí
nepříjemné (oslovování, otázky atd.). Rozhodně není vhodné se ptát na to,
jaké má genitálie, operace nebo na jeho*její sexuální život.

***Mýtus: Když se lidem umožní používat sociální zařízení odpovídající jejich gen-
derové identitě, ohrozí to ženy a děti a zvýší to pravděpodobnost páchání násilí
a trestné činnosti v těchto zařízeních***

*Ve skutečnosti neexistují důkazy, které by naznačovaly, že umožnění přístupu do sociál-
ních zařízení (toalety, šatny, sprchy atd.) lidem podle jejich genderové identity zvyšuje
výskyt násilí. A pokud k nějakému násilnému činu dojde, obětí bývají obvykle trans lidé.*

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ TÉMATA Z OBLASTI GENDEROVÉ,
SEXUÁLNÍ A VZTAHOVÉ DIVERZITY

Sexuální orientace a identita

Karel Pavlica

Podobně, jako je součástí identity každého člověka vnímání vlastního genderu, je od identity neoddelitelné i osobité prožívání vlastní sexuality. Ač to tak nemusí vypadat, jedná se o poměrně komplikovaný jev jak z hlediska každého jednotlivého člověka, tak i z hlediska společenského, historického, kulturního či ekonomického. Rozlišují se zejména tři roviny sexuality:

▶ **SEXUÁLNÍ ORIENTACE;**

▶ **SEXUÁLNÍ IDENTITA;**

▶ **SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ.**

▶ **Sexuální orientace**

Oblast sexuální orientace je předmětem vědeckého zkoumání od čtyřicátých let minulého století, kdy Albert Kinsey vytvořil svou škálu, na které se ji pokusil zachytit. Na této jeho škále 0 znamená výhradní heterosexuálnost a 6 znamená výhradní homosexualitu¹. Kinsey mimo jiné vycházel z toho, že nic v přírodě neexistuje v oddělených kategoriích, ale jako součást určitého kontinua, a takto vnímal i lidskou sexualitu.

V době publikování Kinseyho zpráv byly tyto poznatky průlomové, ale časem se ukázalo, že tato škála nedokáže pojmout další možné sexuální identity, postupně tedy vzniklo více než 200 různých škál k měření sexuální orientace.^{2,3,4}

Následující model, který zde předkládáme, zohledňuje aktuální poznatky v této oblasti, ale není jediný možný.

▶ **Dimenze sexuální orientace**

▶ **Fyzická vs. citová přitažlivost** - ve vztahu k druhým lidem můžeme rozlišit fyzickou a citovou přitažlivost. Většinou jsou tyto komponenty v souladu, ale může se stát, že někoho například fyzicky přitahují spíše muži, ale zamilovává se spíše do žen. V takovém případě se jedná o zkříženou či smíšenou orientaci.

- 1 Kinsey, C. E., Pomeroy, A. C. a Martin W. B. *Sexual Behavior in the Human Male*. Philadelphia: W. B. Saunders Company, 1948.
- 2 Kinsey institute. *The Kinsey Scale* [online]. [Cit. 12. 11. 2020]. Dostupné z: <https://kinseyinstitute.org/research/publications/kinsey-scale.php>.
- 3 BOWINS, B. A *Four-Component Model of Sexual Orientation & Its Application to Psychotherapy* [online]. [Cit. 12. 11. 2020]. Dostupné z: <https://psychotherapy.psychiatryonline.org/doi/pdf/10.1176/appi.psychotherapy.2016.70.3.251>.
- 4 STORMS, M. D. *Theories of Sexual Orientation* [online]. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1980, roč. 38, č. 5, s. 783-792, [cit. 12. 11. 2020]. Dostupné z: http://www.williamapercy.com/wiki/images/Theories_of_sexual_orientation.pdf.

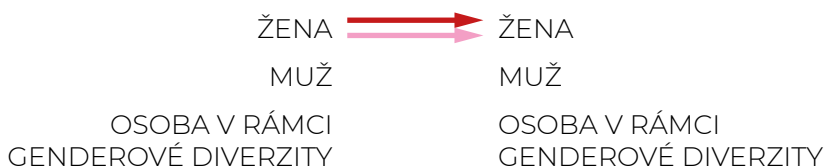
- ▶ **Intenzita fyzické a citové přitažlivosti** - když je intenzita fyzické přitažlivosti nulová, tj. člověk necítí sexuální přitažlivost k nikomu a obvykle ani nejeví zájem o sex, mluvíme o tzv. asexualitě. Má se za to, že asexuálních lidí je v populaci zhruba jedno procento. V případě nepřítomnosti citové (romantické) přitažlivosti k druhým lidem se jedná o člověka aromantického (zkráceně aro). Aromantici a aromantičky obvykle necítí potřebu udržovat romantické vztahy. Asexuální lidé nemusí být nutně aromantičtí a aromantičtí lidé nemusí být nutně asexuální.
- ▶ **Objekt fyzické a citové přitažlivosti** - zde zjednodušeně řečeno rozlišujeme orientaci heterosexuální (člověk je přitahován výhradně k osobě opačného pohlaví) a neheterosexuální (člověk není přitahován výhradně k osobě opačného pohlaví, lze sem zařadit i asexualitu). Je-li člověk přitahován k mužům i ženám, i když to nutně nemusí být obojí ve stejné intenzitě, mluvíme o bisexualitě. Není-li člověk v rámci fyzické nebo citové přitažlivosti limitován genderem ostatních, mluvíme o pansexualitě. Lepší představu může přinést následující obrázek - příklad tří žen různé sexuální orientace.

SCHÉMA SEXUÁLNÍ ORIENTACE

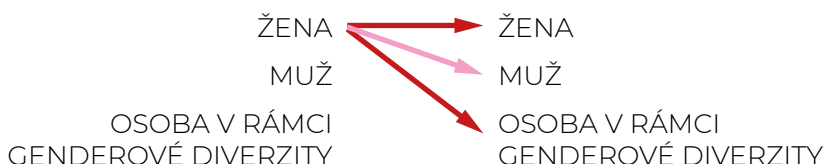
PŘÍKLAD 1: HETEROSEXUÁLNÍ ŽENA

PŘÍKLAD 2: LESBA

PŘÍKLAD 3: PANSEXUÁLNÍ ŽENA SMÍŠENÉ ORIENTACE

→ Fyzická přitažlivost

→ Citová přitažlivost

► Sexuální identita

Sexuální (a citová) orientace je někdy i poměrně složitý komplex lidského chování, emocí, přitažlivosti, vztahů. Sexuální identita je pak většinou zjednodušující pojmenování, se kterým se člověk nejvíce ztotožňuje. Jde o příslušnost k sociosexuální roli.

Sexuální identita nemusí být v souladu se skutečnou romanticko-sexuální orientací a v čase se může měnit s tím, jak se člověk lépe poznává a je vůči sobě otevřenější. V dnešní době už existují i tací*⁵ takové, co svou identitu pojmají a popisují komplexněji. Např. jako heterosexuální aromantik se může označovat muž, který se nedokáže zamilovat, ale sexu se nevyhýbá. Žena, která začne pociťovat sexuální přitažlivost až tehdy, když si k partnerovi*partnerce vybuduje silnou citovou vazbu, se může označovat jako demisexuální bisexuálka (podrobně níže)⁵.

► Příklady některých méně známých sexuálních identit

ALLOSEXUALITA - opak asexuality, tj. člověk cítí sexuální přitažlivost k druhým

ANDROSEXUALITA - sexuální nebo citová přitažlivost k mužům, mužství, maskulinitě

BIROMANTISMUS - člověk je romanticky přitahován k příslušníkům více než jednoho genderu

DEMISEXUALITA - člověk cítí sexuální přitažlivost až po navázání silného emočního pouta k určité osobě

GREYSEXUALITA - široké spektrum mezi asexualitou a allosexualitou

GYNESEXUALITA - sexuální nebo citová přitažlivost k ženám, ženství, femininitě

HLEDAJÍCÍ SE (z angl. questioning) - hledá vlastní sexuální či genderovou identitu, experimentuje v tomto smyslu

MONOSEXUALITA - zahrnuje osoby, jež jsou fyzicky i emočně přitahovány pouze jedním genderem, tedy výhradní heterosexuály*ky, lesby a gaye

⁵ RAMBOUSKOVÁ, B. Gay je mrtev. Ať žije demisexuální homoromantik [online]. 8. 9. 2020 [cit 12. 11. 2020]. Dostupné z: www.lui.cz/lide-zivot/16556-gay-je-mrtev-at-zije-demisexualni-homoromantik.

PANSEXUALITA - zahrnuje osoby, jež mohou pociťovat přitažlivost k lidem bez ohledu na jejich gender

QUEER - široké označení pro všechny, co se necítí být výlučně cis heterosexuální

SAPIOSEXUALITA - označuje ty, kdo dávají při hledání protějšku přednost inteligenci před jinými charakteristikami

SKOLIOSEXUALITA - sexuální nebo citová přitažlivost k trans či nebínárním lidem

► Sexuální chování

Sexuální chování může, ale nemusí souviset se sexuální orientací či identitou člověka. Například v prostředích, kde převažují lidé jen jednoho genderu (např. věznice, armáda atd.), se člověk může v tomto ohledu projevat jinak, než jak se identifikuje (např. heterosexuální muž má ve věznici sex s muži, čímž si kompenzuje absenci žen), po návratu do běžného prostředí se obvykle vše vrátí k chování v rámci pociťované sexuální orientace.

Ve společnosti se často můžeme setkávat se stereotypní představou neheterosexuálního člověka jakožto někoho, pro koho sex hraje v životě zásadní roli, případně je vnímán pouze optikou svého sexuálního chování. I rovina sexuálního chování však, podobně jako předchozí dvě, je velice individuální a není závislá na sexuální orientaci člověka.

► Osobní příběhy

Na tomto místě připojujeme několik příběhů neheterosexuálních osob pro představu, jak takové objevování vlastní sexuální identity může probíhat.

Příběh Ivany

Během dospívání až do doby kolem 25 jsem žádnou orientaci nijak neřešila, randila jsem s kluky a nikdy mi nepřišlo na mysl, že by to mohlo být jinak. Pak jsem se ale úplně nečekaně zamilovala do ženy, což bylo celkem překvapení (nejen pro mě, ale i pro mé okolí, hlavně pro rodinu). Ani potom jsem to ale nijak zvlášť neřešila, osobně jsem s tím neměla žádný problém, znala jsem v té době řadu gayů a leseb, a tak to pro mě nebylo moc téma, prostě to tak bylo. Když jsem ale někomu vyprávěla něco o mém životě, nebyla jsem schopna o sobě mluvit jako o lesbě. Nešlo mi to z pusy. Většinou jsem popisovala svoji životní realitu - žiju s ženou, mám partnerku apod.

*Až po třicítce jsem nějak na téma sexuální orientace víc narazila a začala si v té vlastní dělat trochu pořádek. Došla jsem k tomu, že pro mě nikdy v životě nebyla příliš podstatná „tělesná schránka“, na mých partnerech*partnerkách mě vždycky víc zajímalo a oslovovalo to „něco“ uvnitř. Vzhledem ke zkušenostem s muži i ženami se nyní považuju za bisexuální. Teoreticky si myslím, že jsem spíš pansexuální, ale protože žádný romantický ani sexuální vztah s někým trans nebo nebinárním jsem nikdy neměla, tak si na tuhle škatulku úplně netroufám.*

Jak se postupně objevují nové pojmy, tak mám pocit, že se mnou rezonuje demisexualita, ale tohle slovo jsem objevila teprve nedávno a zatím se s tím sžívám :) Přijde mi ale, že vysvětluje některá další témata stran mé sexuality. S jedním z předchozích partnerů jsem řešila velké ochladnutí sexuálního zájmu – jeho pohled by možná byl, že jsem asexuální nebo frigidní, což pro mě bylo docela traumatizující. Cítila jsem se divná, nenormální a měla jsem z toho pocitu viny. Když jsem pak v dalším vztahu sexuální touhu normálně cítila, celkem se mi ulevilo. Teď při zpětném pohledu mi přijde, že šlo prostě jen o důkaz toho, že náš vztah v citové oblasti úplně odumřel, s čímž odešla i moje sexuální touha.

Příběh Pavla

O tom, že jsem trans, jsem měl jasnou představu už někdy v jedenácti letech, ale nad sexuální orientací jsem přemýšlel ještě hodně dlouho. Vypozoroval jsem totiž, že mě sice o něco více fyzicky přitahují muži, ale do žen se zase častěji zamilovávám. Někdy kolem třicítky jsem si řekl, že asi nemá smysl se tím zabývat, protože to stejně nevyřeším. Pořád jsem ale svým způsobem hledal „tu svoji škatulku“. Až teprve nedávno, když jsem se dočetl, že bisexuál je člověk, kterého přitahují ženy i muži, ale ne nutně stejným způsobem nebo stejně intenzivně, jsem se uklidnil, protože mi přišlo, že jsem tu svoji škatulku konečně našel. I když mi pořád není úplně jasné, jestli jsem bi nebo pan...

Příběh Daniely

Odmalička jsem předpokládala, že se zamiluju do kluka jako holky v knížkách a filmech, ale když během dospívání lidé kolem mě navazovali první vztahy, zjistila jsem, že v reálu je mi to zcela cizí a sexuální ani jinou přitažlivost vůči mužům ani ženám neprožívám. Čekala jsem, že se to změní, až potkám toho správného člověka, ale kolem pětadvacátého roku už mi bylo zřejmé, že schopnost takových citů vůbec nemám a žádný vztah vlastně ani nechci. Nikdy jsem o ničem podobném neslyšela a považovala jsem to proto za duševní poruchu. Nesla jsem to dost těžce, dokud jsem ve 27 letech nenarazila na termíny asexualita a aromantičnost. Setkání s komunitou stejně orientovaných lidí mi pomohlo se se svou odlišností vyrovnat a zařídit si život po svém.

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ TÉMATA Z OBLASTI GENDEROVÉ,
SEXUÁLNÍ A VZTAHOVÉ DIVERZITY

Coming out aneb když se to ví

Irena Smetáčková

K tomu, aby člověk vyslovil před svým okolím větu „Jsem na kluky“, „Jsem na holky“ nebo třeba „Jsem trans“, obvykle vede dlouhá cesta. Od prvních myšlenek po záměrné sdělení druhým lidem často uplyne několik let. Může to být období dobrodružného sebepoznávání, ale také období bolesti a konfliktů. Druhá varianta přitom často způsobuje nižší sebevědomí, nespokojené vztahy, depresi, nadužívání alkoholu a jiných drog a další projevy, které svědčí o špatném psychickém stavu člověka (více o tomto např. kapitola č. 1.5 - menšinový stres).

Je velice důležité, aby se lidé v období hledání a rozmýšlení potkali ve škole, v práci, v sociálních službách či ve zdravotnictví s odborníky a odbornicemi, kteří mají vůči jejich nejistotám porozumění a poskytnou jim podporu. Mnohdy mohou právě od nich vnímat první projevy přijetí, které LGBT+ člověku dodají potřebnou odvahu k sdělení nejbližším - rodině a přátelům. Obava z jejich nesouhlasu a odmítnutí bývá někdy tak velká, že vhání LGBT+ lidi do spirály (sebe)zapírání, a tím i snížené psychické pohody a rizikového chování.

Nabídnout porozumění a podporu - to se snadno řekne... Aby učitelky a učitelé, sociální pracovníci a pracovníci, lékaři a lékařky a další, s nimiž se LGBT+ lidé nutně setkávají, věděli, jak s nimi komunikovat a jak vůči nim postupovat, aby jejich nejistoty neposilovali, musí si umět představit, čím si prochází. V této kapitole se proto zaměříme na přiblížení toho, jak probíhá proces uvědomování si a sdělování minoritní genderové identity a/ nebo sexuální orientace.

COMING OUT - VYMEZENÍ POJMU

Proces, během kterého si člověk uvědomí a pojmenuje svoji minoritní sexuální orientaci a/nebo genderovou identitu, se označuje jako coming out. Vhodný český překlad tohoto slova neexistuje. Sice se používá několik označení, ale ta mají vždy určitou specifickou konotaci. Například „vyoutovat se“ až příliš odkazuje ke sportovním utkáním, kde out představuje selhání, nebo „přiznat se k homosexualitě“ evokuje sdělení něčeho nepřijemného, za co se člověk stydí. Integrace anglického pojmu „coming out“ do češtiny se tak zdá významově nejpřesnější, přičemž se používá jako podstatné jméno, k němuž se pojí různá slovesa - nejčastěji projít coming outem nebo udělat coming out.

Pojem coming out používáme pro označení procesu formování a uvědomování si své minoritní genderové identity a/nebo sexuální orientace a jejich

začleňování do svého sebepojetí, do svého osobního života i do jeho sdílení s ostatními. Coming out probíhá obvykle v následujících třech fázích:

► **UVĚDOMĚNÍ;**

► **VNITŘNÍ PŘIJETÍ;**

► **VNĚJŠÍ SDĚLENÍ.**

Ve stručnosti popíšeme, jak obvykle jednotlivé fáze probíhají a s jakými změnami či dilematy jsou obvykle spojené. Je však třeba předeslat, že proces coming outu je individuální a jednotliví lidé se liší jak v tom, kdy a jak dlouho u nich jednotlivé fáze trvají, tak v tom, s jakými pocity a konkrétními událostmi jsou fáze spojené. Vždy to závisí na tom, jakého osobnostního nastavení daný člověk je a jak podporující a chápající má rodinné i přátelské zázemí. Ovšem navzdory individuální specifičnosti je užitečné se s obvyklými fázemi coming outu seznámit.

► **Uvědomění**

Každý člověk má v různých situacích určité pocity a něco si o těchto situacích i o sobě myslí. Na základě toho si vytváří představu o sobě. Využívá k tomu i srovnávání s druhými, s nimiž sdílí své zkušenosti. Nemusí se přitom jednat o hluboké rozhovory o našich prožitcích; stačí jen náznaky v podobě drobných komentářů a emocionálních projevů, abychom si udělali obrázek o tom, jestli druhý člověk vidí a prožívá danou událost či téma stejně jako my. Sociální srovnávání stojí obvykle za prvními myšlenkami, že „něco je se mnou jinak“. Když se podobné myšlenky začínají objevovat častěji, zrodí se obvykle i idea, že to „jinak“ se týká sexuální orientace a/nebo genderové identity. Jakmile si to člověk uvědomí, končí první fáze procesu coming outu.

► **Přijetí**

Pokud si člověk uvědomí, že je LGBT+ (obvykle bez znalosti adekvátních pojmů), nemusí to ještě zdaleka znamenat, že to přijímá. Většina lidí si po uvědomění jinakosti zjišťuje více informací a snaží se vytvořit si obrázek o LGBT+ lidech, mezi které by „měl*a patřit“. Někdy je ale obtížné vyrovnat se s mediálními obrazy zženštilých gayů, drsných leseb a labilních transgender osob, které velmi často ukazují ty nejprimitivnější stereotypy LGTB+ komunity. Pokud v okolí ani v mediálním světě nejsou k dispozici přiměřeně pozitivní LGBT+ vzory, může člověk navzdory uvědomění svoji minoritní genderovou a sexuální identitu odmítat.

Vedle obecného postavení LGBT+ osob ve společnosti a míry homofobie je v této fázi také důležité, zda jedinec cítí základní přijetí LGBT+ osob ve své rodině a mezi přáteli. Pokud například žije mezi lidmi, kteří neustále dělají posměšné až agresivní komentáře na gaye, lesby a transgender osoby, musí se samozřejmě obávat, že i on*ona bude jejich obětí. To LGBT+ člověka může buď motivovat k tomu, aby vztahy s takovými lidmi opouštěl (což ale mnohdy znamená být zcela osamělý), nebo naopak k tomu, aby si postavení v nich upevňoval tím, že se k podobným komentářům přidává (což ale způsobuje bolestivé vnitřní konflikty). Shrňme, že k tomu, aby přijetí sebe sama proběhlo zdravě, je nezbytné jednak přiměřené sebevědomí daného člověka a dále podpora jeho okolí a přístupnost určitých vzorů, díky kterým si jedinec nepřipadá jako „nenormální“.

► Sdělení

Po uvědomění a přijetí LGBT+ identity obvykle nastává třetí fáze - vnější coming out. Během něho člověk sděluje svému okolí skutečnost, že je přitahován osobami stejného pohlaví a/nebo že se necítí být v souladu s pohlavím, které mu*jí bylo připsáno po narození. Sdělit takovou intimní, ale přitom velmi zásadní informaci lidem, kteří jsou v životě daného člověka důležití, je velmi podstatné. Jedině tak může dál žít ve svobodě. Pokud k tomu nedojde, musí neustále předstírat a pak se obávat prozrazení. Takový pocit je ubíjející - ničí psychickou pohodu i vztahy s blízkými.

Důležité je, aby sdělení bylo volbou daného člověka. On*ona si má vybrat, komu, kdy a jak zprávu sdělí. Nikdo nemá právo tuto důvěrnou zprávu předávat dalším bez souhlasu nebo tlačit, aby ji LGBT+ člověk prozradil ve chvíli, kdy na to není připravený. Předčasný a nevhodně načasovaný vnější coming out může být nepříjemným až traumatickým zážitkem.

Správně zvolený moment sdělení předpokládá především smířenost se sebou samým, a proto i určitou odolnost vůči negativním reakcím. Když se člověk pro sdělení rozhodne svobodně a zodpovědně, je obvykle schopnější volit způsob i okolnosti citlivě vůči druhým a má realistická očekávání. Je například dobré poskytnout druhým čas na to, aby zprávu přijali a rozhodli se, jak zareagují, a neočekávat nutně, že hned první spontánní reakce na překvapující, mnohdy šokující a obtížnou informaci bude zcela pozitivní. Vždyť to, s čím se LGBT+ osoby obvykle sžívaly několik měsíců či let, nyní přednesou před druhými v pár minutách.

První sdělení přátelům či rodičům bývá zásadní zkušeností, která může člověka upevnit v sebepřijetí, nebo naopak zcela znejistit a snížit sebevědomí.

Ovšem ke sdělování dochází i v dalších vztazích a v každém novém prostředí, do kterého se LGBT+ člověk během svého života dostane. Vnější coming out tedy není nikdy ukončená fáze.

Výše popsané tři fáze coming outu můžeme doplnit podrobnější periodizací vývoje minoritní genderové a sexuální identity. Psychologie nabízí několik takových vývojových teorií, které vzešly a byly potvrzeny řadou empirických výzkumů. Jednou z nich je teorie Vivienne Cass, která dobře odráží obvyklé fáze coming outu u adolescentů a adolescentek s minoritní sexuální orientací (není však přiléhavá ke coming outu transgender osob nebo osob s pozdějším uvědoměním). Více o této teorii např. Cass¹ nebo Clarke et al.²

Lukášův coming out

Když bylo Lukášovi 15 let, zamiloval se do svého kamaráda Honzy. Nejdřív nevěděl, co se děje – s Honzou si prostě rozuměl, bavily je podobné věci, rád s ním trávil čas. Ale takových kamarádů měl víc. Postupně začal cítit, že s Honzou to asi bude víc než jen kamarádství. Když se s Honzou měl vidět, těšil se na to, a když ho potkal, měl divný pocit v břiše. Taky se mu párkrát zdál sen, v kterém se s Honzou držel za ruce a líbal. Po pár týdnech pochopil, že tohle se asi s člověkem děje, když je zamilovaný. Byl z toho sice překvapený, ale vlastně mu to nijak moc nevadilo. Když si řekl: asi jsem se zamiloval do Honzy, vlastně se mu trochu ulevilo. Byl rád, že rozumí tomu, co cítí. Mluvil o tom i se starším bratrem, který mu řekl, že to je v pohodě, ale aby s ničím nespěchal a byl opatrný. Asi po dvou měsících se Lukáš s Honzou a dalšími kamarády bavili o filmu, který společně viděli. Jeden z hrdinů byl gay. Honza tehdy prohlásil, že on sice není na kluky, ale nevadilo by mu, když by někoho takového znal. Jeho názor přitom ve skupině vůbec nebyl výjimkou. Lukáš se v tu chvíli rozhodl, že to Honzovi řekne, ačkoliv už nemohl doufat, že city budou ze strany Honzy stejné. Pár týdnů nato, když spolu šli ze hřiště, Lukáš Honzovi řekl: Myslím, že tě asi mám rád víc než jen jako kamarád. Vím, že jsi říkal, že nejsi na kluky. Chtěl jsem ale, abys to věděl. Snad ti to nebude vadit a budeme se spolu dál kamarádit. Honza byl překvapený a pár dnů mu trvalo, než si to srovnal, ale pak Lukášovi řekl: Dík, žes mi to řekl. Párkrát mi přišlo, že se na mě díváš tak nějak divně. Fakt nejsem na kluky, takže chodit s tebou nemůžu. Ale jako kamarádi se spolu snad budeme vídat dlouho. Od té doby se Honza Lukáše občas zeptal, jestli je v pohodě a jestli se mu už líbí někdo jiný. Po roce, když Lukáš potkal Marka, to s ním Honza jako dobrý

1 CASS, V. *Sexual orientation identity formation: A Western phenomenon*. In Cabaj, R. P. a STEIN, T. S. (Eds.), *Textbook of homosexuality and mental health*, American Psychiatric Association, 1996, s. 227-251.

2 Clarke, V., Ellis, S. J., Peel, E. a RIGGS, D. W. *Lesbian, gay, bisexual, trans and queer psychology: An introduction*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2010.

kamarád probíral. Když spolu Lukáš a Marek začali chodit, Honza byl rád. V tu dobu se také Lukáš rozhodl říct vše svým rodičům. Protože jim Lukášův bratr něco naznačil už před několika měsíci, měli čas se s tím srovnat. Věděli, že je Lukáš hodný kluk a že si pro něj přeji hlavně to, aby byl spokojený. Když tedy nadešel den, kdy se Lukáš rodičům svěřil, řekli mu: Máme tě moc rádi a tohle na tom nic nemění, snad jsi o tom ani nepochyboval. Chtěli bychom, abys našel někoho, s kým ti bude dobře, a abys měl kolem sebe lidi, kteří tě budou brát takového, jaký jsi. Je ti 17, takže se ještě tvé pocity můžou měnit. To ale neříkáme proto, že v to doufáme, ale proto, že se nebudeme dívat, když by k tomu došlo. Jestli si budeš chtít o čemkoliv promluvit, víš, že za námi můžeš přijít. Až budeš mít někoho, s kým nás budeš chtít seznámit, rádi ho pozveme na večeři. A tak si Marek následující týden pochutnal na Lukášově nejoblíbenějším jídle...

Lukášův příběh začíná podobně jako u většiny gayů a leseb, kteří si svoji minoritní sexuální orientaci většinou uvědomí právě v dospívání. Dospívání přináší zájem o druhé a o vlastní sexuální touhy a chování, kterým ale adolescentní dívky a chlapci zpočátku mnohdy nerozumí, protože jsou pro ně zcela nové. Pocity, které v nich vzbuzují druzí lidé, ale také jejich sny a fantazie sice mohou k homosexualitě odkazovat, ale pokud o nich nepřemýšlí nebo pokud se jich obávají, mohou mladí lidé po určitou dobu svoji skutečnou sexualitu přehlížet. Tento stav znamená, že takoví mladí lidé nejsou v kontaktu sami se sebou, neznají sami sebe a nepřijímají se takoví, jací jsou. Protože je sexualita důležitou částí života, lidé, kteří ji ignorují a popírají, obvykle mají problémy se svojí osobní identitou i s partnerskými, rodinnými a kamarádskými vztahy. Je proto klíčové, aby dívky a chlapci s pocity a zkušenostmi, které odkazují k minoritní sexuální orientaci, byli dost silní si je připustit, prozkoumat a přijmout. Bez podpory blízkého okolí to obvykle nejde.

Na Lukášově příběhu jsme viděli, jak snadná může být cesta k vlastní spokojené sexualitě, když má mladý člověk prostor a podporu okolí. Lukáš nenarazil na nepochopení a nesouhlas ani od svých kamarádů, ani od své rodiny. Díky tomu mohl bez obav a v tempu, které mu vyhovovalo, prozkoumávat své pocity a postupně svoji homosexualitu přijímat. Bohužel většina lidí, kteří mají pochybnosti o své sexualitě, nezažívá stejnou podporu a volnost.

SPECIFIKA COMING OUTU TRANS A NEBINÁRNÍCH OSOB

U trans a nebinárních osob nebývá výjimkou pozdější vnitřní coming out i delší doba (třeba i několik desetiletí) mezi vnitřním a vnějším coming outem. Obvykle mají trans a nebinární lidé poměrně brzy tušení, že s pohlavím, které jim bylo připsáno po narození, nejsou tak docela v souladu, ale

celý proces sebeuvědomění může být velmi dlouhý a komplikovaný. Někteří starší trans lidé pak mohou mít pocit, že v jejich věku už nemá smysl to řešit, a to zejména pokud mají stabilní práci a založili rodinu. Situaci komplikuje i legislativní řešení tranzice v ČR, zejména pak nutnost rozvodu či zrušení registrovaného partnerství. Mnozí trans a nebinární lidé procházejí dvěma coming outy - nejprve se vyoutují jako lesby nebo gayové, pak jako trans nebo nebinární.

V průzkumu spolku Transparent³ byl uváděn věk uvědomování si vlastní genderové identity od dvou let do 47, v průměru to bylo 12,5 roku u trans mužů, 14,5 roku u trans žen a 15,3 roku u nebinárních osob.

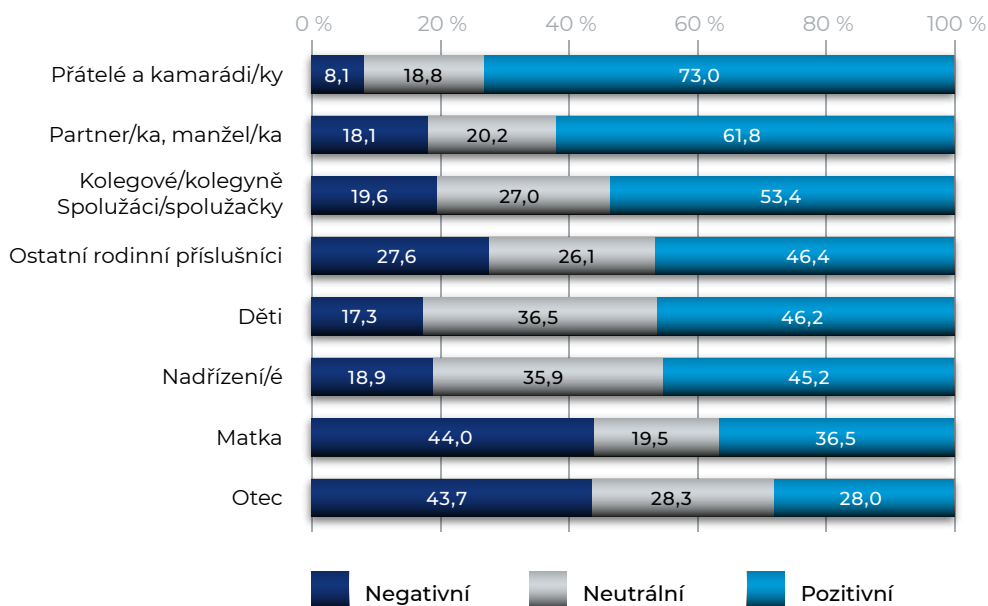
Mnoho trans lidí plánuje svůj vnější coming out velmi pečlivě a obezřetně. Může za to i míra diskriminace, která je vůči trans lidem vyšší než vůči lesbám a gayům. Trans lidé bývají častěji než ostatní ohroženi ztrátou práce, šikanou ve škole, vyhozením z domu, rozpadem vztahů a podobně. Někteří rodiče mohou reagovat i tak, že nutí nezletilé dítě co nejdříve zapadat do genderové role, která mu byla připsána po narození, i když to může vést k negativnímu ovlivnění vzájemného vztahu či duševním potížím dítěte.

Jedním z aspektů trans coming outu, který je odlišný od coming outu gayů nebo leseb, je to, že nejpozději v průběhu tranzice jím v důsledku fyzických změn, kterých si okolí dříve nebo později všimne, projít musí. V souvislosti s navazováním vztahů s lidmi, se kterými se před tranzicí neznali, pak obvykle čelí dilematu, zda to potenciální*mu partnerce*partnerovi říct a v jaké fázi vztahu.

Výše zmíněný výzkum spolku Transparent z roku 2018 ukázal, že vůbec nejméně příznivě reagovali po coming outu trans či nebinárního člověka na tuto informaci rodiče (44 % negativních reakcí, pouze 28 % pozitivních reakcí od otců a 36 % od matek). Naopak nejpozitivnější reakce přišly od přátel (73 % pozitivních reakcí) a partnerů*partnerek či manželů*manželek (62 %). Podrobnosti viz graf níže.

3 PAVLICA, K., HEUMANN, V. a KUČERA, Ch. *Obavy a přání trans lidí: výsledná zpráva z výzkumu realizovaného spolkem Transparent v roce 2018*. Praha: Transparent, z.s., 2019. ISBN 978-80-906362-4-8. Dostupné také z: <http://proud.cz/com-ponent/attachments/download/143.html>.

GRAF: REAKCE DRUHÝCH PO COMING OUTU

Reného zkušenosti s coming outy

René byl po narození označen za dívku. Během dospívání zjistil, že se mu líbí holky. Když se do jedné zamiloval, prošel coming outem jako lesba. Většina lidí z jeho okolí to vzala, ale narazil ojediněle i na negativní reakce. Po čase uzavřel s přítelkyní registrované partnerství. Přestože měl s partnerkou krásný vztah, stále cítil, že něco nesedí. Po čase si začal uvědomovat, že je trans. Jako první to řekl své partnerce, která reagovala skvěle a byla mu dlouhodobě oporou, když začal experimentovat s účesem nebo oblečením. René to oznámil ještě úzkému okruhu svých nejbližších. Coming outu u dalších osob se obával, tak se po určitém zvažování rozhodl jít do psychoterapie. Své psycholožce to po nějaké době řekl. Psycholožka byla v první chvíli překvapená a taky měla obavy, jestli bude schopná klientovi pomáhat a ne škodit, protože se v tématu příliš neorientovala. Průběžně si však něco o trans problematice nastudovala, a klient si s ní tak může o všem otevřeně povídat. S podporou přítelkyně a psycholožky zvažuje další kroky a možnosti, komu, kdy a jak se s tím svěřit dál.

Na uvedeném příkladu vidíme, že člověk nemusí v životě procházet jen jedním coming outem. Zde šlo o to, že si René prošel nejprve vnitřním coming outem vzhledem k své sexuální orientaci a poté dalším k genderové identitě. V životě je běžné, že se v rámci našeho zrání a zkušeností mění to, jak vnímáme a prožíváme svou identitu, orientaci a své vztahy. Podle toho pak měníme pojmenování („nálepky“) týkající se naší identity (často směrem k větší otevřenosti).

EMOCE A COMING OUT

Na obou příběžích lze vidět pozitivní příklady vnitřního a vnějšího coming outu osob s minoritní sexuální orientací nebo genderovou identitou. Avšak přestože se setkávaly spíše s podporou a pochopením, prožívaly i silné nepříjemné pocity. Ty by ale v případě negativních reakcí okolí byly jistě nesrovnatelně větší a mohly by vést k sociální izolaci, sebeubližování či dokonce sebevražedným myšlenkám⁴. S coming outem jsou obvykle spojeny následující otázky:

- ▶ Jsem „normální“? Je se mnou vše v pořádku? Jsem „správný“ člověk?
- ▶ Budou mě ostatní přijímat? Budou mě brát takovou či takového, jaký*ám jsem?
- ▶ Dosáhnu někdy v životě pocitu štěstí, naplnění a uspokojení? Budu moct žít svůj život tak, jak si přeji?
- ▶ Nezpůsobím lidem, na kterých mi záleží, bolest a zklamání? Nejsm sobecký*á, když chci žít svůj život v otevřenosti?

Tyto otázky přináší silné negativní emoce, jako jsou: OBAVY a STRACH, SMUTEK, STUD, VINA či ZÁVIST. Jejich existence ovlivňuje sebepojetí člověka i jeho vztahy s okolím. Ve stínu těchto emocí je problematické až téměř nemožné prožít spokojený život. Pokud naopak člověk projde vnitřním i prvotním vnějším coming outem a je svým okolím přijat, dostaví se obvykle kladné pocity: ÚLEVA, RADOST, JISTOTA a SEBEJISTOTA, DŮVĚRA, PŘINÁLEŽITOST či UZNÁNÍ. Z těchto pocitů pak dále vyplývá sebeúcta, přesvědčení o vlastní hodnotě a vlastní účinnosti (tzv. self-efficacy), představa otevřené budoucnosti, angažování a investování do vztahů s druhými.

Ve všech fázích comingu outu je důležité, aby se LGBT+ lidé setkávali s přijetím od svých nejbližších, pro které daný člověk není redukován na jeho*její genderovou identitu či sexuální orientaci. Navzdory tomuto aspektu zůstává přece jeho*její osobnost v ostatních ohledech stejná - má stejné schopnosti, vlastnosti a zájmy. Je důležité, aby cítili od druhých respekt, důvěru a podporu. A také je důležité, aby i v širším okolí viděli, že lidé s menšinovými sexuálními orientacemi a genderovými identitami jsou akceptováni a mohou prožít plnohodnotný a spokojený život. V takovém prostředí lze dělat o svém životě informovaná a svobodná rozhodnutí.

4 White, A. E., Moeller, J., Ivcevic, Z., Brackett, M. A. a Stern, R. LGBTQ adolescents' positive and negative emotions and experiences in US high schools. *Sex Roles*, 2018, roč. 79, č. 9-10, s. 594-608.

České školy pod lupou: Výzkum homofobie a transfobie na školách. Praha: Proud, 2016. Dostupné také z: https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/cz_proud_final_report.pdf.

Jak je známo z psychoterapie, v náročných životních situacích, mezi které coming out často patří, většině lidí pomáhá o svých pocitech mluvit a rozebírat možné varianty dalšího vývoje, a to nejlépe s někým, kdo nepatří mezi blízké osoby. Ne vždy je ale hned nutné vyhledat odborné psychologické služby. Mnoho lidí vůči takovému kroku cítí zábrany. Právě pro ně může být vhodné využít vrstevnického mentoringu. Takovou jedinečnou možnost pro LGBT+ osoby nabízí poradna Sbarvouven.cz.

► **Zkušenosti z poradny Sbarvouven.cz**

V únoru 2015 založil spolek Prague Pride internetovou LGBT+ poradnu Sbarvouven.cz, která funguje na bázi peer-to-peer mentoringu. Klient*ka volí mentora nebo mentorku, kteří si sami prošli vlastním coming outem a mohou nabídnout prostřednictvím sdílení vlastních zkušeností a příběhů podporu a provázení tématem coming outu. Komunikace probíhá v online prostředí prostřednictvím výměny zpráv. Služba je anonymní a zdarma. Poradna nenabízí odborné psychologické služby, ale sdílení osobních příběhů. Ačkoliv jsou mentoři a mentorky laici, prochází pravidelnými školeními, řídí se etickým kodexem a konzultují s odbornými garanty, kterými jsou dva psychologové a jedna psycholožka.

Patronkou poradny je moderátorka Ester Janečková, jejíž 14letý synovec Filip spáchal v roce 2014 sebevraždu v důsledku homofobních postojů české společnosti. Webová stránka poradny nabízí také články a rozhovory o LGBT+ tématech.

Na poradnu Sbarvouven.cz se může obrátit kdokoli, koho zajímá cokoli o coming outu nebo obecně o LGBT+ tématech, ať už jde o osoby, které coming out samy zvažují, jejich blízké, učitele*ky, spolužáky*žačky, kolegy*ně či nadřízené nebo pracovníky*ice v pomáhajících profesích.

Aktuální zkušenosti z této poradny ukazují, že mezi dospívajícími lidmi, kteří řeší svoji sexuální orientaci a/nebo genderovou identitu, je poměrně dost těch, kteří se od svých rodičů, širší rodiny, kamarádů*ek, spolužáků*žaček, vyučujících nebo sousedů setkávají s odmítáním. Zažívají nedůvěru, zlehčování, posmívání, ale někteří také zákazy, odsuzování, konflikty a dokonce útoky. Zvláště pokud se takový přístup objevuje napříč různými životními sférami (rodina, škola, vrstevnická skupina, církev), ocitá se mladý člověk pod obrovským tlakem, z kterého pak plynou závažná psychická i sociální rizika. Bohužel se zdá, že vysoká tolerance české společnosti k minoritní sexuální orientaci má své limity, a těmi je v mnoha případech práh „mé rodiny“, „mé vesnice“, „mé třídy“.

COMING OUT CIS HETEROSEXUÁLNÍCH OSOB

V určitých případech mohou coming out zvažovat i lidé, kteří jsou heterosexuální a cisgender. Jedná se o tzv. sekundární coming out, který je vázán na jejich LGBT+ blízké osoby. Sekundární coming out probíhá například v následujících situacích:

- ▶ Má-li jejich dítě partnera*partnerku stejného pohlaví;
- ▶ Jsou-li to děti stejnopohlavního páru;
- ▶ Pokud jejich dítě prochází či prošlo tranzicí;
- ▶ Pokud jejich partner*partnerka prochází či prošla tranzicí;
- ▶ Nebo všichni, jejichž blízký je neheterosexuální nebo trans a společně to nechtějí v sociálních situacích skrývat.

Podobně jako coming outy LGBT+ osob, i tyto může doprovázet široká škála emocí. Může jít o vztek, že je do této situace někdo dostal, strach, jak budou reagovat druzí, stud, nebo naopak hrdost na své blízké a odvaha čelit i nepříjemným reakcím.

Jak podpořit bezpečný coming out

Na uvedených příkladech jsme viděli některé z překážek, s nimiž se potýkají mladí LGBT+ lidé, kteří procházejí coming outem. Stručně je shrneme a poté představíme, jak se lze těmto překážkám vyhnout. **Čeho se LGBT+ lidé v průběhu coming outu nejčastěji obávají?**

- ▶ Neporozumění a nepřijetí ze strany rodičů a sourozenců;
- ▶ Odmítnutí nejbližšími kamarády a kamarádkami;
- ▶ Zesměšňování a nepřátelství ve vrstevnických skupinách;
- ▶ Negativní představy o LGBT+ osobách v médiích a ve veřejnosti;
- ▶ Omezení ve své studijní a profesní dráze;
- ▶ Sociální izolace.

Na pozadí těchto obav můžeme představit kroky, kterými LGBT+ lidé mohou usnadnit svoji přípravu a postup při coming outu. **Co může pomoci zdravému coming outu?**

- ▶ Mít někoho blízkého, s kým je možné sdílet pocity, nejistoty a pochybnosti;
- ▶ Dostatek seriózních informací (publikace, internet...);
- ▶ Seznámit se s dalšími LGBT+ lidmi;
- ▶ Poradit se s někým, kdo už coming outem prošel;
- ▶ Promyslet si, komu a jakým způsobem to sdělit; najít vhodný čas a místo;

- ▶ Volit jednoduché formulace, mluvit na rovinu;
- ▶ Být připraveni*ý na negativní reakce;
- ▶ Ponechat čas, aby se blízcí s novou skutečností vyrovnali.

Pokud jste právě vy tou osobou, před kterou LGBT+ člověk provede vnější coming out, je důležité, jaká bude vaše reakce. To platí jak v případě, že jste v tu chvíli v profesionálním vztahu, tak i v případě osobního vztahu.

Jak se zachovat, když se vám někdo svěří s tím, že je LGBT+?

- ▶ Vyslechněte ho*ji. Svěřit se vyžaduje velkou odvahu a důvěru;
- ▶ Neobviňujte, neurážíte, nenapadejte a neodsuzujte;
- ▶ Pokud jste překvapeni*ý, citlivě to sdělte. Máte na to právo. Můžete požádat o čas na vstřebání novinky;
- ▶ Buďte upřímní a otevření v tom, co cítíte. Nehrajte divadlo, ale snažte se o věcnou a respektující komunikaci. Záleží nejen na tom, co říkáme, ale i na tom, jak to říkáme;
- ▶ Mluvte o tom, co sdělení znamená pro váš vztah. Ujistěte ho*ji, že váš vztah se tím nemění, nebo v jakém smyslu se mění;
- ▶ Zeptejte se na to, co vás zajímá. Nebojte se o tom mluvit, ale nevyslychejte;
- ▶ Respektujte důvěrnost rozhovoru. Vše, co zazní, by mělo zůstat jen mezi vámi. Pokud jste přesvědčeni*ý, že by informaci měl dostat někdo další, je třeba se na tom domluvit a získat svolení.

▶ Závěrem

V porovnání se Slovenskem, Polskem či jinými zeměmi východní Evropy se u nás LGBT+ osobám žije určitě výrazně lépe. To však neznamená, že by situace byla zcela dobrá. Dosud se mnoho LGBT+ lidí potýká s konflikty a nepřijetím svým okolím. Psychologické výzkumy bohužel stále ukazují, že mezi LGBT+ osobami existuje vyšší výskyt psychických problémů, sebepoškozování, sebevražedných myšlenek atd. Vysvětlení spočívá v tzv. minoritním stresu. Ten představuje chronicky zvýšenou míru stresu u členů sociálních kategorií v pozici menšiny (včetně LGBT+ menšiny), s níž se pojí negativní stereotyp. Profesionální sociální práce by měla stereotypy a předsudky odmítat, ale současně si jich být vědoma, aby proti nim mohla aktivně vystupovat.

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ TÉMATA Z OBLASTI GENDEROVÉ,
SEXUÁLNÍ A VZTAHOVÉ DIVERZITY

Menšinový stres a duševní zdraví ne-heterose- xuálních lidí

Michal Pitoňák

Tato kapitola vznikla v rámci výzkumného projektu č. 19-14801S nazvaného „Menšinový stres ne-heterosexuálních lidí v Česku“ financovaného Grantovou agenturou ČR řešeného v Národním ústavu duševního zdraví. Jedná o opětovné použití textu, který byl původně uveřejněn v publikaci *Duhové rodiny v systému náhradní rodinné péče*¹.

V posledních desetiletích bylo zjištěno, že zdraví ne-heterosexuálních lidí² vykazuje určitá specifika a je negativně ovlivňováno celou řadou faktorů. Na základě celé řady studií můžeme konstatovat, že ne-heterosexuální lidé v porovnání s heterosexuálními lidmi vykazují průměrně vyšší výskyt duševních problémů – zejména jde o vyšší míru výskytu deprese, úzkostných poruch, užívání návykových látek a sebevražd nebo pokusů o sebevraždu.

Výzkum duševního zdraví ne-heterosexuálních lidí byl zejména v 70. a 80. letech 20. století komplikován skutečností, že v této době byla „homosexualita“ klasifikována Světovou zdravotnickou organizací v rámci Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN) za duševní poruchu, takže i tehdejší studie povětšinou založené na výzkumných vzorcích ne-heterosexuálních lidí „v klinické péči“ vykazovaly významné a dnes již nepublikovatelné metodologické nedostatky. V době, kdy bylo relativně běžné ne-heterosexuálním lidem i ze strany odborné veřejnosti doporučovat nějaké formy „terapeutické péče“ s cílem „adaptovat je“ k heterosexuálnímu soužití, bylo v podstatě vyloučené určit skutečné příčiny vyšší duševně zdravotní nemocnosti této části společnosti, neboť takový přístup sám o sobě narušuje integraci ne-heterosexuální identity člověka a je tedy třeba jej vnímat jako jednu z primárních příčin, které nepřijetí ne-heterosexuálních lidí a potažmo jejich duševní zdraví ve společnosti ovlivňovaly.

► Rozdíly v míře výskytu duševních problémů

Ačkoliv první studie v této oblasti u nás teprve probíhají, máme již k dispozici

- 1 PAVLICA, K. (ed) *Duhové rodiny v systému náhradní rodinné péče: Příručka pro pracovníky*pracovnice v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*. Praha: Prague Pride, 2020.
- 2 Ne-heterosexualita je termín, kterým označujeme sexualitu lidí, jimž z nějakého důvodu nevyhovuje „škatulka“ heterosexuality. Tento termín bývá užíván k nahrazení často užívaného akronymu LGB(TI)(Q), který není dostatečně inkluzivní a směšuje rovinu sexuální a genderovou. Termín ne-heterosexuální problematizuje stále častěji kritizované příliš zjednodušující dělení populace na „heterosexuály“ a „homosexuály“. Může zahrnovat i trans* a intersex osoby (např. trans muže, kteří mají sex s muži, atd.), jež se neidentifikují heterosexuálně. Pojem ne-heterosexuální má mimo upozornění na fakt, že všichni lidé nejsou heterosexuální, také zamezit používání dříve výlučně medicínského a dnes již překonaného pojmu „homosexuál“ či doplnit užívání pojmů založených pouze na sebeidentifikaci lidí (gay, lesba, queer apod.), které nedokážou v plnosti postihnout rozmanitost všech, kterých se tento text může dotýkat.

celou řadu kvalitních³ zahraničních studií, které vyšší výskyt duševních problémů u ne-heterosexuálních lidí prokazují. Nejčastěji se jedná o afektivní poruchy (zejména deprese) a neurotické (zejména úzkostné) problémy.

Souhrnné (meta-analytické) výzkumy ukazují, že v porovnání s heterosexuály se ne-heterosexuálové ve svém životě setkají s nějakým duševním onemocněním v průměru s 2,5× vyšší pravděpodobností, přičemž statisticky se ne-heterosexuální lidé ve svém životě s nějakým duševním problémem léčí s 2× vyšší pravděpodobností⁴. Dostupná data z americké behaviorální studie uskutečněné mezi lety 2001–2008 (N=67359) navíc poukázala na skutečnost, že ne-heterosexuální osoby nemůžeme považovat za nějaký homogenní celek, protože se mezi jednotlivými podskupinami vyskytují významné rozdíly. Za jednu z nejhroženějších skupin proto například uvažujeme bisexuální osoby, které v porovnání s heterosexuály vykazují úzkostné poruchy 3× častěji, přičemž gayové a lesby 1,5× častěji⁵. Dostupné výsledky pak rovněž potvrzují, že duševní problémy se u ne-heterosexuálních lidí projevují již v období dospívání⁶.

Zvláště závažným a dlouhodobě přehlíženým problémem je násobně vyšší míra sebevražednosti ne-heterosexuálních osob (často mladistvých). Vyšší míru sebevražednosti přitom v nedávném souhrnném (systematickém) přehledu potvrdilo 98 % studií⁷.

Studie na vzorku studentů*tek 12. ročníků v americkém státě Massachusetts (N=4159) zaznamenala u ne-heterosexuálů v porovnání s heterosexuálními vrstevníky 3× častěji pokus o sebevraždu (především u chlapců)⁸.

-
- 3 Za kvalitní studie považují takové výzkumné práce, které byly publikovány v recenzovaných odborných periodikách nebo monografiích, které jsou indexovány v rámci uznávaných vědeckých databází. Kvalitní studie se pak vyznačují transparentní metodologií a striktním dodržením etických zásad soudobého výzkumu.
 - 4 MEYER, I. H. Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin* [online]. 2003, roč. 129, č. 5, s. 674–697 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 0033-2909. Dostupné z: doi:10.1037/0033-2909.129. 5. 674.
 - 5 CONRON, K. J., MIMIAGA, M. J. a LANDERS, S. J. A population-based study of sexual orientation identity and gender differences in adult health. *American Journal of Public Health* [online]. 2010, roč. 100, č. 10, s. 1953–1960 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 00900036. Dostupné z: doi:10.2105/AJPH.2009.174169.
 - 6 D'AUGELLI, A. R. Mental Health Problems among Lesbian, Gay, and Bisexual Youths Ages 14 to 21. *Clinical Child Psychology and Psychiatry* [online]. 2002, roč. 7, č. 3, s. 433–456. ISSN 1359-1045 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: doi:10.1177/1359104502007003010.
 - 7 FERGUSSON, D. M., HORWOOD, L. J. a BEAUTRAIS, A. L. Is Sexual Orientation Related to Mental Health Problems and Suicidality in Young People? *Arch Gen Psychiatry* [online]. 1999, roč. 56, č. 10, s. 876–880 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: <http://archpsyc.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=205418&resultclick=1>.
 - 7 PLÖDERL, M. a TREMBLAY, P. Mental health of sexual minorities: A systematic review. *International Review of Psychiatry* [online]. 2015, roč. 27, č. 5, 367–385 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: doi.org/10.3109/09540261.2015.1083949.
 - 8 GAROFALO, R., WOLF, R. C., KESSEL, S. et al. The Association Between Health Risk Behaviors and Sexual Orientation Among a School-based Sample of Adolescents. *PEDIATRICS* [online]. 1998, 1. 5. , roč. 101, č. 5, s. 895–902 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 0031-4005. Dostupné z: doi:10.1542/peds.101. 5. 895.

Longitudiální studie sledující kohortu 1265 dětí narozených v novozélandském městě Christchurch u ne-heterosexuálních dětí zaznamenala dokonce 5–6× vyšší míru sebevražedného uvažování za období 21letého sledování. Unikátní studie mezi vietnamskými dvojčaty pak u ne-heterosexuálů vykazovala až 6,5× více pokusů o sebevraždu⁹.

Souhrnné (meta-analytické) výsledky ze studie Marshala a kol.¹⁰ pak ukázaly detailnější hodnoty:

- ▶ průměrně 28 % ne-heterosexuálních mladistvých vykazuje nějakou historii sebevražednosti (ideace, pokusy), v porovnání s 12 % heterosexuálních mladistvých;
- ▶ rozdíly najdeme i dle pohlaví, nějakou historii sebevražedného chování mělo 28 % ne-heterosexuálních chlapců, 37 % ne-heterosexuálních děvčat, 17 % heterosexuálních chlapců a 23 % heterosexuálních děvčat;
- ▶ výsledky studií rovněž potvrdily, že nejohroženější skupinou jsou mladiství bisexuální chlapci i dívky.

Častou příčinou i komorbiditou jiných duševních problémů jev neposlední řadě i užívání návykových látek. Ačkoliv výsledky v této oblasti nejsou již tak jednoznačné a například v oblasti užívání alkoholu jsou smíšené, rozdíly lze potvrdit zejména v oblasti vyššího užívání nelegálních drog u ne-heterosexuálních osob¹¹.

▶ Příčiny rozdílů ve zdraví

Mimo duševnězdravotní problémy se množí důkazy o existenci souvisejících zdravotních rozdílů v oblasti fyzického zdraví, například v podobě vyššího výskytu astmatu, migrén či kardiovaskulárních onemocnění u ne-heterosexuálních osob²⁰.

Ať se však jedná o duševní nebo fyzické zdraví, zdá se, že podstata těchto rozdílů má společné jmenovatele. Hned na začátku je ale zapotřebí jasně zdůraznit, že tyto rozdíly nejsou způsobeny samotnou

9 HERRELL, R., GOLDBERG, J., TRUE, W. R. et al. Sexual Orientation and Suicidality. *Archives of General Psychiatry* [online]. 1999, 1. 10. , roč. 56, č. 10, s. 867 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 0003-990X. Dostupné z: doi:10.1001/archpsyc.56. 10. 867.

10 MARSHAL, M. P., DIETZ, L. J., FRIEDMAN, M. S. et al. Suicidality and Depression Disparities Between Sexual Minority and Heterosexual Youth: A Meta-Analytic Review. *Journal of Adolescent Health* [online]. B.m.: Elsevier Inc., 2011, roč. 49, č. 2, s. 115–123 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 1054139X. Dostupné z: doi:10.1016/j.jadohealth.2011. 02. 005.

11 MARSHAL, M. P., FRIEDMAN, M. S., STALL, R. et al. Sexual orientation and adolescent substance use: a meta-analysis and methodological review. *Addiction* [online]. 2008, roč. 103, č. 4, s. 546–556 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 0965-2140. Dostupné z: doi:10.1111/j.1360-0443.2008.02149.x.

SAEWYC, E. M. Research on Adolescent Sexual Orientation: Development, Health Disparities, Stigma, and Resilience. *Journal of Research on Adolescence* [online]. 2011, roč. 21, č. 1, s. 256–272 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 10508392. Dostupné z: doi:10.1111/j.1532-7795.2010.00727.x.

„ne-heterosexualitou“, ale celou řadou vzájemně propojených komplexních faktorů, které na osoby s ne-heterosexuální orientací působí. Poznatky z psychologie, soc. psychologie, psychiatrie, sociální epidemiologie, sociologie, geografie sexualit, antropologie a dalších příbuzných oborů naznačují, že k tomu, abychom porozuměli těmto faktorům a vysvětlili jejich působení, musíme nejprve identifikovat příčinné mechanismy a zahrnout rovněž i procesy, které zdraví naopak podporují (tzv. salutogenní/meliorační faktory), a teprve na základě takového porozumění s úspěchem vyvíjet intervenční a preventivní strategie¹².

*Primárně lze rozlišit dva hlavní přístupy, kterými výzkumníci*e vysvětlují existující rozdíly ve zdraví mezi heterosexuálními a ne-heterosexuálními lidmi:*

- ▶ studium specifických procesů, které ovlivňují duševní zdraví výhradně ve skupině ne-heterosexuálů
- ▶ zaměření se na obecné psychologické procesy, které ovlivňují vznik duševních poruch u všech lidí

Cílem současného výzkumu je oba základní přístupy syntetizovat do jednoho platného rámce. Každému přístupu se nyní budu věnovat zvlášť, přičemž důraz budu klást na jejich provázání.

▶ **Specifické procesy a faktory**

Většina výzkumů, která se zaměřila na zkoumání zdravotních rozdílů mezi heterosexuály a ne-heterosexuály, identifikovala příčiny těchto rozdílů v procesech spojených se stigmatizací, diskriminací a obecně společenskou pozicí. Primárním a asi nejlépe prozkoumaným procesem, který ve vztahu mezi stigmatizací a dalšími psychologickými procesy na zdraví ne-heterosexuálních působí, je stres¹³.

Obecně stres můžeme chápat jako „zátěž“, která vzniká, je-li člověk vystaven podnětům, které ji způsobují – tzv. stresorům. Stresory mohou být fyzické (hluk, nadměrné světlo, teplota atd.), individuální (časová tíseň, ztráta zaměstnání atd.) či sociální (konflikty, vztahy atd.). Někteří lidé, jako

12 MEYER, I. H. Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin* [online]. 2003, roč. 129, č. 5, s. 674–697 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 0033-2909. Dostupné z: doi:10.1037/0033-2909.129. 5. 674.

13 DIAMOND, L. M. New Paradigms for Research on Heterosexual and Sexual-Minority Development. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* [online]. 2003, 11., roč. 32, č. 4, s. 490–498 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 1537-4416. Dostupné z: doi:10.1207/S15374424JCCP3204_1.

HATZENBUEHLER, M. L., How does sexual minority stigma „get under the skin“? A psychological mediation framework. *Psychological Bulletin* [online]. 2009, roč. 135, č. 5, s. 707–730 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 1939-1455. Dostupné z: doi:10.1037/a0016441.

například nejrůznější menšiny, ale čelí ještě navíc specifickým stresorům, které souvisejí s jejich společenským postavením (stigmatizací). Sociálně stigmatizovaní lidé jsou držiteli takové identity (či více identit), která je druhými znehodnocována. Tato identita může být viditelná (např. etnická příslušnost), založená na tvaru či rozměru těla (obezita atd.), založená na onemocnění (kožní vyrážka) a podobně. Sexuální identita ale patří mezi tzv. neviditelné (či utajitelné) stigmatizované identity a navzdory mnohým stereotypům ji na druhých nelze poznat.

Nehledě na to, o jakou stigmatizovanou identitu se jedná, každá je při odhalení náchylná k poškození svého nositele, přičemž záleží vždy na kontextu a dané kultuře, neboť to, která identita je v dané společnosti „diskreditovatelná“, se velmi liší v různých kulturách i státech podle toho, kde které skupiny tvoří menšiny, popřípadě kde se které skupiny mohou těšit právní ochraně. Ukázkovým příkladem v tomto ohledu jsou nejen sexuální menšiny, ale i menšiny náboženské.

Specifikum sexuální identity je ale především to, že se začíná projevovat až v období dospívání, tedy v době, kdy začínají mladiství pociťovat přitažlivost k druhým lidem. Sexuální orientace se tak liší od všech viditelných identit a na rozdíl například od náboženských identit není výsledkem výchovy či vlivu rodiny/společnosti. Téměř opačně oproti náboženské víře, která je prakticky vždy výsledkem výchovy a náboženského vedení v rámci rodiny a okolí, ne-heterosexuální orientaci si mladí uvědomují většinou v rámci heteronormativního prostředí, tedy v prostředí, které jaksi „nepočítá“ s touto eventualitou. K tomuto faktu přispívá právě skutečnost, že ne-heterosexualita je ve společnosti stigmatizována, čímž je rovněž založena i inklinace ji v počátku například skrývat nebo ji ze společnosti vylučovat. Děje se tak i navzdory faktu že 5-10 % všech narozených dětí, kdekoliv na světě, stabilně při svém dospívání neodpovídá normativnímu „předpokladu heterosexuality“¹⁴.

Nejrůznější nadávky namířené k odmítání ne-heterosexuálů znají velmi dobře již i děti na prvním stupni základních škol. Povědomí o tom, že je ve společnosti ne-heterosexualita stigmatizována, tedy vnímána jako méně hodnotná, je pak široce rozšířeno nejen kulturně, ale i potvrzeno institucionálně. Samotná existence nebo neexistence zákonů, jako např. registrovaného partnerství jako institutu, který se liší od manželství, je jen potvrzením jednoho z kritérií stigmatizace – dělení osob do různých

14 THE LANCET, 2016. Meeting the unique health-care needs of LGBTQ people. *The Lancet* [online]. 1., roč. 387, č. 10014, s. 95 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 01406736. Dostupné z: doi:10.1016/S0140-6736(16)00013-1.

kategorií na základě nějakého znaku - zde schopnosti navazovat životní svazky s osobami stejného pohlaví¹⁵.

► Teorie menšinového stresu

Vliv stresu, který souvisí se stigmatizací, popisuje tzv. teorie menšinového stresu (dále TMS), která přispěla především k popsání stresorů, které působí specificky na ne-heterosexuální lidi.

K rozvoji TMS významně přispěl psychiatrický epidemiolog Ilan Meyer, který menšinový stres definoval jako nadbytečný stres, kterému jsou jednotlivci ze stigmatizovaných skupin vystaveni jako důsledek jejich, často menšinové, pozice¹⁶. Menšinový stres chápeme tedy jako takový, který působí nad rámec stresu, se kterým se setkávají všichni lidé. Je typicky chronický, sociálně založený a relativně stabilní¹⁷. Jednoduše ho nelze vypnout, neboť nelze skokově změnit společnost.

V rámci TMS je stres chápán jako prostředník ve vztahu mezi sociálním prostředím (heteronormativně založenou stigmatizací, společenskou homofobií atp.), stigmatizovanou identitou osoby a nejrůznějšími zdravotními důsledky (deprese, závislosti atd).

PRINCIP TEORIE MENŠINOVÉHO STRESU (TMS)

Abychom menšinovému stresu lépe porozuměli, je potřeba zaměřit pozornost na jednotlivé stresory. Autoři*ky je obvykle dělí do různých skupin,

15 LINK, B., G. a PHELAN, J. C. Conceptualizing Stigma. *Annual Review of Sociology* [online]. 2001, roč. 27, s. 363-385 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/pdf/2678626>.

16 MEYER, I. H. Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin* [online]. 2003, roč. 129, č. 5, s. 674-697 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 0033-2909. Dostupné z: doi:10.1037/0033-2909.129. 5. 674.

17 HEREK, G. M. *Contemporary Perspectives on Lesbian, Gay, and Bisexual Identities* [online]. New York, NY: Springer New York. Nebraska Symposium on Motivation, 2009 [cit. 30. 6. 2020] ISBN 978-0-387-09555-4. Dostupné z: doi:10.1007/978-0-387-09556-1.

PACHANKIS, J. E. The psychological implications of concealing a stigma: A cognitive-affective-behavioral model. *Psychological Bulletin* [online]. 2007, roč. 133, č. 2, s. 328-345 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 1939-1455. Dostupné z: doi:10.1037/0033-2909.133. 2. 328.

podle toho, jakým způsobem jsou založené nebo vyhodnocované jako stresující. Nejčastěji jsou znázorněny v kontinuu od vnějších stresorů, mezi něž patří objektivní události a podmínky, po vnitřní stresory, které závisejí na vnímání a zhodnocení osobou, na kterou stresor působí. Vnitřní stresory jsou proto subjektivní. Tato kategorizace je inspirována pojetím stresu od Lazaruse a Folkmanové¹⁸ a napomáhá v rozlišování vlivu různých typů stresorů působících na ne-heterosexuální lidi.

► Vnější (objektivní) stresory

Naprosto typickým vnějším stresorem je diskriminace, včetně obtěžování, tedy takové formy chování motivované sexuální orientací či genderovou identitou, jež zasahují do důstojnosti osoby a vytváří prostředí, které je ponižující, urážlivé, zstrašující či pokořující. Dále může jít např. o násilí z nenávisli, stereotypizace, šikanu či mikroagresi (více viz následující kapitola 1.5).

Všechny tyto objektivní stresory byly dnes již celou řadou studií označeny za faktory prokazatelně mající vliv na duševní zdraví ne-heterosexuálních lidí, sebevražednost mladistvých, závislostní chování, rizikovost sexu i vznik duševních onemocnění¹⁹. Pochopitelně, některé typy menšinových stresorů (předsudky, stereotypizace, každodenní diskriminace atp.) prožívají i další osoby, například etnické skupiny, obézní lidé, náboženské menšiny apod. Je potřeba si ovšem uvědomit, že osoby z každé z těchto skupin mohou být zároveň ne-heterosexuální, přičemž vybrané aspekty ne-heterosexuální stigmatizace jsou zcela unikátní pro realitu ne-heterosexuálního života, tyto budou diskutovány dále.

► Vnitřní (subjektivní) stresory

Vnitřní stresory závisí na tom, zda jsou vnímány a zhodnoceny osobou, na kterou působí, jako stresující, jejich působení je tedy úzce spjato s celou řadou dalších psychologických procesů. Vnitřní stresory jsou procesy, u kterých předpokládáme, že jsou vyvolány vystavením vnějším stresorům.

Pokud lidé vnímají, že jsou ve společnosti stigmatizováni a mají například již zkušenost s nějakou formou diskriminace, mohou mít obavu z nepřijetí

18 LAZARUS, R. S. a FOLKMAN, S. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer Publishing Company, 1984. ISBN 0-8261-4191-9.

19 BONTEMPO, D. E. a D'AUGELLI, A. R. Effects of at-school victimization and sexual orientation on lesbian, gay, or bisexual youths' health risk behavior. *Journal of Adolescent Health* [online]. 2002, roč. 30, č. 5, s. 364-374 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S1054-139X\(01\)00415-3](https://doi.org/10.1016/S1054-139X(01)00415-3).

MARSHAL, M. P., DIETZ, L. J., FRIEDMAN, M. S. et al. Suicidality and Depression Disparities Between Sexual Minority and Heterosexual Youth: A Meta-Analytic Review. *Journal of Adolescent Health* [online]. B.m.: Elsevier Inc., 2011, roč. 49, č. 2, s. 115-123 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 1054139X. Dostupné z: doi:10.1016/j.jadohealth.2011. 02. 005.

z důvodu vlastní ne-heterosexuální orientace. Tento psychologický proces, který působí jako stresor, identifikoval již Meyer²⁰. Můžeme sem rovněž zařadit nadměrnou ostražitost, která se pojí například s procesem vědomého nebo nevědomého zatajování vlastní sexuální identity. Skrývání sexuální identity je spojené s faktem, že ne-heterosexuálové vlastní identitu, kterou na nich druzí lidé nepoznají, přičemž úsilí vynaložené na její zatajení může mít dodatečné negativní důsledky, včetně ostražitosti (hypervigilance), strachu z odhalení, psychologické tísně, pocitů studu, provinilosti, úzkosti či sociální izolovanosti. Všechny tyto stresory přitom byly identifikovány jako rizikové faktory v rozvoji duševních poruch²¹. Vědomě či nevědomě skrývat či tajit vlastní sexuální orientaci lze například ve formě vystříhání se autentického zapojení do běžných konverzací na témata, jež jsou součástí běžných – byť často výlučně heteronormativních konverzací o životních partnerech*partnerkách, rodinných situacích či dovolených.

Vnímání negativních společenských postojů pak může často vyústit v nějakou formu sebe-stigmatizace, tedy v proces zvnitřnění negativních společenských postojů vůči „homosexualitě“ do systému vlastního sebepojetí²². Tato sebe-stigmatizace se vžila pod ne zcela přesným označením zvnitřněná (internalizovaná) homofobie nebo přesněji internalizovaná homonegativita či heteronormativita. Baiocco a kol. v tomto kontextu uvádějí, že internalizovaná homofobie představuje nejzákeřnější dopad procesů menšinového stresu na jednotlivce²³. Výzkumy potvrdily řadu spojitostí mezi internalizovanou homofobií a rozvojem negativních duševnězdravotních dopadů²⁴.

V současnosti probíhá intenzivní výzkum, jehož cílem je co nejlépe popsat fungování menšinových stresorů, včetně jejich psychometrického měření. V rámci této kapitoly tedy postačí, když budeme znát tři nejzákladnější vnitřní menšinové stresory – očekávání nepřijetí, skrývání sexuální orientace a zvnitřněnou (internalizovanou) homofobii. Tyto procesy se ale již

20 MEYER, I. H. Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin* [online]. 2003, roč. 129, č. 5, s. 674–697 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 0033-2909. Dostupné z: doi:10.1037/0033-2909.129. 5. 674.

21 HATZENBUEHLER, M. L., NOLEN-HOEKSEMA, S. a ERICKSON, S. J. Minority stress predictors of HIV risk behavior, substance use, and depressive symptoms: Results from a prospective study of bereaved gay men. *Health Psychology* [online]. 2008, roč. 27, č. 4, s. 455–462 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 1930-7810. Dostupné z: doi:10.1037/0278-6133. 27. 4.455.

22 HATZENBUEHLER, M. L. How does sexual minority stigma „get under the skin“? A psychological mediation framework. *Psychological Bulletin* [online]. 2009, roč. 135, č. 5, s. 707–730 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 1939-1455. Dostupné z: doi:10.1037/a0016441.

23 BAIOTTO, R., D'ALESSIO M., a LAGHI, F. Binge drinking among gay, and lesbian youths: The role of internalized sexual stigma, self-disclosure, and individuals' sense of connectedness to the gay community. *Addictive Behaviors* [online]. 2010, roč. 35, č. 10, s. 896–899 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 03064603. Dostupné z: doi:10.1016/j.addbeh.2010. 06. 004.

24 WILLIAMSON, I. R. Internalized homophobia and health issues affecting lesbians and gay men. *Health education research* [online]. 2000, roč. 15, č. 1, s. 97–107 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 0268-1153. Dostupné z: doi:10.1093/her/15. 1. 97.

nedají studovat bez jejich propojení s obecnými psychologickými procesy, které mohou být jejich působením - menšinovým stresem - ovlivněny, potažmo vést k rozvoji duševnězdravotních problémů²⁵.

► **Obecné psychologické procesy**

Teorie menšinového stresu (TMS) velmi dobře popisuje specifické procesy, které vyvolávají dodatečný stres u ne-heterosexuálních osob. Tyto faktory pak ovšem působí na obecné, nespécifické psychologické procesy, mezi které řadíme například:

- nízké sebevědomí;
- poruchy regulace emocí, nepřiměřené výkyvy nálad;
- sociální izolaci;
- beznaděj;
- větší normativní shovívavost k užívání alkoholu a tabáku;
- pozitivní očekávání spojená s konzumací alkoholu.

Obě skupiny procesů (jak specifické, tak nespécifické) ve výsledku přispívají ke vzniku duševních poruch u ne-heterosexuálních lidí²⁶.

► **Procesy spojené se zvládáním stresu a s regulací emocí**

TMS potvrdila, že osoby, na které menšinové stresory působí, jím jsou ovlivněné. Chronická povaha působení menšinových stresorů ovšem může vyvolat postupně jejich druhotnou zranitelnost. Všichni lidé musí například umět ovládat své emoce a musí do určité míry být schopni zvládat stres. Chronická povaha působení menšinového stresu ale může jednotlivce vyčerpávat, činit je zranitelnými a omezovat jeho*její schopnost regulovat své emoce. Tento fakt může vést až ke stavu, který byl popsán jako tzv. vyčerpání ega (ego-depletion), který si můžeme představit jako určité vyčerpání mentální energie projevující se ztrátou naší schopnosti zvládat stres²⁷.

To může dále vést k nevhodnému vyjadřování emocí (např. k výbuchům, k přecitlivělosti), omezovat schopnost sebeovládání, snižovat vůli a činit

25 PACHANKIS, J. E. a HATZENBUEHLER, M. L. The Social Development of Contingent Self-Worth in Sexual Minority Young Men: An Empirical Investigation of the „Best Little Boy in the World“ Hypothesis. *Basic and Applied Social Psychology* [online]. 2013, roč. 35, č. 2, s. 176-190 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 0197-3533. Dostupné z: doi:10.1080/01973533.2013.764304.

PITONÁK, M. Rozdíly v duševním zdraví mezi ne-heterosexuály a heterosexuály: přehledová studie. *Československá Psychologie*. 2017, roč. 61, č. 6, s. 575-592.

26 HATZENBUEHLER, M. L. How does sexual minority stigma „get under the skin“? A psychological mediation framework. *Psychological Bulletin* [online]. 2009, roč. 135, č. 5, s. 707-730 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 1939-1455. Dostupné z: doi:10.1037/a0016441.

27 INZLICHT, M., MCKAY, L. a ARONSON, J. Stigma as Ego Depletion. *Psychological Science*. 2006, roč. 17, č. 3, s. 262-269.

obtíže v oblasti porozumění vlastnímu citovému rozrušení. Tuto „mentální energii“ proto potřebujeme pro běžné duševní úkony, přičemž její nedostatek může narušovat i další emočněregulační procesy, jejichž špatné fungování patří mezi známé rizikové faktory pro vznik duševních poruch.

Typickým maladaptivním procesem je tzv. ruminace (hloubání), nebo také přehnaná ostražitost (hypervigilance), která úzce souvisí s ruminací²⁸ a typicky doprovází například zkušenost s diskriminací (např. po napadení, následkem šikany, po vyhazovu z práce, po vyloučení z kolektivu). Dalším z obecných psychologických procesů, které bychom mohli zařadit do této skupiny, jsou procesy spojené se skrýváním stigmatizované identity nebo s potlačováním emočněexpresivního chování v rámci procesu sebe-dohledu²⁹.

V perspektivě závislostí je pak dobře známo, že stres je důležitou proměnou v užívání alkoholu, který je často vnímán jako „únikový prostředek, úleva“ - je tedy užíván k regulaci emocí a v naší kultuře je široce normalizovaným prostředkem při zvládnání stresu³⁰.

► Sociální a interpersonální procesy

Již delší čas je dobře známo, že klíčovým ochranným faktorem vůči negativním dopadům stigmatu na duševní zdraví je sociální opora včetně podpory rodiny, přátel, vrstevníků či školního prostředí³¹.

Mnohem méně toho ale víme o vlivu nedostatku sociální podpory jako následku zkušenosti s menšinovým stresem, tj. o situacích, kdy se lidé následkem styku s menšinovým stresorem rozhodnou např. úmyslně se izolovat, skrývat vlastní identitu či vyhýbat se možnému nepřijetí. Všechny tyto faktory pak oslabují vliv sociální podpory a zvyšují zranitelnost vůči duševním problémům.

V perspektivě procesů spojených se zvládnáním stresu jsme již narazili na užívání návykových látek, přičemž jsou to především již nastíněné sociální normy, které vstupují do hry a „normalizují“ tak jejich užívání či je jinak

28 MAJOR, B. a O'BRIEN, L. T. The social psychology of stigma. *Annual review of psychology* [online]. 2005, roč. 56, s. 393-421 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 00943061. Dostupné z: doi:10.2307/3089335.

29 GROSS, J. J. Emotion Regulation in Adulthood: Timing Is Everything. *Current Directions in Psychological Science* [online]. 2001, roč. 10, č. 6, s. 214-219. ISSN 0963-7214 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: doi:10.1111/1467-8721.00152.

30 HEREK, G., GILLIS, J. a COGAN, J. Psychological Sequelae of Hate Crime Victimization Among Lesbian, Gay, and Bisexual Adults. *Journal of consulting and clinical psychology*. 1999, roč. 67, č. 6, s. 945-951.

31 WILLIAMS, T., CONNOLLY, J., PEPLER, D. a CRAIG, W. Peer Victimization, Social Support, and Psychosocial Adjustment of Sexual Minority Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence* [online]. 2005, roč. 34, č. 5, s. 471-482 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 0047-2891. Dostupné z: doi:10.1007/s10964-005-7264-x.

Abramson, L. Y., Metalsky, G. I., & Alloy, L. B. Hopelessness Depression : A Theory-Based Subtype of Depression. *Psychological Review*. 1989, roč. 96, č. 2, s. 358-372.

zpřístupňují. Mnoho zahraničních výzkumů například prokázalo, že v „gay podnicích a s nimi souvisejících komunitách“ panuje větší shovívavost k užívání alkoholu a tabáku³². Většina těchto výzkumů ovšem rovněž ukázala, že příčiny této větší shovívavosti k užívání alkoholu a drog je třeba hledat v odlišných možnostech socializace ne-heterosexuálů a nikoliv v jejich komunitách jako takových³³. V tomto ohledu jsou proto například velmi cenné studie z oboru tzv. geografí sexualit, které již více než 30 let dokládají specifickou sociální a prostorovou organizaci života ne-heterosexuálních osob, které byly v důsledku společenské stigmatizace v minulosti nuceny zakládat vlastní podniky jako bary a noční kluby, jež představovaly v podstatě jediná místa jejich bezpečného setkávání.

Z prostě ekonomického hlediska je pak pochopitelné, že komerční podniky fungující na principu prodeje a konzumace alkoholu a tabáku „gay komunitu“ k těmto návykovým látkám přiblížily více než ostatní, kteří měli více příležitostí k socializaci „mimo gay podniky“. I dnes ještě výzkumy prokazují, že ne-heterosexuální lidé se často necítí bezpečně v jiných místech (např. v hospodách, na veřejných místech atp.), a vyhledávají proto prostory „gay a lesbických barů a klubů“. Tyto podniky je pak tedy vhodné vnímat jako důsledek trvalé celospolečenské stigmatizace, která vedla ke vzniku tohoto typu ekonomické a sociální segregace³⁴.

► Kognitivní (poznávací) procesy

Zkušenost se stigmatizací a souvisejícím stresem může ovlivnit jak obsah myšlení, tak proces myšlení. Zejména mohou být posíleny dva známé rizikové faktory – beznaděj a pesimismus. Mezi typické stresory, které mohou vyvolávat beznaděj u mladistvých, patří například zkušenost s homofobní šikanou. Beznaděj mimo jiné úzce souvisí s depresivními a s úzkostnými

32 HATZENBUEHLER, M. L., CORBIN, W. R. a FROMME, K. Trajectories and determinants of alcohol use among LGB young adults and their heterosexual peers: Results from a prospective study. *Developmental Psychology* [online]. 2008, roč. 44, č. 1, s. 81-90 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 1939-0599. Dostupné z: doi:10.1037/0012-1649.44.1.81.

33 BAIOCOCCO, R., D'ALESSIO M., a LAGHI, F. Binge drinking among gay, and lesbian youths: The role of internalized sexual stigma, self-disclosure, and individuals' sense of connectedness to the gay community. *Addictive Behaviors* [online]. 2010, roč. 35, č. 10, s. 896-899 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 03064603. Dostupné z: doi:10.1016/j.addbeh.2010.06.004.

34 Gabiám, K., a Pitoňák, M. Economic, Cultural and Social Factors Influencing the Development of Gay Businesses and Places: Evidence from the European Union / Ekonomické, Kulturní A Sociální Faktory V Pozadí Rozvoje Gay Podniků A Míst: Situace V Evropské Unii. *Moravian Geographical Reports* [online]. 2014, roč. 22, č. 3, s. 2-17 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2478/mgr-2014-0014>.

PITOŇÁK, M. Prostorovost, institucionalizace a kontextualita heteronormativity: studie vyjednávání neheterosexuálních identit v Česku. *Gender rovné příležitosti výzkum* [online]. 2013, roč. 14, č. 2, s. 27-40 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: <http://dlib.lib.cas.cz/7995/>.

poruchami a se sebevraždností³⁵. Poznávací procesy mohou být ovlivněny takovou měrou, že začne u osoby převažovat negativní očekávání, popř. dojde k rozvoji pesimistických vysvětlujících stylů/scénářů a celkově se snižuje jeho*její pocit kontroly nad svým životem. Tyto faktory pak patří mezi klíčové rizikové faktory sebevraždnosti. V únoru 2014 se následkem tragédie v rodině známé moderátorky Ester Janečkové (sebevraždy synovce) poprvé o sebevraždnosti ne-heterosexuálních dětí začalo mluvit i v Česku.

► Závěrem

Dostupné výsledky vědeckého bádání v oblasti duševního zdraví již jednoznačně potvrzují, že primární příčinou vyššího výskytu duševnězdravotních problémů u ne-heterosexuálních lidí je menšinový stres a stigmatizace vyvěrající ze společenského nepřijetí či odlišného nakládání s ne-heterosexuálními lidmi ve společnosti, v níž stále čelí nejistým právním i životním situacím. V našem regionu je tato problematika stále velmi málo známá a setrvale bývá přehlížena.

Navzdory všemu řečenému je potřeba vyzdvihnout, že ne-heterosexuální lidé jsou rozmanitou skupinou, kterou nelze uvažovat jako homogenní celek. Rovněž je třeba zdůraznit, že na ne-heterosexuální osoby nelze pohlížet jako na univerzální oběti stigmatizace, protože i navzdory působení menšinového stresu se jich většina těší kvalitnímu duševnímu zdraví³⁶ a rozvinula si neobvyčejnou míru schopnosti adaptovat se vůči stresu³⁷, která je činí mimořádně odolnými. Stále větší počet těchto osob se navíc těší podpoře svého okolí, přičemž přestává být normou, že o svých životech na veřejnosti nemluví. Naopak je stále běžnější vidět i nestereotypní příběhy osob, zobrazující je i v obyčejných životních situacích, ve kterých tvoří rodiny, tráví společné dovolené atd. Možnost zapojit se do běžného rodinného života a podpora v rámci rodiny byly navíc zdokumentovány jako klíčové ochranné faktory zabraňující vzniku depresivních i úzkostných poruch, stejně tak jako užívání návykových látek nebo rizikovému

35 ABRAMSON, L. Y., METALSKY, G. I. a ALLOY, L. B. Hopelessness Depression: A Theory-Based Subtype of Depression. *Psychological Review* [online]. 1989, roč. 96, č. 2, s. 358-372 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: DOI: 10.1037/0033-295X.96. 2. 358.

HATZENBUEHLER, M. L. How does sexual minority stigma „get under the skin“? A psychological mediation framework. *Psychological Bulletin* [online]. 2009, roč. 135, č. 5, s. 707-730 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 1939-1455. Dostupné z: doi:10.1037/a0016441.

36 Savin-Williams, R. C. Who's Gay? Does It Matter? *Current Directions in Psychological Science* [online]. 2006, roč. 15, č. 1, s. 40-44 [cit. 30. 6. 2020]. <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2006.00403.x>.

37 PACHANKIS, J. E. a HATZENBUEHLER, M. L. The Social Development of Contingent Self-Worth in Sexual Minority Young Men: An Empirical Investigation of the „Best Little Boy in the World“ Hypothesis. *Basic and Applied Social Psychology* [online]. 2013, roč. 35, č. 2, s. 176-190. ISSN 0197-3533 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: doi:10.1080/01973533.2013.764304.

sexu u ne-heterosexuálních adolescentů.

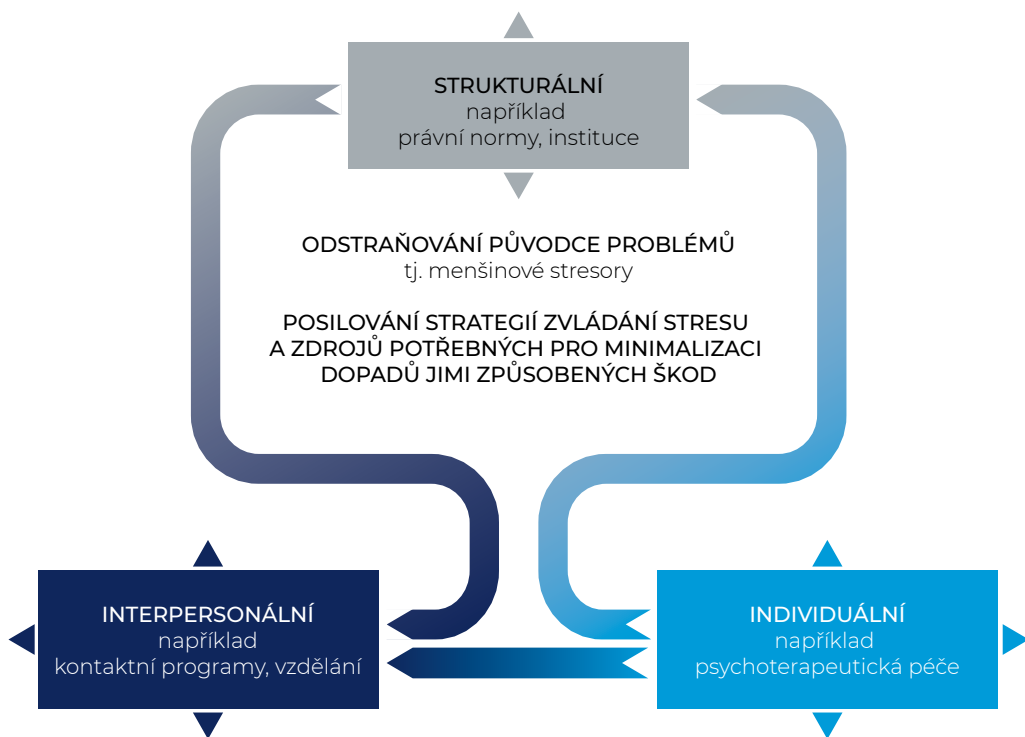
Ani tato fakta však nemohou být záminkou pro přehlížení diskutovaných rozdílů ve výskytu duševnězdravotních problémů, které je zapotřebí řešit, abychom alespoň minimalizovali jejich dopad na kvalitu života lidí. Pokud vyjdeme z obecné roviny teorie menšinového stresu, pak se nám nabízí v podstatě dvě možné cesty, kterými můžeme intervenovat:

- ▶ odstraňovat původce problémů - tedy menšinové stresory;
- ▶ posilovat strategie zvládání stresu na straně dotčených osob a posilovat zdroje potřebné pro snížení dopadů stresu.

Intervence pak můžeme rovněž rozlišovat podle úrovně jejich působnosti na:

- ▶ strukturální;
- ▶ interpersonální;
- ▶ individuální.

SCHEMATIZACE MOŽNÝCH INTERVENCÍ DLE ÚROVNĚ A TYPU ÚČINNOSTI

Na strukturální úrovni mezi opatření, která pomohou dosáhnout těchto cílů, patří především nejruznější zákonná nebo institucionální omezení stigmatizace, diskriminace, homofobie, heteronormativity, tedy všech faktorů, které byly výše diskutovány jako příčinné. Antidiskriminační zákony, legislativa zrovnoprávňující svazky párů stejného pohlaví či legalizace společných adopcí jsou tedy příklady tzv. strukturálních či institucionálních řešení, jejichž působnost je obecná a účinnost vysoká, protože s sebou nesou pro ne-heterosexuální osoby destigmatizující, do kultury integrující významy³⁸.

Ačkoliv donedávna chyběly teoretické a metodologické prostředky, díky nimž by bylo možné měřit dopady takových řešení, dnes je to již v některých zemích součástí běžné praxe (např. otázky na sexuální sebe-identifikaci respondentů jsou součástí běžných zdravotních výzkumných šetření). Efekt na snížení výskytu duševnězdravotních problémů ne-heterosexuálních lidí byl tedy již prokázán i na úrovni celonárodních šetření například v USA³⁹ nebo ve Švédsku⁴⁰. Z těchto metodologicky precizních výzkumů prováděných na reprezentativních vzorcích obyvatel vyplývá například to, že zavedení manželství i pro páry stejného pohlaví v Americe souviselo se signifikantním poklesem sebevražednosti americké mládeže (nejen té ne-heterosexuální), a ve Švédsku je doloženo postupné vyrovnání rozdílů ve výskytu duševnězdravotních problémů mezi heterosexuálními a ne-heterosexuálními lidmi. To dokládá, že intervence na celospolečenské úrovni jsou možné a jejich dopad přesahuje význam samotné instituce (např. manželství), ale pozitivně odbourává i vyloučení a stigmatizaci ne-heterosexuálních lidí ve společnosti.

Mezi strukturální intervence dále řadíme například změny ve vzdělávacích programech a osnovách, tedy taková řešení, která nejsou cílená pouze na jednotlivce. Protože jsou ale společenské a systémové změny mnohdy pomalé a v některých zemích obtížně dosažitelné, je zapotřebí rovněž rozvíjet klíčové specializované intervence a poskytovat služby, které by řešily problémy i na úrovni interpersonální a individuální.

38 HATZENBUEHLER, M. L. How does sexual minority stigma „get under the skin“? A psychological mediation framework. *Psychological Bulletin* [online]. 2009, roč. 135, č. 5, s. 707-730 [cit. 30. 6. 2020]. ISSN 1939-1455. Dostupné z: doi:10.1037/a0016441.

39 RAIFMAN, J., MOSCOE, E., AUSTIN, S. B. a MCCONNELL, M. Difference-in-Differences Analysis of the Association Between State Same-Sex Marriage Policies and Adolescent Suicide Attempts. *JAMA Pediatr.* [online]. 2017, roč. 171, č. 4, s. 350-356 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: doi.org/10.1001/jamapediatrics.2016.4529.

40 HATZENBUEHLER, M. L., BRÄNSTRÖM, R., & PACHANKIS, J. E. Societal-level explanations for reductions in sexual orientation mental health disparities: Results from a ten-year, population-based study in Sweden. *Stigma and Health* [online]. 2018, roč. 3, č. 1, s. 16-26. Dostupné z: doi.org/10.1037/sah0000066.

Interpersonální intervence mohou zahrnovat celou paletu přístupů, jejichž cílem je mimo jiné snížit míru předsudečnosti nebo rozšíření stereotypů formou kontaktních programů, které přibližují ne-heterosexuální a heterosexuální osoby v rámci dialogu, vzájemného poznávání, uměleckých či jiných programů. Klasické interpersonální programy dále zahrnují nejruznější školení pro učitele*ky, praktiky*čky, psychology*žky, psychiatry*ičky, sociální pracovníky*ice a další aktéry*ky, kteří*ré sehrávají klíčovou roli v možnosti identifikace problémů a nabízení pomoci při jejich řešení např. formou zvyšování kompetencí cílové skupiny osob.

Na zcela individuální úrovni pak již přichází řešení duševnězdravotních problémů či dopadů diskriminace a stigmatizace, nejčastěji formou psychologické, psychoterapeutické nebo psychiatrické praxe. V současnosti proto začínají vznikat nejruznější vzdělávací materiály (např. Queer Geography v roce 2018 přeložilo doporučený postup zpracovaný Americkou psychologickou asociací⁴¹), které si kladou za cíl zvyšovat odborné kompetence těchto odborníků a zvyšovat jejich citlivost k problémům ne-heterosexuálních lidí.

Možná i jediná zaslechnutá pozitivní konverzace o ne-heterosexuálech mezi sestrou a lékařem*lékárkou v ordinaci, učiteli*učitelkami ve sborovně či na jiném místě může přispět ke zlepšení duševního zdraví ne-heterosexuálních lidí a třeba i pomoci zachránit lidský život.

41 AMERICKÁ PSYCHOLOGICKÁ ASOCIACE. *Doporučený postup pro psychologickou praxi s lesbami, gayi a bisexuálními klient-y/kami* [online]. Z ang. originálu přel. M. Pitoňák. Praha, Queer Geography, z.s., 2018 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: https://www.queergeography.cz/wp-content/uploads/2018/08/APA-guidelines_CZ.pdf.

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ TÉMATA Z OBLASTI GENDEROVÉ,
SEXUÁLNÍ A VZTAHOVÉ DIVERZITY

**Homofobie,
bifobie,
transfobie,
jejich projevy
a možnosti
práce
s poškozenými**

Karel Pavlica

Pojmy homofobie, bifobie či transfobie lze definovat jako negativní až nepřátelské postoje, pocity a jednání vůči lidem, kteří se identifikují jako lesby, gayové, bisexuální nebo trans, nebo je za takové považuje jejich okolí. Projevy homo/bi/transfobie se řadí do kategorie před-sudečného násilí (nebo taky násilí z nenávisti). Sexuální orientace a genderová identita patří mezi primární motivy zločinů z nenávisti. Jednotlivé projevy se mohou lišit svou intenzitou – od otevřeného fyzického či slovního napadání přes vylučování z kolektivu po tzv. mikroagresi. Ve školním nebo pracovním kolektivu mohou takového postoje vést k šikaně.

Předsudek je možné definovat jako zakořeněný úsudek či názor, který není založen na spolehlivém poznání, ale na pouhém mínění či předpokladu. Obvykle vychází z neoprávněného zobecnění nebo jiného zjednodušení skutečnosti, případně přijetí cizí zkušenosti za svou bez patřičného ověření.

Zobecňování zkušenosti patří na jedné straně k mechanismům, které umožňují člověku rychlou orientaci ve světě plném informací a podnětů, může však vést ke zkreslování skutečnosti. Zejména se to týká soudů o celé skupině osob, které neznáme, nebo známe jen velmi povrchně. Je rovněž všeobecně známo, že příslušníky vlastní skupiny vnímáme pozitivněji než příslušníky cizích skupin.

Předsudečné násilí v souvislosti se sexuální orientací nebo genderovou identitou je docela závažný problém, což dokazuje např. i Výzkum veřejného ochránce práv (2019)¹, kde uvedla více než třetina respondentů a respondentek, že během posledních pěti let pocítily diskriminaci. Nebo výzkum spolku Transparent, z. s. (2018)², kde uvedlo 72 % respondentů a respondentek z 396 zúčastněných trans a nebinárních osob, že pocítily nějakou z forem diskriminace. Předsudečné násilí na LGBT+ lidech by se tedy nemělo brát na lehkou váhu, protože zejména u dospívajících to může kromě psychických a fyzických potíží a rizikového chování vést až k suicidálním tendencím.

► **Příklady projevů předsudečného násilí:**

- **Fyzické násilí** - fyzické útoky, strkání, kopání, tahání za vlasy a další přímé útoky částmi těla nebo zbraněmi;

1 VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti. Výzkum veřejného ochránce práv 2019 [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019 [cit. 1. 7. 2020]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf.

2 PAVLICA, K., HEUMANN, V. a KUČERA, Ch. *Obavy a přání trans lidí: výsledná zpráva z výzkumu realizovaného spolkem Transparent v roce 2018*. Praha: Transparent, z.s., 2019. ISBN 978-80-906362-4-8. Dostupné také z: <http://proud.cz/component/attachments/download/143.html>.

- ▶ **Verbální útoky** - nadávky, slovní útoky, útočné textové zprávy, telefonáty, ale také nelichotivé přezdívky, vtipy, nenávistné projevy na demonstracích, podpora hnutí potlačujících lidská práva a rozněcujících nesnášenlivost, verbální útoky mohou mít rovněž formu textu v knize, v písni (tzv. white power music), ve filmu (např. ztvárňování trans žen ve filmech cis muži může podporovat mylnou představu, že trans ženy jsou jenom muži v šatech);
- ▶ **Psychologické násilí** - zastrašování, vyhrožování, ponižování, specificky pro LGBT+ osoby se zde můžeme setkat s vyhrožováním zveřejněním něčí sexuální orientace či genderové identity (tzv. outing);
- ▶ **Ekonomické násilí** - ničení cizího majetku, zhárství, graffiti;
- ▶ **Kyberšikana** - tzv. hate speech na sociálních sítích (časté zejména v komentářích pod články), vytváření webových stránek šířících nesnášenlivost a nenávist, vytváření falešných profilů, zveřejňování soukromých informací na internetu a další;
- ▶ **Sexuální násilí** - sexuální obtěžování, znásilnění;
- ▶ **Mikroagrese** - zdánlivě nevinné vtipy o LGBT+ lidech, bagatelizace nevhodného chování osob vůči nim, zpochybňování neheterosexuální orientace člověka („To se ti holky líbí, protože jsi ještě nepotkala toho pravého.“), automatický předpoklad, že jsou všichni lidé cisgender a heterosexuální (otázky typu „Už máš kluka?“ směrem k dívkám nebo „Už máš holku?“ směrem k chlapcům), a podobně;
- ▶ **Strukturální násilí** - taková opatření ze strany systému, kterými omezuje rozvoj osob jemu podřízených, jde například o podporu nebo využívání heterosexismu a jiných forem dělení a ovládnutí společnosti; může jít o projevy spíše nenápadné („gatekeeping“ ze strany lékařů vůči trans lidem, kteří musí často tajit nebo upravovat to, co lékařům říkají, aby se dostali k péči v rámci tranzice), ale i o přímé násilí ze strany systému vůči LGBT+ osobám (nejznámějším příkladem jsou zásahy v klubu Stonewall Inn v roce 1969, které však podnítily LGBT+ osoby k protiakci a vedly k boji za jejich zrovnoprávnění), v extrémních případech jde o trestání či zabíjení osob za to, že se přihlásí k příslušnosti k LGBT+ komunitě.

▶ Specifika bifobie

Bifobie je averze k bisexualitě a k bisexuálním lidem, případně obecněji k lidem s nevyhraněnou sexuální orientací (např. pansexualita). Může nabývat různých forem od prostého popírání existence bisexuality přes negativní stereotypizaci bisexuálních lidí až po fyzické či verbální napadání.

- ▶ **Heterosexistický přístup** - tento přístup je podobný homofobii v tom, že za jedinou správnou sexuální orientaci je považována heterosexuality, a všechno, co se od ní liší, je nepřirozené.
- ▶ **Binární pojetí sexuality** - tento přístup vychází z předpokladu, že lidé jsou buď heterosexuální, nebo gayové/lesby. V rámci tohoto přístupu, který se rozvíjel zejména v 80. letech minulého století, byli bisexuální lidé bráni jako gayové či lesby, co si svoji „skutečnou“ orientaci nechtějí připustit, nebo lidé, kteří jen experimentují se svou sexualitou.
- ▶ **Úzké pojetí bisexuality** - pokud někdo teoreticky uznává bisexualitu jako orientaci, ale definuje ji jako přitažlivost k mužům i ženám ve stejné míře s tím, že když je člověk přitahován k jednomu pohlaví víc než k druhému, je buď heterosexuál, nebo gay (lesba), opomíjí tím velkou skupinu lidí, kteří jsou schopni navazovat eroticko-romantické vztahy s lidmi bez ohledu na jejich pohlaví, nicméně nemusí být nutně k mužům či ženám přitahováni stejně silně.
- ▶ **Bisexuální chování jako móda** - s rostoucím počtem vyoutovaných bisexuálních osob (ale také gayů, leseb a trans lidí) se začíná objevovat názor, že tyto „odchylky“ v rámci sexuální orientace nebo genderové identity jsou jakási móda, že je to trendy.
- ▶ **Mikrogrese ze strany LG komunity** - vedle bifobního chování ze strany většinové společnosti čelí mnozí bisexuální lidé předsudkům a bifobnímu chování ze strany gay a lesbické komunity³. Například jde o názor, že se bisexuální lidé schovávají před útlakem, kterému čelí lesby a gayové, v heterosexuálních vztazích. Nebo že mají strach žít otevřeně jako gayové či lesby, proto se schovávají za bisexualitu.

▶ Důsledky bifobie pro bisexuální osoby

Bifobie může mít u bisexuálních osob negativní dopad na fyzické nebo duševní zdraví, může zvyšovat riziko závislostního či suicidálního chování. Jak např. ukazují výsledky Anglického národního průzkumu v letech 2009-10, LGB osoby uvádějí častější dlouhodobé psychické nebo emoční problémy, z toho nejčastější byly u bisexuálních žen a bisexuálních mužů (5,2 % heterosexuálních mužů, 10,9 % gayů a 15,0 % bisexuálních mužů; 6,0 % heterosexuálních žen, 12,3 % leseb a 18,8 % bisexuálních žen)⁴. V celonárodním průzkumu z USA (2017) zaměřeném na závislostní chování bylo zjištěno, že lesby nebo gayové zneužívají alkohol či tabák dvakrát častěji

3 WELZER-LANG, D. Speaking Out Loud About Bisexuality: Biphobia in the Gay and Lesbian Community. *Journal of Bisexuality*, 2008, č. 8, s. 81-95.

4 ELLIOTT, M. N., KANOUSE, D. E., BURKHART, Q. et al. Sexual Minorities in England Have Poorer Health and Worse Health Care Experiences: A National Survey [online]. *J GEN INTERN MED*, 2015, roč. 30, s. 9-16 [cit. 1. 7. 2020]. Dostupné z doi.org/10.1007/s11606-014-2905-y.

než heterosexuálové, mezi bisexuálními osobami je výskyt závislostí na návykových látkách až třikrát vyšší a u těch, co si nejsou jistí*jisté svou orientací, je výskyt závislostního chování vyšší až pětinásobně⁵. Jde tedy o závažné důsledky a zároveň důvod, proč je třeba bisexuální orientaci brát vážně, nebagatelizovat ji ani se netvářit, že neexistuje.

Mýtus: Bisexuální lidé jsou promiskuitní

Bisexualita a promiskuita jsou dvě různé věci. To, zda člověk preferuje dlouhodobý vztah s jednou osobou, nebo to, zda mu monogamní vztahy spíše nevyhovují, nemá se sexuální orientací nic společného. To, že je někdo schopný navazovat dlouhodobé, romanticko-sexuální vztahy s osobami různého pohlaví, automaticky neznamená, že musí mít dvojnásobně víc partnerů než ostatní⁶.

► Specifika transfobie

Transfobie se vyznačuje netolerancí k genderové pestrosti, tedy zastáváním názoru, že existují jen dvě pohlaví (muž a žena), a když se člověk narodí jako muž (žena), bude mužem (ženou) navždy. A lidé, kteří zapadají do genderových stereotypů, jsou podle tohoto názoru nějak lepší (nebo nadřazení) těm, kteří do nich nezapadají.

Transgender osoby jsou z LGBT+ komunity předsudečným násilím ohroženy v největší míře. Např. z výše zmíněného Výzkumu veřejného ochránce práv z roku 2019 - Být LGBT+ v Česku mimo jiné vyplývá i to, že postavení trans lidí je výrazně těžší než postavení leseb a gayů - ve větší míře pocítují diskriminaci, jsou méně otevření vůči přátelům, rodině, kolegům či spolužákům. Dále jsou také více ohroženi kyberšikanou, sexuálním násilím, trans děti mohou čelit předsudečnému násilí ze strany rodičů či učitelů, některá napadení mohou končit i smrtí trans osoby (mezi začátkem roku 2008 a koncem roku 2019 bylo v 74 zemích světa evidováno celkově 3314 vražd trans osob v důsledku transfobie⁷). To vše pak vede k většímu riziku suicidálního či jiného rizikového chování, k rozvoji depresivní nebo úzkostné poruchy a jiným potížím s duševním i fyzickým zdravím.

Transfobní chování se kromě transgender lidí může týkat i osob v rámci genderové diverzity a intersex osob. Kromě výše uvedených projevů

5 MASTROIANNI, B. Why the Risk of Substance Use Disorders Is Higher for LGBTQ People. Unique factors can play a significant role in the development of substance use disorders for LGBTQ people [online]. 14. 8. 2019 [cit. 1. 7. 2020]. Dostupné z: www.healthline.com/health/why-is-substance-abuse-worse-in-lgbtq-community#2.

6 RUST, P. C. Two Many and Not Enough: The Meanings of Bisexual Identities. *Journal of Bisexuality*. 2000, roč. 1, č. 1, s. 31-68.

7 TRANSGENDER EUROPE (TGEU). Trans Murder Monitoring [Online]. © 2020 [cit. 1. 7. 2020]. Dostupné z: <https://transrespect.org/en/trans-mu>.

předsudečného násilí se zde setkáváme ještě s dalšími, specifickými pro tuto skupinu osob. Jedná se zejména o misgendering (oslovování člověka v rámci rodu, se kterým se neidentifikuje) a deadnaming (používání starého jména trans osoby, viz slovníček pojmů). Obojí bývá pro trans osoby velmi zraňující. Transfobním chováním může být i to, že trans muži není povoleno použít sociální zařízení určené pro muže a podobně.

► **Selektivní transfobie**

Jedná se o zdánlivě jemnější formu transfobie, kdy lidé rozdělují trans osoby na „pravé“ a na ty, o kterých si myslí, že se tak identifikují jen proto, že je to teď v módě, že je to trendy. Nebo mají problém s neheterosexuálními trans lidmi („Proč sis měnil pohlaví, když chceš žít s chlapem? Zbytečně si komplikuješ život...“). Terčem bývají také ti, kteří nenaplňují stereotypní představy o trans lidech (hraní si s panenkami nebo autičky v dětství, nenávisť k vlastním genitáliím nebo jiným částem těla, vnitřní coming out už ve velmi raném věku, používání „správného rodu“, když člověk mluví o vlastní osobě, vhodné oblečení atd.). Tato forma transfobie se může vyskytovat i v rámci trans komunity.

► **Internalizovaná homo/bi/transfobie**

V případě internalizované homofobie (nebo také internalizovaného heterosexismu, internalizované homonegativity nebo internalizovaného sexuálního stigmatu) jde o to, že gay či lesba přijme negativní postoje společnosti vůči homosexualitě a obrátí je proti vlastní osobě. V takovém případě může člověk kvůli své sexuální orientaci trpět pocitem viny, mít nechuť do života, snaží se přizpůsobit většinové společnosti, odmítá projevy lásky párů stejného pohlaví na veřejnosti, odmítá navštěvovat gay podniky, obvykle nemá zájem podporovat snahu o manželství pro stejnopohlavní páry a zrovnoprávnění stejnopohlavních párů i v jiných oblastech, a celkově má tendenci se distancovat od gay komunity.

Podobně internalizovaná bifobie se týká bisexuálních osob a internalizovaná transfobie trans osob. Vznik tohoto jevu souvisí zejména s negativním hodnocením osob v rámci sexuální a genderové diverzity okolím. Jde o jeden z důsledků menšinového stresu LGBT+ osob a může vést k negativním dopadům na zdravotní či psychický stav člověka⁸.

8 WILLIAMSON, I. R. Internalized homophobia and health issues affecting lesbians and gay men. Health education research [online]. 2000, roč. 15, č. 1, s. 97-107 [cit. 1. 7. 2020]. ISSN 0268-1153. Dostupné z: doi:10.1093/her/15. 1. 97.

► Některá specifika předsudečného násilí vůči členům LGBT+ komunity

Specifika z hlediska místa

- **Veřejná WC a jiná sociální zařízení** (šatny, sprchy atd.) – zde jsou ohroženy zejména osoby nezapadající do genderových škatulek, které zde mohou čelit odsuzujícím pohledům až slovním urážkám, napadení či znásilnění;
- **Místa význačná pro LGBT+ komunitu** – od klubů až po místa tzv. duhových průvodů (Prague Pride, Pilsen Pride, Ostravský Pride atd.), to pro útočníky může mít symbolický význam, a také je zde snadnější se dostat k LGBT+ lidem;
- **Virtuální prostor** – anonymita virtuálního prostoru a fakt, že autoři a autorky nenávistných komentářů za ně obvykle nejsou nijak postihováni, zde svádí k ventilaci homofobních, bifobních či transfobních postojů; tyto projevy ohrožují zejména dospívající, kteří jsou obecně velmi citliví, zejména pokud zvažují coming out;
- **Škola** – dětský kolektiv nebývá k projevům jinakosti vždy zcela tolerantní, takže je zde nebezpečí výskytu homo/bi/transfobní šikany, pokud se s ním nepracuje a průběžně se nekultivuje klima třídy a školy;
- **Pracovní kolektiv** – v některých kolektivech nebo organizacích je větší riziko diskriminace LGBT+ osob než v jiných, jde zejména o takové organizace a spolky, kde se očekává u mužů co největší maskulinita a u žen co největší femininita.

Další možná specifika předsudečného násilí

- **Útočící a napadená osoba se často neznají** – v případě napadené osoby může jít např. o známého člena LGBT+ komunity;
- **Předsudečné násilí v rodině** – na coming out v rodině reagují její příslušníci různě, v některých případech dochází k tomu, že se za neheterosexuální*ho či transgender příslušníka* příslušníci stydí, urážejí ho*ji, pod pohrůžkami vyžadují chování, oblékání a další projevy v souladu s pohlavím mu*jí připsaným po narození, nebo se ho*ji mohou v extrémním případě snažit převychovat;
- **Symbolismus** – může docházet k poškozování symbolů souvisejících s LGBT+ komunitou (pálení duhové vlajky), na místě činu mohou být nalezeny symboly typické pro určité hnutí šířící nenávist k této skupině;
- **Dvojitý standard** – LGBT+ lidé a zejména učitelé mohou být např. obviňováni z pedofilie, ačkoli neheterosexuální orientace a pedofilie spolu nesouvisí;

- ▶ **Napadení bez zřejmého motivu** - někdy nemusí být zřejmý motiv ze strany útočící osoby, případně může jít o napadení „jen tak“ nebo „pro zábavu“⁹.

Mýtus: „Kde není gay, tam není homofobie“

*Homofobní, bifobní či transfobní šikaně jsou vystavovány i osoby, které může někdo z nějakého důvodu považovat za gaye, lesby, bisexuální nebo trans. Stačí, když některé jejich projevy nezapadají do představy ostatních, jak by se měl*a správný muž*žena chovat, oblékat a podobně - oběti homofobní/bifobní/transfobní šikany tak mohou být i heterosexuální lidé.*

Doporučení pro práci s poškozenými v důsledku předsudečného násilí (více např. viz Kalibová¹⁰):

- ▶ Vytváření pocitu bezpečí, důvěry, možnosti se svěřit s okolnostmi útoku, se svými pocity a myšlenkami v důsledku tohoto útoku, poskytnout případně krizovou intervenci, pokud je třeba;
- ▶ Zdůraznění toho, že to není jejich vina, že na ně někdo zaútočil v důsledku jejich nevětšinové sexuální orientace či genderové identity, protože na tom není nic špatného, naopak - útoky v tomto případě nejsou z morálního ani právního hlediska v pořádku;
- ▶ Sledování případných změn v chování klientů a v souvislosti s tím nabídka jak emoční a psychické podpory, tak i kontaktů na další odborníky z oblasti psychosociálních nebo zdravotních služeb či podpurných organizací;
- ▶ Podpora v tom, aby napadení nepřerušovali vztah s komunitou, protože ta jim může poskytnout potřebnou podporu, a to zejména v případě, pokud ji nemají v rodině nebo u přátel či jiných blízkých osob;
- ▶ Nabídka pomoci se sestavením krizového plánu.

V případě, že máte vy nebo někdo z vašich blízkých zkušenost s násilím z nenávisti, můžete se obrátit na poradnu Justýna organizace In IUSTITIA, o.p.s. (www.in-ius.cz, poradna@in-ius.cz).

9 KALIBOVÁ, K., ed. *Tváří v tvář předsudečnému násilí — příručka pro sociální pracovníky a pracovníce*. Praha: In IUSTITIA, o.p.s., 2016. ISBN 978-80-88172-06-2.

10 tamtéž

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ TÉMATA Z OBLASTI GENDEROVÉ,
SEXUÁLNÍ A VZTAHOVÉ DIVERZITY

**Sexuální
orientace
a genderová
identita
v historické
perspektivě**

Karel Pavlica

Různé kultury se k neheterosexuální orientaci a jiné než cisgender¹ identitě stavěly různě. Ve starověku byla náklonnost ke stejnému pohlaví v Babylónské říši odsuzována, v Egyptě a Číně byla tolerována, v Řecku a Římě byla akceptována a mnohdy i státně podporována. Třeba ve Spartě bylo homosexuální chování součástí vzdělávacího a výcvikového systému².

Podobně pestré postoje k osobám neheterosexuální orientace panovaly i u přírodních národů. Za zmínku však stojí, že zejména původní obyvatelé Severní Ameriky uznávali a respektovali transgender osoby, které nazývali dvojí duch. Poměrně komplikované postavení mají v Indii tzv. hidžry, což je skupina složená zejména z trans žen, ale i intersex osob či gayů. Hidžry žijí na okraji společnosti, a pokud se trans či intersex osoba narodí, její původní rodina to považuje za jedno z největších neštěstí a zříká se jí ve prospěch komunity hidžer, aby tam dítě vyrůstalo mezi svými³. Paradoxně ale při svatbách nebo během oslav narození dítěte je jejich přítomnost považována za požehnání. Postavení hidžer se zhoršilo zejména po příchodu Britů do Indie, muslimští vládci Mughalské říše byli naopak k transgender osobám mnohem tolerantnější než ke gayům⁴.

S nástupem křesťanství pak byly v Evropě od středověku všechny odchylky v oblasti sexuality nebo genderové identity společensky odsuzovány či trestány. V různých zemích se od této praxe upouštělo v různé době, často až během 20. století. Například ve Velké Británii dochází k dekriminální stejnopohlavní sexuální aktivity v letech 1967–1982. Ve Francii byly zrušeny zákony proti sodomii během Velké francouzské revoluce v roce 1791, mezi lety 1960–1981 však Francie proti gayům a lesbám uplatňovala zákon proti exhibicionismu. V německých zemích bylo homosexuální chování mezi muži odsuzováno, od roku 1871 pak bylo postihováno podle § 175 trestního zákoníku. V období Třetí říše byli gayové posíláni do koncentračních táborů, kde byli označováni růžovým trojúhelníkem a často kastrováni, či se je tam snažili „léčit z homosexuality“. Paragraf 175 byl v NDR v roce 1957 omezen na styky s osobami mladšími 21 let, a od roku 1989 se hranice pro

-
- 1 Cisgender osoba je taková, jejíž genderová identita je v souladu s tím, jaké pohlaví jí připisali po narození (např. osoba, kterou po narození označili jako muže a která se cítí jako muž, je cis muž).
 - 2 Česká televize: *Experiment 4 %*. Homosexualita v dějinách [online]. Rok výroby 2008 [cit. 1. 7. 2020]. Dostupné z: www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/2814-homosexualita-v-dejinach/.
 - 3 MARKOVÁ, D. Hidžra - třetí pohlaví v Indii. Lidé mimo normy, kteří našli své místo. Vesmír [online]. 2001, roč. 80, č. 12 [cit. 1. 7. 2020]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2001/cislo-12/hidzra-ndash-treti-pohlavi-indii.html>.
 - 4 VINKELHOFEROVÁ, M. Prožít si to na vlastní kůži. Rozhovor s hidžrou. Alarm [online]. 1. 9. 2013 [cit. 1. 7. 2020]. Dostupné z: <https://a2alarm.cz/2013/09/prozit-si-to-na-vlastni-kuzi-rozhovor-s-hidzrou/>.

heterosexuální i neheterosexuální styk sjednotila na 14 letech. V SRN přeštal paragraf 175 platit pro starší 21 let od roku 1969, od roku 1973 platil jen pro mladší 18 let a v roce 1994 byl zrušen úplně.

► Snahy o emancipaci LGBT+ osob v průběhu 20. století v USA

Přestože neheterosexuální pohlavní styk je v USA celostátně legální až od roku 2003, dění v USA především ve 2. polovině 20. století významně přispívá ke zrovnoprávnění leseb, gayů a trans osob.

Americký psycholog a biolog Alfred Charles Kinsey (1894–1956) vydává v roce 1948 studii Sexuální chování muže, v roce 1953 pak Sexuální chování ženy. Přichází např. s číslem 4 % (takový počet mužů z jeho studie vykazoval trvale převažující homosexuální chování). Kinseyho zprávy mimo konstruktivní kritiku ze strany vědecké obce vyvolaly velkou vlnu odporu ze strany konzervativněji založené veřejnosti. V šedesátých letech se však v důsledku sexuální revoluce mění klima společnosti. Sexualitou se začínají zabývat další významní vědci a vědkyně (např. William H. Masters a Virginia E. Johnsonová) a pokoušejí se vnést světlo do doposud tabuizovaných témat.

Významným milníkem pro LGBT+ osoby nejen v USA se staly stonewallské nepokoje v roce 1969. Šlo o spontánní reakci na policejní razii v klubu/baru Stonewall Inn v New Yorku. Byl to v podstatě první zásadní příspěvek k boji za zrovnoprávnění LGBT+ osob. Policejní razie v gay podnicích byly tehdy v USA poměrně časté. Zatýkáni byli kromě obsluhy a vedení podniku také všichni, kdo u sebe neměli identifikační průkaz, muži v ženských šatech nebo ženy, které na sobě neměly minimálně tři kusy ženského oblečení. Rok po těchto nepokojích, na nichž se výrazně podílely transgender ženy, se uskutečnily první pochody hrdosti (Gay Pride) v USA, následující rok se přidala i Evropa (Londýn, Paříž, Berlín, Stockholm). Stonewallské nepokoje pomohly rovněž znovu otevřít otázku pojetí homosexuality jako duševního onemocnění.

V souvislosti s prvními pochody hrdosti se začala v 70. letech používat duhová vlajka, jeden z nejnámějších symbolů LGBT+ komunity, která postupně nahradila původní růžový trojúhelník. Základní vlajka má 6 barevných pruhů a symbolizuje gay a lesbickou hrdost a zároveň rozmanitost LGBT+ komunity. V současné době existuje množství jejích variant a variant vlajek pro jednotlivé podskupiny, např. trans vlajka, vlajka asexuálních osob atp.

LGBT+

Gayové

Lesby

Bisexuální lidé

Asexuální lidé

Trans lidé

Intersex lidé

Nebinární lidé

► Snahy o emancipaci LG osob v Evropě

Zhruba od druhé poloviny 19. století byla neheterosexuální orientace brána jako duševní onemocnění, mnohde však byly její projevy zároveň ještě zhruba jedno století postihovány jakožto trestný čin. V roce 1852 označil J. L. Casper, berlínský profesor soudního lékařství, homosexuálně orientované muže za duševní hermafrodity, a tím podnítil zájem tehdy se rodící psychiatrie o studium těchto osob⁵.

Hnutí za emancipaci gayů v Evropě významně napomohl německý sexuolog Magnus Hirschfeld. Byl například jedním ze zakladatelů první organizace na světě, která si otevřeně kladla za cíl ochranu práv gayů – Vědecko-humanitního výboru (založen v roce 1897). Zároveň na toto téma vyprodukoval velké množství vědeckých i populárních textů a společensky se angažoval za zlepšení podmínek života gayů. Po skončení první světové války pak v Berlíně založil sexuologický ústav. V té době však v Německu vznikají i lokální občanské spolky a další organizace na podporu gayů a leseb. Jedním z nejvýznačnějších byl Svaz pro lidská práva, který vedl Friedrich Radszuweit. Tento svaz měl v roce 1929 48 000 členů a několik zahraničních poboček včetně Československa.

► Proces zrušení trestnosti stejnopohlavních styků v Československu

V Československu před druhou světovou válkou bylo hlavním požadavkem aktérů hnutí za emancipaci gayů zrušení trestnosti homosexuality.

⁵ SEIDL, J. a kol. *Od žaláře k oltáři – Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6.

Za tímto účelem například založili bratři Černí v roce 1931 časopis Hlas sexuální menšiny. Vznikaly tehdy i další iniciativy na podporu práv gayů a leseb. Prezident Masaryk se však k těmto snahám stavěl kriticky a v průběhu druhé světové války se postavení sexuálních menšin ještě zhoršilo. Navíc mnoho aktivistů během války přišlo o život.

Vzhledem ke změně geopolitického uspořádání po druhé světové válce byl pro tehdejší Československo zásadní vývoj v Sovětském svazu. Tam však bylo homosexuální chování s výjimkou let 1922–1933 trestné až do roku 1993. Pro vývoj v Československu bylo zásadní rozvolnění poměrů po Stalinově smrti (1953) společně s rozvojem moderní sexuologie a psychiatrie v padesátých letech. Po pokusech léčit náklonnost ke stejnému pohlaví se prokazuje její neléčitelnost, tedy přirozenost a trvalost. Zásahu na tom má zejména Kurt Freund (1914–1996), československý a kanadský sexuolog a psychiatr, jehož studie zaměřené právě na „léčbu homosexuality“ měly vliv na její dekriminálnízaci, přičemž sám Freund o tuto změnu legislativy usiloval. K tomu v Československu došlo v roce 1961⁶, ačkoli hranice způsobilosti k stejnopohlavnímu styku byla stanovena až na 18 let. Přitom ještě v návrhu nového trestního zákona z března 1961 byla zakotvena všeobecná platnost stejnopohlavních styků, to však bylo změněno na základě připomínkového řízení. To však neznamenal, že by stejnopohlavní styky a náklonnost začaly být společensky tolerovány. V rámci změny trestního zákoníku se počítalo s tím, že toto chování budou postihovat místní společenské organizace, protože homosexuální orientace byla v rozporu s ideálem socialistického člověka. Pokusy o emancipaci LG komunity ze strany samotných gayů a leseb před rokem 1989 však nebyly vzhledem k dohledu totalitního režimu možné. Určité organizované shromažďování bylo možné díky socioterapeutickým skupinám, které byly zřízeny pod sexuologickými pracovišti.

► **Vyřazování homosexuality ze seznamů nemocí a možnost uzavírat úředně uznaná partnerství**

Zásadním prvním krokem, který přispěl k pozdější emancipaci gayů a leseb a jejich destigmatizaci, bylo vyřazení homosexuality ze seznamu nemocí v Diagnostickém a statistickém manuálu mentálních poruch (DSM) Americké psychiatrické společnosti (APA) v roce 1973. O šest let později, v roce 1979, se stává Švédsko první zemí v Evropě, která přestala považovat homosexualitu za nemoc.

6 Ze znění nového § 244 vyplývalo, že „pohlavní styky osob téhož pohlaví starších osmnácti let nejsou trestným činem, dojde-li k nim dobrovolně, bez úplaty a za okolností, které nebudí veřejné pohoršení“. FANEL, J. *Gay historie*. Praha: Dauphin, 2000, s. 434. ISBN 80-7272-010-4.

V roce 1987 vydává APA revidovanou verzi svého manuálu (DSM-III-R), ze které je vyškrtána i egodystonní homosexualita, tedy stav, kdy se svou sexuální orientací člověk není smířen. Zásadnější pro českou psychiatrii a sexuologii je však zejména Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN), kterou vydává Světová zdravotnická organizace (WHO). Ta v roce 1992 nezařadila homosexualitu do 10. revize MKN. Její 11. revize, která bude platit od roku 2022, by měla vypustit i egodystonní homosexualitu⁷.

Dalším milníkem v emancipaci gayů a leseb je možnost uzavírat sňatky nebo jiný druh státem uznaného partnerství. V roce 1989 je Dánsko první zemí na světě, která umožnila stejnopohlavním párům uzavírat registrované partnerství. První zemí na světě, která umožnila všem párům bez ohledu na pohlaví uzavírat manželství, bylo v roce 2001 Nizozemsko. Od roku 1991 si však 13 států ústavně uzákonilo zákaz stejnopohlavních manželství, a to včetně Polska, Maďarska, Chorvatska nebo Slovenska.

► Vývoj v České republice po roce 1989

Jedním z pilířů emancipačních snah leseb a gayů ještě před rokem 1989 byla v Československu snaha o prevenci HIV/AIDS. Zpráva o první československé oběti se v tisku objevila v listopadu 1987⁸. Vznik LG organizace a možnost uzavírat stejnopohlavní svazky se jevily jako důležité prvky prevence tohoto onemocnění. Hrozba HIV/AIDS a jistá rozvolněnost na konci totalitního režimu umožnila rovněž to, že LG témata si začala nacházet cestu i do médií.

Zásadní změny se však udály až po sametové revoluci v listopadu 1989. Začaly vznikat LG organizace (např. Lambda, Hnutí za rovnoprávnost homosexuálních občanů nebo Sdružení organizací homosexuálních občanů - SOHO). Objevují se filmy, knihy a časopisy s LG tematikou a rok od roku roste počet akcí organizovaných zejména LG aktivisty a aktivistkami (např. Světlo pro AIDS, jarní lesbické festivaly v Praze, první ročník průvodu gay a lesbické hrdosti byl uspořádán v roce 1999 v Karlových Varech). Začínají se objevovat první coming outy veřejně známých osob, které však byly často spíše vynuceny strachem ze zneužití příslušné informace ze strany tisku nebo politické konkurence.

Po mnohaleté snaze byl 15. března 2006 přijat zákon o registrovaném partnerství (více o něm viz následující kapitola). Velkou měrou se o něj

7 *Queer Geography*, z. s. Stanoviska odborných společností jsou jednotná: odmítají „léčbu homosexuality“ [online]. 17. 5. 2017 [cit. 1. 7. 2020]. Dostupné z: www.queergeography.cz/lgbtq-psychologie/stanoviska-odbornych-spolecnosti/.

8 WALEK, C. a MIŘÁČKÝ, R. *Duhová cesta k svobodě - 30 let LGBT v Česku*. Z výstavy v roce 2019, kterou realizovala organizace Prague Pride z. s.

zasloužila Gay iniciativa (nástupkyně SOHO) v čele s Jiřím Hromadou. Již v létě stejného roku byla uzavřena první registrovaná partnerství. Původně byl součástí zákona i paragraf, který bránil tomu, aby se některý z registrovaných partnerů stal osvojitelem dítěte. O protiprávnosti tohoto ustanovení byli přesvědčeni i někteří aktivisté, právníci nebo poslanci. Spor vyvrcholil v roce 2015, kdy se Městský soud v Praze domáhal u Ústavního soudu zrušení tohoto ustanovení. Požadavek podpořila i veřejná ochránkyně práv. Ústavní soud nakonec 14. června 2016 napadené ustanovení zrušil, protože ho shledal v rozporu s právem na lidskou důstojnost, právem na soukromý život a se zákazem diskriminace. Toto rozhodnutí ovšem pouze umožňuje, aby si jednotlivec žijící v registrovaném partnerství osvojil dítě. Oběma partnerům společné osvojení nadále zapovídá.

Protože registrované partnerství se z mnoha důvodů jeví jako nedostatečné, vznikla v ČR na jaře roku 2017 iniciativa Jsme fér. Jde o spojení organizací Amnesty International, Logos Česká republika, Mezipatra, Prague Pride, PROUD a Queer Geography. Jsme fér prosazuje manželství pro všechny především jako symbol, protože i vztahy gayů a leseb si zaslouží stejný přístup – tedy respekt a ochranu stejně tak jako u heterosexuálních párů. Registrované partnerství přineslo lesbám i gayům zřetelnou kvalitativní změnu společného soužití, ovšem 13 let platnosti zákona a obecně proměna společnosti jasně naznačují, že nastal čas přestat lidi a jejich vztahy dělit na dvě kategorie.

► Specifika české trans historie

V roce 1910 začal výše zmíněný sexuolog Magnus Hirschfeld rozlišovat homosexualitu a transvestitismus. V padesátých letech 20. století se objevuje termín transexualismus s cílem odlišit převážně muže, kteří se z různých důvodů převlékali do ženských šatů, a osoby, které toužily žít v roli opačného pohlaví, a měly tudíž zájem podstupovat za tímto účelem provedené operativní změny. V Československu se tomuto tématu věnoval od 60. let sexuolog Josef Hynie, od 70. let pak další sexuologové a sexuoložky. Šlo tedy v tomto pojetí zejména o medicínský problém často předkládaný jako nesoulad mezi duší a tělem (např. R. Hajnová nebo I. Procházka)⁹. Proti tomuto pojetí se ale vymezovali někteří sociologové, kdy primární byl podle nich sociální konflikt (subjektivní genderová sebeidentifikace vs. společnost, která člověka vnímá na základě jeho vzezření). Úkolem léčby pak je pomoci těmto lidem zapadnout do škatulky buď „žena“, nebo „muž“. Cokoli mezi tím bylo dlouhou dobu nepředstavitelné.

9 JAHODOVÁ, D. *Konceptualizace transexuality v českém medicínském diskurzu a dokumentárním filmu po roce 1989*. Dějiny-teorie-kritika, Praha: Fakulta humanitních studií, 2011, roč. 7, č. 2, s. 289-308. ISSN 1214-7249.

Medicínské pojetí transgender problematiky však mělo a stále má na trans osoby zásadní vliv. Josef Hynie měl za příčinu jiné diferencování mozku a dispozic. Také kladl důraz na odlišování „pravého transsexualismu“, jak jej sám nazýval, od jiných „poruch duševní rovnováhy“. A považoval za úkol lékařů prověřit, že opravdu jde o pravý transsexualismus, a pokud ano, pomoci člověku se začlenit do společnosti v roli opačného biologického pohlaví (s jistými výjimkami, např. považoval za nežádoucí, aby tito lidé mohli uzavírat sňatek, protože podle něj neměli dobré vyhlídky na opravdu hodnotný sexuální život s pohlavím, po němž toužili).

Ačkoli medicínské a zejména chirurgické možnosti v rámci péče o trans osoby se významně zdokonalily a celková doba procesu tranzice se po revoluci výrazně zkrátila (z průměrně pěti let na cca 2 roky), ve vztahu sexuologie k trans lidem se nic významného od té doby nezměnilo. Naopak, např. rozlišování na „pravé trans lidi“ a ty ostatní se rozšířilo mezi veřejnost i mnohé trans lidi samotné. Někteří lékaři*ky či psychologové*žky se na tuto problematiku dívají jako na sexuální deviaci (např. psycholog P. Weiss). Kromě usilování o psychiatrickou diagnózu musí často trans lidé prokázat i svou psychickou stabilitu a dobrou sociální adaptovanost. Je nám znám např. případ, kdy na sexuologii nutili trans muže, aby si našel přítelkyni, jinak mu nechtěli tranzici povolit. Česká sexuologie dlouhodobě také podporuje a udržuje rigidní pojetí sociálních norem, jak by se měla správná žena nebo muž chovat a vypadat (tj. genderových stereotypů). Pokud např. přijde na sexuologii trans žena v riflích, mnozí mají za to, že to s tranzicí nemyslí vážně.

Nejen lékařský personál pak může bojovat i s obavou, že u trans lidí chirurgickými zásahy dochází k mrzačení jejich zdravého těla. Dalšími limity současného medicínské pojetí transgender problematiky je její binarita, což znamená, že nebere v úvahu veškerou diverzitu trans identit (viz např. heslo Nebinarita, nebo Osoby v rámci genderové diverzity). Většina současných českých sexuologů a sexuoložek nebinaritu buď odmítá, nebere ji vážně, nebo ji zesměšňuje. Podobný postoj ovšem zaujímají i k bisexualitě. Dále se (mylně) předpokládá, že všichni trans lidé trpí velkým odporem ke svému tělu (tzv. dysforií).

S významnějšími pokroky se můžeme setkat v zahraničí, kde se mnohde ustupuje od požadavku sterilizace za účelem dokončení úřední změny pohlaví. V současné době se skupina trans aktivistů snaží požadavek sterilizace z české legislativy odstranit (zejména organizace Transparent, z.s.).

V některých zemích je již možná změna pohlaví pouze na základě sebeurčení (více viz kapitola Genderová identita).

Zásadní změnou dávající naději na větší emancipaci a menší stigmatizaci trans lidí by mělo být odstranění diagnózy „transsexualismus“ z kategorie duševních poruch v 11. revizi MKN. Nahradit by ji měl genderový nesoulad (gender incongruence) v oblasti sexuálního zdraví.

RESPEKTUJÍCÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE

Sexuální orientace a genderová identita v sociální práci

Marcela Macháčková, Karel Pavlica

HLEDISKO ETIKY SOCIÁLNÍ PRÁCE

Požadavek, aby sociální pracovníci*ice podporovali*y sociální spravedlnost mimo jiné i LGBT+ osob, je součástí etického kodexu vytvořeného společně Mezinárodní federací sociálních pracovníků (IFSW) a Mezinárodní asociací škol sociální práce (IASSW) v roce 2004. Nejnovější verze etických principů sociální práce z dílny IASSW byla přijata v Dublinu 5. 7. 2018. Zavazuje sociální pracovníky a pracovnice mimo jiné k tomu, aby podporovali*y sociální spravedlnost nejen ve vztahu k lidem, s nimiž pracují, ale také ve společnosti obecně¹:

„Sociální pracovník/pracovnice zajišťuje rovnost každé osobě bez ohledu na její věk, zdravotní stav, rodinný stav, sociální třídu, kulturní či etnický původ, pohlaví, genderovou identitu, jazyk, národnost (nebo její absenci), názory, fyzické nebo mentální schopnosti, politické přesvědčení, barvu pleti, náboženství, sexuální orientaci, socioekonomický status, duchovní přesvědčení nebo strukturu rodiny.“

V praxi se asi nejvíc osvědčilo přistupovat ke zranitelným skupinám, kam se řadí i LGBT+ osoby, z lidskoprávního hlediska. Tento přístup mimo jiné zdůrazňuje důležitost aktivního zapojení klientů a klientek při řešení své zakázky a bere ohled na to, jak se s nimi zachází. Jádrem praxe sociální práce a vzdělávání jsou pak hodnoty. Pro podporu rozhodování v rámci lidskoprávního přístupu bylo vytvořeno schéma ETHIC, které doporučujeme využívat např. v rámci případové práce:

- ▶ **Examine** (Zkoumat) – sociální pracovníci a pracovnice začínají u sebe reflexí vlastního systému hodnot a toho, jaký vliv mají na jejich postoje kultura a společnost, ve které žijí. Zajímají je rovněž i hodnoty jejich poskytovatele sociálních služeb a hodnoty klientů a klientek. Zaměřují se také na to, jakou roli hraje profesní etika při jejich rozhodování v konkrétních případech;
- ▶ **Think** (Přemýšlet) – dále je důležité přemýšlet nad etickým kodexem v sociální práci a dalšími lidskoprávními dokumenty z hlediska jejich vlivu na rozhodování učiněná při práci na případech klientů a klientek;
- ▶ **Hypothesise** (Formulovat hypotézy) – v dalším kroku se vytváří hypotézy o alternativních postupech v případech klientů a klientek, které mohou vést k odlišným výsledkům;
- ▶ **Identify** (Identifikovat) – ve čtvrtém kroku jde o zamýšlení se nad tím, komu je v daném případě pomozeno, nebo kdo přišel/mohl by přijít k úhonně;

¹ Globální prohlášení o etické zásadě sociální práce z 2. července 2018 [online]. [Cit. 29. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>.

- **Consult** (Konzultovat) – v rámci tohoto kroku se doporučuje využívat vnitřní i vnější zdroje (intervize, supervize a podobně) ke konzultacím výběru způsobu práce, který vede k největšímu možnému užítku klienta* klientky.

Lidskoprávní přístup inspiroval jak vzdělávání v sociální práci (respekt k lidem a jejich právům, znalost patřičných právních předpisů, přístup v rámci různých etických dilemat), tak třeba i Etický kodex sociální práce.

Pokud jde o lidská práva LGBT+ osob, v různých zemích světa k nim přistupují různě. Jsou země, kde mohou uzavírat manželství i stejnopohlavní páry, kde se nevyžaduje sterilizace trans osob a jakákoli diskriminace osob s menšinovou sexuální orientací nebo genderovou identitou je postihována. Existují ale i země, kde např. za sex mezi muži hrozí smrt. Jako globální charta lidských práv pro oblast sexuální orientace a genderové identity jsou brány Yogyakartaské principy (The Yogyakarta Principles) z roku 2006, které vznikly v reakci na zneužívání a diskriminaci LGBT+ osob. Dne 10. listopadu 2017 byl zveřejněn rozšiřující dokument odrážející vývoj mezinárodního práva a praxe v oblasti lidských práv od roku 2006, The Yogyakarta Principles plus 10².

Mezi další přístupy, které jsou vhodné pro práci s osobami s menšinovou sexuální orientací nebo genderovou identitou, patří například postmoderní sociální práce³ nebo kritická sociální práce⁴, protože si mimo jiné cení rozmanitosti a podporují uznávání odlišnosti.

Pro LGBT+ klienty a klientky mohou být naopak ohrožující přístupy zakořeněné v historickém základu sociální práce, tedy poskytování pomoci bližním založené na křesťanských principech. To může limitovat poskytování péče, podpory nebo pomoci ze strany pracovníků či pracovníků, kteří* které z tohoto důvodu mohou pocítovat bariéry v přístupu k lidem s menšinovou sexuální orientací či genderovou identitou⁵. Za další rizika můžeme podle autorek studie považovat prosazování společenských hodnot spojovaných s konceptem „normality“ nebo vlivy z jiných oborů (právo, speciální pedagogika, medicína a další). Heteronormativita je rovněž součástí odborné literatury, a to zejména pokud jde o manželství, výchovu dětí a role ženy a muže v rodině.

2 The Yogyakarta Principles plus 10: Additional Principles and State Obligations on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation, Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics to Complement The Yogyakarta Principles [online]. [Cit. 29. 10. 2020]. Dostupné z: http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf.

3 FOOK, J. a PEASE B. *Transforming Social Work Practice: Postmodern Critical Perspectives*. London and New York: Routledge, 2016.

4 JANEBOVÁ, Radka. *Kritická sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-413-7.

5 JANEBOVÁ, R., BRÍZOVÁ, T. a VELČOVSKÁ, I. „Co z těch dětí vyroste?“ O rizicích oprese sociální práce vůči stejnopohlavním rodičům. *Gender, Rovné Příležitosti, Výzkum*, 2013, roč. 14, č. 2, s. 14-26.

ZNALOSTI A JAK JE VYUŽÍT V PRAXI S LGBT+ KLIENTY A KLIENTKAMI

Je třeba zdůraznit, že součástí rovného, nediskriminujícího přístupu k LGBT+ osobám je vlastní sebevzdělávání v dané problematice. To zahrnuje nejen studium odborné literatury, ale též schopnost rozumět odborným pojmům a používat je při komunikaci se klienty*lientkami tak, aby bylo vyloučeno vzájemné nedorozumění vznikající mnohdy použitím výrazů, které jsou vnímány jako nevhodné nebo urážející.

► Znalost základní terminologie

Základ můžete načerpat v slovníčku pojmů a samotným čtením této knihy, dalším krokem může být omezení nevhodných slov, která jste dosud mohli*y být zvyklí*é používat, a jejich nahrazení adekvátnějšími pojmy. Například: je dobré vyhnout se slovu „homosexuál“, které s sebou nese negativní konotace, a použít neutrální gay/lesba^{6,7}. Jiná slova mohou být vyloženě urážející, např. „transka“, místo toho použijte slovo trans osoba, nebo transgender.

Tím, že budeme používat vhodná slova a vyhneme se homofobním a trans-fobním urážkám, dáváme najevo, že tyto osoby a jejich potřeby respektujeme. Mluvení o LGBT+ lidech s respektem zvyšuje šanci, že naši*e klienti*ky, pokud se takto identifikují, si k nám vybudují důvěru a nebudou cítit tlak, že musí svou orientaci či identitu skrývat a obecně u nás spíše vyhledají pomoc^{8,9}. Zároveň je dobré mít na paměti, že vaši LGBT+ klienti*ky se s nevhodným oslovením a urážkami mohou setkávat ve svém životě, což jim přináší množství stresu, a je velmi pravděpodobné, že si na tyto typy situací vytvořili*y obranné reakce¹⁰. Slyšet nevhodné výrazy ještě od někoho, ke komu si přichází pro pomoc, může být velmi vyčerpávající.

I zde je třeba upozornit na individuální přístup ke každému klientovi*ce, kdy až z komunikace může vyplynout případné specifické názvosloví. Pokud se nějaký výraz jeví pro klienta*ku jako urážlivý nebo nepříjemný, je jistě vhodné takový výraz v komunikaci nepoužívat a hledat cestu, jak ho

6 MALLON, G.P. *Lesbian and Gay Youth Issues: a practical guide for youth workers*. Washington DC: Child Welfare League of America Press, 2001.

7 Goodrich, K. a LUKE, E. *Group counseling with LGBTQI persons*. Alexandria, VA: American Counseling Association, 2015.

8 Bergeron, S. a SENN, C. Y. *Health care utilization in a sample of Canadian lesbian women: Predictors of risk and resilience*. *Women & Health*, 2003, roč. 37, č. 3, s. 19-35. Dostupné také z: doi:10.1300/J013v37n03_02.

9 Jackson, N. C., Johnson, M. J., a ROBERTS, R. *The potential impact of discrimination fears of older gays, lesbians, bisexuals and transgender individuals living in small-to-moderate-sized cities on long-term health care*. *Journal of Homosexuality*, 2008, roč. 54, č. 3, s. 325-339. Dostupné také z: doi:10.1080/00918360801982298.

10 NADAL, K. L., Davidoff, K. C., Davis, L. S., a WONG, Y. *Emotional, behavioral, and cognitive reactions to microaggressions: Transgender perspectives*. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 2014, roč. 1, č. 1, s. 72-81. Dostupné také z: doi:10.1037/sgd0000011.

nahradit adekvátním synonymem. Vhodné používání příslušných výrazů je vždy dobré si ověřovat též přímo v průběhu komunikace. Například u osob, které se identifikují jako nebinární, nemusí být jasné, jak je oslovovat. V takovém případě je nejlepším řešením se jich zeptat, jakým rodem a jménem si přejí být osloveni*^y, a tímto se v komunikaci s nimi řídit.

► Znalost legislativy

V médiích se můžete setkat s výroky, že LGBT+ lidé chtějí „speciální“ či „nadstandardní“ práva, ale není tomu tak. Nejde o žádné extra výhody, to jediné, co LGBT+ osoby chtějí, je mít nárok na stejná práva (v angličtině equal rights) jako heterosexuální a cisgender lidé. Jelikož v České republice tato práva stále rovná nejsou, je pro práci s LGBT+ klienty*^{kami} vhodné se seznámit s tím, jak česká legislativa ovlivňuje jejich životy.

Existuje množství rozdílů mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím (například nemožnost si společně osvojit dítě, možnost uzavřít svazek pouze na 14 místech v ČR, nevzniká společné jmění manželů atd.). Kompletní výčet rozdílů a zdroje k tématu registrovaného partnerství najdete na stránkách iniciativy Jsme fér (www.jsmefer.cz).

Dalším příkladem může být proces tranzice (změny pohlaví), konkrétně jeho úřední část umožňující změnu údajů v dokumentech, na matrice atd. Ta je dosud podmíněna sterilizací, což je nehumánní požadavek v rozporu s lidskými právy transgender osob, což potvrdil i Evropský soud pro lidská práva v případě *Garçon a Nicot vs. Francie*¹¹. Co se týká podmínky sterilizace, patříme v Evropě k menšině zemí, které ji stále vyžadují¹².

Tyto dva příklady nejvýrazněji dokládají, že LGBT+ lidé nemají dosud v České republice stejná práva jako ostatní, což významně ovlivňuje jejich život a u mladistvých negativně ovlivňuje jejich vyhlídky do budoucnosti. Vliv zrovnoprávnění manželství pro stejnopohlavní páry na zlepšení kvality života LGBT+ lidí se dá ilustrovat hojně citovanou studií Raifmanové a kol. (2017) z USA, která ukázala na snížení míry sebevražedných pokusů po zavedení manželství pro všechny u dospívajících o 7 % všeobecně, přičemž u LGBT+ dospívajících tento pokles dosáhl téměř 28,5 %¹³.

-
- 11 Rozsudek ze dne 6. dubna 2017 ve věci č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 - A. P., *Garçon a Nicot* proti Francii [online]. [Cit. 14. 10. 2020]. Dostupné z: [http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/C5F5D6C2BBD22D4AC12581E900388B-CF/\\$file/A.%20P.%20Garcon%20a%20Nicot%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/C5F5D6C2BBD22D4AC12581E900388B-CF/$file/A.%20P.%20Garcon%20a%20Nicot%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&).
- 12 PITONÁK, M. Práva trans lidí v Evropě (požadavek sterilizace) [online]. *Queergeography.cz*, 19. 11. 2018, [cit. 14. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.queergeography.cz/sexualni-obcanstvi/prava-trans-lidi-v-evrope-pozadavek-sterilizace/>.
- 13 RAIFMAN, J., MOSCOE, E., AUSTIN, S. B. a MCCONNELL, M. Difference-in-Differences Analysis of the Association Between State Same-Sex Marriage Policies and Adolescent Suicide Attempts. *JAMA Pediatr* [online]. 2017, roč. 171, č. 4, s. 350–356 [cit. 30. 6. 2020]. Dostupné z: doi.org/10.1001/jamapediatrics.2016.4529.

► Stigma a diskriminace

Pokud člověk vyrůstá v rodině a společnosti, která je vůči LGBT+ lidem nepřátelská, ostrakizuje je, označuje je za nemocné a podivné, pak je uvědomění si vlastní menšinové sexuální orientace či genderové identity velmi stresující moment dospívání. Může to vést k sebeobviňování a vytváření negativního sebeobrazu. Z důvodu rodinného nepřijetí se tito lidé častěji mohou ocitnout bez domova - buď sami kvůli nepřijetí z domova utečou, nebo jsou rodinou z domova vyhnáni (americká National Alliance to End Homelessness uvádí, že cca 20 % z mladých lidí bez domova jsou LGBT+ lidé.¹⁴ Některé jiné studie uvádí čísla až okolo 40 %¹⁵).

V ČR nemáme v této oblasti přesná data, nicméně i Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 zmiňuje, že dle výzkumu, který pro vládu uspořádala organizace PROUD, 38 % sociálních zařízení pro lidi bez domova identifikovalo souvislost mezi sexuální orientací nebo genderovou identitou svých klientů*ek a tím, že jsou bez domova¹⁶. LGBT+ lidé bez domova se také pro svou jinakost častěji stávají oběťmi násilí (i sexuálního) než ti, kteří jsou heterosexuální¹⁷. Organizace, která není specificky zaměřená na LGBT+ lidi bez domova, ale s tématem pracuje, je Jako doma (<http://jakodoma.org>).

Při své práci vezměte také v potaz, že vaši klienti*ky mohou být ostrakizováni*y i uvnitř vlastní skupiny (školní kolektiv, další lidé bez domova, jiní drogově závislí atp.). Zvláště je pak nutné klást zvýšený důraz na prevenci šikany LGBT+ lidí a v případě jejího výskytu mít nastavená pravidla, kterými dáte jasně najevo, že diskriminace je v rámci vaší sociální služby nepřijatelná a budete s klienty a klientkami pracovat na vytváření bezpečného prostoru.

Skupinou zvláště ohroženou šikanou jsou především LGBT+ dospívající. Jejich reakcí na nepřátelské prostředí může být pocit, že musejí být

14 National Alliance to End Homelessness. LGBTQ Homeless Fact sheet [online]. [Cit. 14. 10. 2020]. Dostupné z: <http://www.safeschoolscoalition.org/LGBTQHomelessFactSheetbyNAEH.pdf>.

15 FORD, Z. Study: 40 % of Homeless Youth are LGBT, Family Rejection Is Leading Cause, THINK PROGRESS, July 12, 2012, at 1. in LOLAI, D. „You’re Going to Be Straight or You’re Not Going to Live Here“: Child Support for LGBT Homeless Youth. Tulane Journal of Law & Sexuality, 2015, č. 35, s. 35-98. Dostupné z: <https://journals.tulane.edu/tjls/article/view/2876/2697>.

16 Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020 [online]. Praha: MPSV, 2013, [cit. 30. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/bezdomovectvi.pdf/c7a1e576-778f-a-221-78ed-436f101ba42c>.

17 LOLAI, D. „You’re Going to Be Straight or You’re Not Going to Live Here“: Child Support for LGBT Homeless Youth. Tulane Journal of Law & Sexuality, 2015, č. 35, s. 35-98. Dostupné z: <https://journals.tulane.edu/tjls/article/view/2876/2697>.

neustále ve střehu, nebo se mohou stáhnout do sociální izolace, aby tak minimalizovali riziko, že jim někdo ublíží¹⁸.

► Coming out

Jak již v přechozích kapitolách zaznělo, proces coming outu může být pro lidi, jejichž okolí není podporující a otevřené, poměrně stresující událostí. Často je doprovázen strachem a obavou, jak druzí zareagují. Je nutné říci, že coming out není pouze záležitostí dospívání, LGBT+ lidé jím prochází v průběhu celého života. Když se setkají s novými lidmi a probírají, co budou dělat o víkendu, musí se rozhodnout, zda sdělí informaci o tom, že jsou gayové/lesby, když budou chtít mluvit o své* m partnerce*ovi. Když bude žena lesba ve skupině dalších žen, může se probírat atraktivita mužů a vztahy s nimi, a bude postupem času pod tlakem říci, proč se jí žádný ze zmiňovaných mužů nelíbí.

Pro trans lidi může ve fázi, kdy procházejí tranzicí, být velmi nepříjemným momentem ukazování dokladů, protože údaje na nich nemusí korespondovat s tím, jak vypadají. Např. v důsledku hormonální terapie se trans muž na pohled neliší od cis muže, ale pokud neprojde chirurgickou sterilizací, má v dokladech uvedeno ženské rodné číslo a označení pohlaví, takže kdykoli se jimi musí prokazovat, dostává se do nepříjemné situace.

V těchto a mnoha dalších každodenních situacích LGBT+ lidé musí vyhodnocovat, zda je sdělení jejich orientace či identity v daný moment bezpečné, zda budou riskovat nepřijetím, diskriminací, případně až nepřátelským chováním, nebo zda si tuto informaci raději nechají pro sebe. LGBT+ lidé mohou často vybočovat ze zažitých stereotypních femininních a maskulinních rolí, což pro ně může být potenciálně nebezpečné i na veřejnosti (v případě přítomnosti agresivních zastánců heteronormativity).

Důležitou poznámkou zde je - coming out by měl činit pouze člověk sám za sebe, měla by to být jeho*její volba, vyhněte se tedy sdělování této informace rodině klienta*ky a dalším osobám. Pokud si myslíte, že by pro klienta*ku bylo prospěšné, aby tuto informaci sdílel*a s rodinou či blízkými (a klient*-ka tuto potřebu cítí také), můžete společně vytvořit plán, jak taková situace může proběhnout, zvážit existující rizika, komu může být nejlepší se svěřit jako prvním atd. Více o tom, jak podpořit bezpečný coming out, najdete v kapitole 1. 4.

18 Beckerman, N. L. *LGBT teens and bullying: What every social worker should know*. Mental Health and Family Medicine, 2017, č. 13, s. 486-494. Dostupné z: <http://www.mhfmjournal.com/open-access/lgbt-teens-and-bullying-what-every-social-worker-should-know.pdf>.

► **Pochopení a poznání heterosexuální převahy/privilegia**

Po přečtení této knihy už si umíte představit řadu situací, které cis heterosexuální lidé ve svém životě na rozdíl od LGBT+ lidí vůbec nemusí řešit. Stejně jako si uvědomujeme, že v České republice máme více lidských práv a můžeme se chovat svobodněji než lidé např. v Rusku, je dobré brát v úvahu také to, že současné nastavení společnosti více nahrává heterosexuálním a cisgender lidem.

► **Znalost historie, symbolů a popkultury**

Stejně jako znalost současné legislativy i seznámení se s milníky LGBT+ historie může pomoci lépe pochopit klienty a klientky, rozumět kontextu, ve kterém žijí. (Historické souvislosti nabízí kapitola 1. 7.)

Povědomí o známých LGBT+ lidech je užitečné hlavně při práci s dospívajícími, protože pro ně mohou fungovat jako pozitivní vzory, jako někdo, s kým se mohou ztotožnit, nalézat sami*y sebe. Pro teenagery*ky jsou v současné době asi nejvíce relevantní zejména youtubeři*ky a influenceři*ky, jelikož právě skrze sociální sítě konzumují nejvíce obsahu a informací.

Nenáročnou cestou, jak se seznámit s některými LGBT+ milníky a tématy, mohou být dokumentární filmy či seriály, v menší míře i ty hrané. Příkladem může být seriál Trans* Televize Seznam o trans lidech (www.televizeznam.cz/porad/trans), hranou klasikou (avšak inspirovanou skutečnými událostmi) je pak film Milk o Harveyem Milkovi, prvním americkém otevřeně gay politikovi zvoleném do funkce. Dnes již legendárním je otevřeně gay režisér Xavier Dolan, který ve svých filmech rozebírá neheterosexuální orientaci a její aspekty v životě člověka. Zejména u hraných filmů a seriálů se však lze setkat i se zavádějící reprezentací LGBT+ lidí. S kvalitními filmy s LGBT+ tématy se můžete seznámit prostřednictvím queer filmového festivalu Mezipatra nebo skrze distribuční společnost Queer kino.

► **Organizace a státní orgány věnující se LGBT+ tématům ve vašem okolí**

Pokud budete vědět o organizacích a institucích, které se věnují LGBT+ právům a pořádají akce pro queer lidi, můžete na ně své klienty*ky odkazovat. Vědomí, že nejsou sami*y a existuje zde opěrná síť lidí, kteří řeší podobné situace v životě jako oni, je velkou psychickou podporou¹⁹. Skrze události, které LGBT+ organizace pořádají, se také mohou potkávat s dalšími lidmi

¹⁹ JOHNS, E. M. *The challenges and approaches to working with lesbian, gay, bisexual, and transgender youth*. Journal of Academic Writing, 2009, s. 27-33.

z komunity, což jim opět může pomoci cítit se lépe a více přijímaně²⁰. Seznam organizací a služeb, které pomáhají lidem menšinové sexuální orientace nebo genderové identity v různých situacích, najdete v závěru této příručky.

TIPY PRO PRÁCI S LGBT+ KLIENTY A KLIENTKAMI

► Respektujte soukromí a intimitu

Dožadovat se například u trans lidí odpovědí ohledně fyzických aspektů jejich tranzice nebo se vyptávat na jejich intimní život je velmi nevhodné, nepříjemné a osobní. Je lepší trans člověku nechat prostor, pokud bude o období tranzice či intimním životě chtít mluvit, ale zároveň ho*ji netlačit, pokud by nechtěl*a. Pro některé trans lidi je fyzická změna velmi zásadní téma, které chtějí řešit, jiní ji nechtějí diskutovat a budou spíše preferovat rozhovor o proměně jejich sociální role, kterou vnímají jako důležitější. Velmi zraňující a nepříjemné jsou pro většinu trans lidí také dotazy na detaily z jejich života v předchozí genderové roli (např. jejich předchozí jméno). Velmi doporučujeme je nepokládat.

Podobně nevhodná otázka určená lesbám nebo gayům žijícím v páru je, kdo u nich doma dělá mamku a kdo tatku, která má často sexuální podtext, zejména pokud je směřována na muže. Je důležité zdůraznit, že pokud je klient*ka gay nebo lesba, neznamená to, že se celý jeho*její život točí kolem sexu.

Vhodnost svého dotazu si můžete ověřit jednoduchým testem - zeptali byste se na stejnou otázku i kohokoliv jiného? Přišlo by vám v pořádku se ptát jiných klientů*ek, „jak to u nich vypadá tam dole“, nebo „kdo to doma dělá komu“? Dalším měřítkem může být potřeba dané informace k vaší práci - opravdu toto potřebujete vědět pro výkon své profese, nebo jde spíše o zvědavost, která může překračovat osobní hranice klienta*ky?

► Dávejte pozor na mikroagrese

„Stručné verbální, behaviorální nebo kontextové nepřímé urážky, ať už úmyslné nebo neúmyslné, které komunikují nepřátelské, hanlivé nebo negativní předsudky a necitelnosti vůči jedincům či jakékoli skupině“²¹. Uvedeme si příklad: když děláte vstupní rozhovory s klienty*kami nebo s nimi pracujete, můžete se dostat

20 MALLON, G. P. *Counseling Strategies with Gay and Lesbian Youth*, Journal of Gay & Lesbian Social Services, 1994, roč. 1, č. 3-4, s. 75-91. Dostupné z: DOI: 10.1300/J041v01n03_03.

21 SUE, D. W. *Microaggressions in Everyday Life: Race, Gender, and Sexual Orientation*. Wiley, 2010. ISBN 978-0-470-49140-9.

k otázce osobních vztahů. V tomto ohledu je dobré se naučit nepokládat heteronormativní dotazy (takové, kde automaticky předpokládáme, že každý člověk je heterosexuální). Pokud se totiž budeme každého klienta-muže ptát, zda má partnerku, a daný klient je gay, stavíme ho do nepříjemné situace, kdy tak od něj automaticky očekáváme, že bude heterosexuál, což implikuje, že jde o jedinou a správnou možnost²². Takovéto heteronormativní výroky a dotazy se označují jako mikroagrese. Místo „máte partnerku?“ se můžete zeptat např. „máte partnerku nebo partnera?“, případně „máte s někým vztah?“, „vidáte se s někým?“²³. Takové dotazy dávají klientům*kám více prostoru se rozhodnout, zda vám o své orientaci chtějí říct, a dává jim to ujistění, že na gay a lesbické páry nezapomínáte. Obecným doporučením může být také „Nepředpokládejte, že všichni vaši*e klienti*ky jsou heterosexuální“, mezi vašimi klienty*kami jsou LGBT+ lidé, pouze o tom nemusíte vědět²⁴.

Je dobré se vyhnout také rádoby komplimentům typu „vy ale nevypadáte jako trans“ nebo „u vás bych si to vůbec netipl*a“. Tyto často dobře míněné komentáře jsou ve skutečnosti necitlivé a urážlivé a bývají taktéž zařazovány mezi mikroagrese²⁵. Vyjadřujeme tím, že pokud by na daném člověku bylo poznat, že je transgender, je to špatně. Zároveň tím sdělujeme, že předpokládáme, že všichni trans lidé „jsou stejní“, mají stejné životní zkušenosti a rozpoznáme je. Takové generalizované předpoklady tvoří stereotypy. Těch existuje bohužel stále velké množství, často jsou založeny na neznalosti tématu, pomluvách, domněnkách, nebo na kusých obrazech z médií, které mohou prezentovat LGBT+ osoby jako velmi extravagantní či hypersexuální. Výše zmíněnými výroky také oceňujeme, pokud se LGBT+ lidé neprojevují mimo meze heteronormativity a skrývají svou sexualitu či identitu. Pokud byste chtěli*y svým klientům*kám sdělit kompliment ohledně jejich vzhledu, vystačíte si s obyčejným „sluší vám to“, „vypadáte dobře“, „působíte spokojeně“ atp.

22 Smith, L. C., Shin, R. Q., a OFFICER, L. M. *Moving Counseling Forward on LGB and Transgender Issues: Speaking Queerly on Discourses and Microaggressions*. The Counseling Psychologist, 2012, roč. 40, č. 3, s. 385-408. Dostupné z: doi.org/10.1177/0011000011403165.

23 Phillips S, McMillen C, Sparks J, a Ueberle M. Concrete strategies for sensitizing youth-serving agencies to the needs of gay, lesbian, and other sexual minority youths. *Child Welfare*, 1997 May-Jun, roč. 76, č. 3, s. 393-409.

24 Lambda legal. *Getting Down To Basics: Tools to Support LGBTQ Youth in Care* [online]. 31. 7. 2014, [cit 12. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.lambdalegal.org/publications/getting-down-to-basics>.

25 NADAL, K. L. *Gender identity microaggressions: Experiences of transgender and gender nonconforming people*. In NADAL, K. L. *Contemporary perspectives on lesbian, gay, and bisexual psychology. That's so gay! Microaggressions and the lesbian, gay, bisexual, and transgender community*. American Psychological Association, 2013, s. 80-107. Dostupné z: doi.org/10.1037/14093-005.

Velmi vyčerpávající přehled mikroagresí, na které si můžete dát pozor vůči různým skupinám lidí v rámci LGBT+ komunity (včetně výpovědí daných lidí), nabízí přehledová studie Nadala et. al. z roku 2016²⁶. Můžete se také podívat na stránku www.microaggressions.com, kde nejen lesby, gayové a trans lidé sdílí své zkušenosti s mikroagresí.

► Prozkoumejte své vlastní postoje

Jak vaše pohlaví, kultura, hodnoty, víra atp. ovlivňuje vaše smýšlení o LGBT+ lidech? Pokud by vám vaše postoje a názory neumožňovaly s klienty*kami jednat s respektem a porozuměním, které si zaslouží, je vhodné je přeměrovat ke kolegyni či kolegovi. Ale i pokud se vás výše zmíněný příklad netýká, můžete mít zakořeněné různé předsudky, mylná přesvědčení, stereotypy či negativní emoce. Nejsnadnější cestou je si cíleně položit otázky na toto téma: Co si představím, když se řekne LGBT+? Co o LGBT+ lidech vím? Co si o nich myslím? Pokud si dokážete upřímně na tyto otázky sami*y pro sebe odpovědět, poskytne vám to materiál pro další práci.

Tím, že své možné předsudky a negativní asociace slovně uchopíte, pomáháte je zvědomit, a to vám druhotně pomáhá si jich všítat a neuplatňovat je automaticky při práci s klienty*kami. Můžete se tím také dobrat k původu různých myšlenek a domněnek a ověřit si, zda jsou skutečně platné. Je však každopádně dobré zdůraznit, že i přes své postoje a názory jste především profesionálové, kteří své klient*ky nediskriminují.

► Využívejte intervizi a supervizi

Práce s LGBT+ lidmi pro vás může být v leccem nová a může nabourávat vaše zažitě představy. Již bylo řečeno, že je dobré se vzdělávat v LGBT+ tématech, což pomůže k pochopení určitých věcí na kognitivní úrovni, dodá to oporu v terminologii atd. Avšak jak jistě víte, je dobré nezanedbávat ani naše prožívání, proto můžeme jen doporučit využívat supervizi a intervizi. Na těchto setkáních lze sdílet své někdy nelehké situace s klienty*kami, pocity bezradnosti, bezmocnosti nebo nepochopení, může to napomoci odkrýt automatické reakce nebo si uvědomovat nevědomé antipatie atd. Zde je však možným háčkem fakt, že supervizor*ka nemá znalosti a zkušenosti v práci s LGBT+ lidmi, anebo sám*sama zastává heteronormativní postoje. V takovém případě je třeba vyhledat někoho jiného.

26 Nadal, K. L., Whitman, C. N., Davis, L. S., Erazo, T., a Davidoff, K. C. *Microaggressions Toward Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer, and Genderqueer People: A Review of the Literature*. The Journal of Sex Research, 2016, roč. 53, č. 4-5, s. 488-508. Dostupné z: doi:10.1080/00224499.2016.1142495.

JAK VYTVOŘIT BEZPEČNÉ PROSTŘEDÍ

Tím, že se budete o LGBT+ lidech vyjadřovat s respektem, budete jim naslouchat, postihovat jejich případnou šikanu, tím vším děláte kroky k vytváření bezpečného prostředí. Symbolicky to můžete vyjádřit nalepením duhové vlajky na dveře své služby či umístěním na web atd. Je dobré zmínit, že mnoho LGBT+ lidí může mít řadu negativních zkušeností nepříjetí z minulosti, budování důvěry a pocitu bezpečí tak u nich může trvat velmi dlouho. Dokažte jim, že jste tu pro ně, že dodržíte etické zásady a chráníte jejich soukromí.

► **Přijměte své klient*ky takové, jací*ké jsou**

Nedávejte jim najevo, že je třeba „se napravit“. LGBT+ lidé se bohužel stále z mnoha stran mohou doslychat, že je „s nimi něco špatné“, a jejich orientace či genderová identita může být vnímána jako příčina jejich potíží. Ve světě stále existují tzv. konverzní terapie, které se snaží gaye a lesby násilně předělat na heterosexuály*ky. Takové praktiky jsou v rozporu se zjištěnými fakty, že sexuální orientaci změnit nelze, jsou navíc vysoce netické a škodlivé.

Všechny výše zmíněné jevy velmi negativně ovlivňují prožívání LGBT+ lidí. Buďte vy odborníkem*icí, který*á je nebude hodnotit pro jejich sexuální orientaci či genderovou identitu, jelikož si uvědomujete, že to není to, kým daní lidé jsou. Buďte pro ně odborníkem*icí, který*á je přijímá jako lidské bytosti tak, jak se sami definují a cítí, a který*á je zde pro ně v řešení obtížných životních situací. Řešte s klienty*kami to, s čím za vámi přicházejí, ne jejich sexuální orientaci či genderovou identitu. Zvláště pro mladé LGBT+ lidi bez domova můžete být jediným „spojencem“, který pro ně vytvoří bezpečné prostředí.

► **Bud'te autentičtí*autentické**

Věříme, že pokud projevujete upřímný zájem a starost o dobro klientů*ek a jste otevření*y jejich zkušenostem a prožívání, máte z půlky vyhráno. Dohledání potřebných informací a osvojení si citlivé komunikace už pak zvládnete bez větších potíží.

► **Vycházejte z etických standardů**

Jako sociální pracovníci*ice máte svůj vlastní etický kodex, dále pravděpodobně podléháte kodexu vytvořenému organizací, ve které pracujete. K oběma se vždy můžete obrátit a ověřit si své počínání i v případě, že si nejste jisti*y svým postupem vůči LGBT+ klientovi*tce. Pro další tipy si

můžete přechít například standardy v práci s LGB klienty*kami²⁷, které vypracovala Americká psychologická společnost (APA). Jsou sice určeny primárně pro práci psychologů*žek, nicméně mnoho bodů je se sociální prací společných.

► **Vzdělávejte sebe i své kolegy*kolegyně**

Pokud máte ve vaší organizaci možnost, připravte pro sebe a kolegy*ne vzdělávací program na téma sexuální orientace a genderové diverzity. Přizvěte si na workshop nejlépe někoho z výše zmíněných organizací (Prague Pride²⁸, Trans*parent, Mezipatra a další), to vám nejlépe zprostředkuje kontakt s LGBT+ lidmi a jejich potřebami.

Vzdělávání zaměřené na LGBT+ tematiku by mělo obsahovat zejména:

- Základní terminologii;
- Základní statistiky a demografické údaje;
- LGBT+ historii a tradice, zvyklosti, symboly;
- Téma coming outu;
- Oblast diskriminace LGBT+ osob a komunit;
- Oblast legislativy a sociální politiky zaměřené na LGBT+ osoby;
- Praktické aplikace z oblasti sociálních věd;
- Mapa LGBT+ organizací s místní i národní působností;
- Aktuální dění z oblasti LGBT+.

► **Dovednosti, kterými by sociální pracovník*pracovnice měl*a disponovat:**

- Dokáže vytvořit LGBT+ respektující prostředí;
- Nepředpokládá, jaká je sexuální orientace či genderová identita klienta*ky, ale dokáže se zeptat;
- Chápe zakázku klienta*ky celostně, tj. v kontextu jeho*jejího života, osobní historie, rodiny, komunity atd.;
- Rozpozná znaky internalizované homofobie, bifobie či transfobie;

27 PITONÁK, M. Český překlad: Doporučený postup pro psychologickou praxi s lesbami, gayi a bisexuálními klient-y/kami [online]. 2018, [cit. 30. 10. 2020]. Dostupné z: https://www.queergeography.cz/wp-content/uploads/2018/08/APA-guidelines_CZ.pdf.

28 V současnosti nabízí Prague Pride osmihodinový akreditovaný kurz Specifika sociální práce s LGBT osobami, více informací najdete na webu zde: <https://www.praguepride.cz/cs/vzdelavani/vzdelavani-odborniku-v-pomahajicich-profesich>.

- ▶ Při plánování sociální služby bere v úvahu i sociální rodinu nebo to, před kým je klient*ka již vyoutován*a a před kým ještě ne;
- ▶ V rámci sociálního poradenství odkazuje na LGBT+ organizace či LGBT+ respektující organizace;
- ▶ Na supervizi dokáže otevírat témata, která vyvstanou při práci s LGBT+ lidmi, a řešit své případné konflikty hodnot v této oblasti;
- ▶ Pravidelně se vzdělává v LGBT+ tématech.

▶ **Žádoucí postoje sociálních pracovníků*pracovníc při práci s LGBT+ klienty*kami:**

- ▶ Má ujasněnou vlastní sexuální orientaci a genderovou identitu;
- ▶ Je schopen*schopna reflexe kontaktů s LGBT+ lidmi v oblasti profesionální i soukromé a dokáže pojmenovat své zkušenosti, ať jsou pozitivní, nebo negativní;
- ▶ Pravidelně reflektuje své reakce na LGBT+ lidi z hlediska kognitivního, emočního i behaviorálního s cílem prevence proti možnému rozvoji heterosexismu a homofobie či transfobie;
- ▶ Účastní se v rámci možností aktivit, které podporují porozumění LGBT+ lidem, komunitě a kultuře.

PŘEKÁŽKY RESPEKTUJÍCÍ PÉČE O LGBT+ KLIENTY*KY

Sexuální orientace nebo genderová identita by neměla hrát v přístupu k sociálním službám roli, v praxi se však různí poskytovatelé služeb staví k LGBT+ osobám různě. Nejčastěji zmiňované překážky ze strany většinové společnosti, pokud jde o péči o LGBT+ klienty*ky v sociálních službách, bývají následující²⁹:

▶ **Nechceme se dotknout ostatních uživatelů*uživatelélek služeb**

Častou poznámkou v diskusi o potřebě poskytovat služby LGBT+ lidem je, že ostatní uživatelé*ky služeb se budou cítit nepříjemně. Dochází např. k neochotě nabízet starším párům stejného pohlaví společný pokoj v domově pro seniory kvůli obavám z reakcí ostatních klientů či klientek.

²⁹ FISH, J. *Social Work and Lesbian, Gay, Bisexual and Trans People: Making a Difference*. Bristol: The Policy Press, 2012. ISBN 978-1847428035.

► Jsme otevření všem stejně, rozdíly neřešíme

Při poskytování sociálních služeb je třeba brát v úvahu různé potřeby a zkušenosti uživatelů*ek. Stejné zacházení se všemi bez rozdílu naznačuje, že sociální služba k individuálním rozdílům, potřebám a zkušenostem nepřihlíží.

► K žádné diskriminaci na základě sexuální orientace nebo genderové identity nedochází

Někteří poskytovatelé sociálních služeb tvrdí, že vzhledem k tomu, že právní předpisy nabízejí ochranu před diskriminací, se žádná diskriminace LGBT+ osobám neděje. To ale není tak úplně pravda, ve společnosti stále ještě přetrvávají otevřené či skryté formy homofobie nebo transfobie. Stále se může stát např. to, že když zaměstnavatel zjistí, že zaměstnanec je gay (lesba, trans osoba), tak hledá cestu, jak se ho zbavit, jen nemůže otevřeně přiznat, že je to kvůli jeho*jí sexuální orientaci či genderové identitě.

PRINCIPY RESPEKTUJÍCÍ SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Níže jsou pro inspiraci uvedeny některé ze základních principů, jež by LGBT+ respektující sociální služba měla splňovat³⁰:

► Oblast komunikace

- Poskytovatel sociální služby naslouchá, jak klienti*ky popisují svoji identitu, gender, své partnery a vztahy, a reflektuje jejich volbu jazyka;
- Vyhýbá se domněnkám o sexuální orientaci nebo genderové identitě klienta*klientky – používá rodově neutrální termíny, pokud si není jistý*jistá, na preferovaný rod se zeptá, genderově citlivá řeč se používá i v případě zaměstnanců*zaměstnankyň;
- Poskytovatel se vyhýbá označením jako „homosexuál“ nebo „transsexuál“, protože bývají vnímána negativně; většině lidí nevadí označení gay, bisexuál/ka, nebo trans člověk (trans muž či trans žena, nejlépe však jen muž či žena). V případě nebinárních osob to může být složitější a například u žen může svou roli sehrát i faktor věku – ty mladší preferují označení lesba, ty starší to mohou vnímat jako urážlivé a dávají přednost slovu lesbička. V případě pochybností je vždy nejlepší se zeptat.

30 How To Be LGBT Friendly: 30 Practical Ways to Create a Welcoming Environment for Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender People [online]. Prism, the LGBT Forum for Leicester, Leicestershire and Rutland, 2008 [cit. 12. 11. 2020]. Dostupné z: https://warwick.ac.uk/services/equalops/a-z/how_to_be_lgbt_friendly.pdf

Principy LGBT+ respektující sociální služby adaptovanými na české prostředí se zabývá pracovní skupina zaměřená na podporu LGBT+ osob v sociálních službách pod Ministerstvem práce a sociálních věcí v rámci projektu Rozvoj systému sociálních služeb. Pro více informací můžete kontaktovat koordinátora skupiny, pana Petra Votrubu (petr.votruba@mpsv.cz).

► **Péče o klienty*klientky**

- Nabídka volnočasových aktivit je přístupná všem klientům*klientkám bez ohledu na pohlaví (např. pečení je přístupné i mužům, pokud mají zájem, a podobně);
- Klienti*klientky mají možnost vybrat si osobu pečující o něj*ni v oblasti intimní péče a při volbě metody péče jsou zohledňována jejich přání;
- Je podporován vznik podpůrných LGBT+ klientských skupin v rámci sociální služby;
- V průzkumu spokojenosti se sociální službou je zmíněno i téma LGBT+;
- Poskytovatel sociální služby eviduje údaje o sexuální orientaci uživatelů*uživatelék služeb, kteří*kteří jsou ochotni*y tuto informaci poskytnout, a to v souladu s nařízeními o ochraně osobních údajů, což umožní identifikovat rezervy při poskytování služeb. Vždy však jasně uvádí, k čemu dané informace využívá. Bez těchto údajů bude případné vyloučení LGBT+ osob v rámci sociálních služeb i nadále ignorováno.

► **Personální záležitosti**

- Poskytovatel sociální služby pravidelně poskytuje všem zaměstnancům*zaměstnankyním (placeným i neplaceným) vzdělávání v LGBT+ problematice;
- V personálních dotaznících jsou uvedeny více než jen dvě kategorie pohlaví;
- Respektující přístup a kulturně citlivá péče mj. k LGBT+ osobám je součástí inzerce při náboru zaměstnanců*zaměstnankyň, pracovních pohovorů s potencionálními zaměstnanci*zaměstnankyněmi i součástí pracovní náplně;
- Případné informace ohledně sexuální orientace a genderové identity zaměstnanců a zaměstnankyň jsou důvěrné a přístup k nim mají jen na personálním oddělení.

► **Pravidla služby**

- Sociální služba má viditelně umístěno prohlášení o přístupnosti všem včetně LGBT+ osob, například: „Naše organizace poskytuje péči všem lidem bez ohledu na jejich věk, hendikep, pohlaví, genderovou identitu, víru nebo sexuální orientaci“, zároveň se ujišťuje, že její zaměstnanci*zaměstnankyně opravdu vědí, co to znamená;
- Součástí etického kodexu sociální služby, standardů kvality a v případě pobytových sociálních služeb i domovního řádu je respektující přístup k LGBT+ lidem, je ošetřeno ubytování registrovaných partnerů*partnerek a je rovněž ošetřeno řešení případných homo/transfobních inci-

dentů, ať se týkají klientů*klientek, nebo zaměstnanců*zaměstnankyň;

- ▶ Poskytovatel sociální služby povzbuzuje zaměstnance*zaměstnankyňě, aby se stavěli*y proti negativním komentářům a vtipům na adresu LGBT+ osob, zároveň je nabádá k tomu, aby nahlašovali*y každý homo/transfobní incident, jak na pracovišti, tak mimo něj, a má na viditelném místě informace o tom, kam a jak je možné tyto incidenty nahlašovat (vedoucí služby, policie, třetí strana...).

▶ **Spolupráce s dalšími organizacemi**

- ▶ Poskytovatel sociální služby si pravidelně vyměňuje zkušenosti s dalšími zařízeními ohledně péče o LGBT+ osoby;
- ▶ Navazuje spolupráci s místními LGBT+ organizacemi, podporuje je při nabízení a realizaci volnočasových a vzdělávacích aktivit pro klienty*klientky i zaměstnance*zaměstnankyňě.

▶ **Jiné**

- ▶ Klienti*klientky i zaměstnanci*zaměstnankyňě mají přístup k informačním materiálům o LGBT+ problematice;

Důležité pro každou službu, která má ambice být LGBT+ přátelská, je, aby se o tuto oblast zajímala, reflektovala potřeby LGBT+ klientek a klientů a zároveň adekvátně pracovala s obavami ostatních klientek a klientů, které v této souvislosti mohou vyvstat. Důležité také je, aby sociální služby dávaly otevřeně najevo, že jsou přístupné i LGBT+ lidem, že o nich ví a že s nimi počítají. Mnozí lidé menšinové sexuální orientace nebo genderové identity mají různé negativní zkušenosti i v oblasti pomáhajících profesí, jsou proto častěji obezřetnější a na takové ujistění čekají nebo po něm pátrají, než se nějakou službu rozhodnou využít.

RESPEKTUJÍCÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE

**Pastorační
péče
a sociální
práce
v církevních
organizacích**

Stanislav Kostih, Radek Šoustal

A hle, jeden znalec Zákona vstal a chtěl ho vyzkoušet: „Mistře, co mám dělat, abych se stal dědicem věčného života?“ Ježíš mu řekl: „Co je psáno v Zákoně? Jak to tam čteš?“ Odpověděl: „Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, ze vši své síly a celou svou myslí, a ‚Miluj svého bližního jako sám sebe.‘“ „Správně jsi odpověděl,“ řekl mu Ježíš. „Dělej to a budeš žít.“ On se ale chtěl nějak ospravedlnit, a tak se Ježíše zeptal: „A kdo je můj bližní?“ Ježíš mu odpověděl: „Jeden člověk byl na cestě z Jeruzaléma do Jericha přepaden lupiči. Obrali ho, zbili, nechali ho tam ležet polomrtvého a odešli. Náhodou tudy šel jeden kněz; když ho uviděl, obloukem se mu vyhnul. Podobně to bylo s levitou, který se tam objevil; když ho uviděl, obloukem se mu vyhnul. Potom k němu přišel jeden Samaritán, který tudy cestoval; když ho uviděl, byl pohnut soucitem. Přistoupil, ovázal mu rány a polil je olejem a vínem. Naložil ho na svého mezka, dovezl do hostince a postaral se o něj. Druhého dne vytáhl dva denáry a dal je hostinskému se slovy: ‚Postarej se o něj. Cokoli bys vynaložil navíc, to ti zaplatím, až se vrátím.‘ Co myslíš - kdo z těch tří byl tomu přepadenému bližním?“ „Ten, který mu prokázal milosrdenství,“ odpověděl znalec Zákona. „Jdi a jednej tak i ty,“ řekl mu Ježíš. (Lk 10,25-37)

Křesťané i křesťanské církve odvozují své působení ve světě ze života a smrti Ježíše Nazaretského. Jeho životní příběh i jeho učení jsou zaznamenány v knihách Bible - v části označované jako Nový zákon. Díky těmto písemným památkám z dob prvních křesťanů víme, že již tehdy byla součástí jejich víry solidarita s trpícími, přijetí druhých a projevování lásky. Ve výše uvedeném úryvku z Lukášova evangelia je zřejmé, že přikázání lásky k bližnímu patřilo a stále patří mezi základní pravidla života každého křesťana. Na položený dotaz, kdo že je *bližním*, je nám představen příběh o vztahu člověka v nouzi (v daném případě Žid) a člověka náhodně procházejícího kolem (v daném případě Samaritán). Jen pro dokreslení celé situace je možná vhodné poznamenat, že v dané době panovalo mezi Židy a Samaritány velké nepřátelství. Tento příběh tak neřeší jen potřebu běžné lidské pomoci, ale též nutnost odhození nepřátelství a upřednostnění pohledu na člověka jako takového. Díky tomuto příběhu vstoupil onen Samaritán i do našich lidových rčení. Církev pak o poselství tohoto příběhu opírala své aktivity péče o druhé, zvláště pak o lidi v nouzi, aniž by se jednalo o souvrce anebo o lidi stejné filozofické nebo hodnotové orientace.

Nabídka finanční podpory, střechy nad hlavou, případně obvazování ran trpícím se stala samozřejmostí. Tuto službu křesťané jako jednotlivci, jakož

i církev, kterou její členové tvoří, nabízejí prostřednictvím sociální a pastorační péče. V následujících částech se podíváme na tyto dvě formy pomoci blíže - nejdříve na pomoc pastorační, následně na pomoc sociální, i když ve skutečnosti jdou obě tyto formy pomoci ruku v ruce, tedy nelze oddělit pomoc duchovní od pomoci fyzické a naopak.

PASTORAČNÍ PÉČE

V posledních desetiletích křesťanské církve na celém světě hledají nový pohled na lidskou sexualitu, různé formy života, manželství a žehnání svazkům osob, které se rozhodnou spolu žít. V rámci tohoto hledání dochází - především v evangelických církvích - k postupnému plnému přijímání osob s menšinovou sexuální orientací, k žehnání svazkům osob stejného pohlaví a k přijímání názoru, že i osoby stejného pohlaví mohou uzavírat manželství, a to nejen podle světských zákonů, ale i před Bohem v církvi. Stále více církví dochází k závěru, že náklonnost ke stejnému pohlaví není hřích, ale tento proces je velmi rozdílný - i vzhledem k různému společenskému vývoji v jednotlivých zemích a k různému posuzování svazků lidí stejného pohlaví v příslušném státě.

Položme si nejprve otázku, proč by pro církev měla být sociální práce a pastorece obecně prioritní úkol a proč by církev měly v rámci pastoračních a sociálních aktivit brát v úvahu také osoby s odlišnou citovou orientací. Skutečnost, že sociální pomoc a ochrana slabších patří k poslání církve, lze odvodit z mnoha míst v Bibli. V příbězích o Božím lidu Hospodin opakovaně uzavírá smlouvu (*„Nyní tedy, budete-li mě skutečně poslouchat a dodržovat mou smlouvu, budete mi zvláštním vlastnictvím jako žádný jiný lid, třebaže má je celá země“*, Ex 19,5) a nakonec vydává Mojžíšovi desky se zákonem, Desatero. Příkázání *„Nezabiješ“* se nese a rozvíjí celou židovskou a křesťanskou tradicí. Netýká se pouze problému vraždy, ale apeluje obecně na ochranu lidského života ve všech situacích jeho ohrožení (*„Každý lidský život, od chvíle početí až do smrti, je posvátný, protože živý a svatý Bůh chtěl lidskou osobu pro ni samu, aby byla k jeho obrazu“*, KKC 2319). Jan Milíč Lochman k tomu dodává: *„... jde spíše o konstruktivní prevenci zkázy ohrožující život v solidárním příklonu k bližnímu... Smyslem zákazu Nezabiješ! je nabídka lásky, v praxi prováděná pro-existence.“*¹

Starý zákon nabádá k ochraně slabších a zranitelných členů společenství Izraele (*„Žádnou vdovu a sirotka nebudete utiskovat“*, Ex 22,21) včetně těch, kteří nesou vinu za vlastní dřívější poklesky (*„Jestliže se rozhodneš vzít do zástavy pláště svého bližního, do západu slunce mu jej vrátíš, neboť jeho plášť,*

1 LOCHMAN, J. M. Desatero: Směrovky ke svobodě. Praha: Kalich, 2012, s. 101. ISBN 80-7017-174-5.

kterým si chrání tělo, je jeho jedinou příkryvkou. V čem by spal?“, Ex 22, 25-26). Ochranu a pomoc mají ale Židé poskytovat i cizincům („*Hostu nebudeš škodit ani ho utlačovat, neboť i vy jste byli hosty v egyptské zemi*“, Ex 22,20). Závazek respektu a úcty ilustruje i známý příběh o zkáze Sodomy, kterou popisuje kniha Genesis (Gn 19,1-30). Příčinou Božího trestu však nejsou sexuální prohřešky, ale chování místních obyvatel, kteří místo pohostinnosti projevíli vůči cizincům nenávist a násilí.

Nový zákon radikálně mění přístup k druhým. Ježíš obrací etiku Desatera do pozice radikální (bezpodmínečné) lásky a přijetí druhého („*Miluj svého bližního jako sám sebe*“, Mt 22,39). V kontextu příběhu učedníků mají křesťané předávat to, co sami přijali od Pána („*Nové přikázání vám dávám, abyste se navzájem milovali; jako já jsem miloval vás, i vy se milujte navzájem*“, J 13,34). Logika dějin, ale i vztahu k druhým je podle Ježíšovy zvěsti obrácena vzhůru nohama: chudí jsou bohatí, první poslední, na odstrkované čeká království Boží, vlastní úspěchy nebo ctnosti nemají být kladivem k výchově druhých. Apoštol Pavel uvádí: „*My silní jsme povinni snášet slabosti slabých a nemít zalíbení sami v sobě. Každý z nás ať vychází vstříc bližnímu, aby to bylo k dobru společného růstu. Vždyť Kristus neměl zalíbení sám v sobě... Proto přijímejte jeden druhého, tak jako Kristus k slávě Boží přijal vás*“, Ř 15,1-7). Ve světě plném bolesti a starostí mají tedy církve jako společenství Kristových učedníků poskytovat pomoc a podporu, slovy katolického kněze Ladislava Heryána budovat církve jako polní nemocnici. Sociální a duchovní (pastorační) služby jsou pak tím, co mají nabízet.

Navzdory těmto ideálům není v současnosti pastorace LGBT+ věřících v českých křesťanských církvích nijak uspokojivě vyřešena, stejně jako není uspokojivě vyřešen vůbec i postoj českých křesťanských církví k LGBT+ věřícím v jednotlivých církvích.

► Římskokatolická církev

Největší česká křesťanská církev - římskokatolická (ŘKC) - má své univerzální učení uspořádáno v dokumentu, který se jmenuje *Katechismus katolické církve*.² V 6. článku, který je věnován šestému přikázání („Nesesmilníš!“), je kapitola „Čistota a homosexualita“, která obsahuje články 2357, 2358 a 2359. Konstatuje se zde, že „homosexuální úkony jsou vnitřně nezřízené, odporují přirozenému zákonu, nejsou plodem opravdového citového a pohlavního doplňování se, a v žádném případě nemohou být schvalovány“, homosexuální sklony se považují za „hluboce zakořeněné“, přičemž toto zaměření se „vymyká řádu“ a je pro většinu lidí „zkouškou“. ŘKC se zabývá samozřejmě

2 Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

také přístupem k probouzející se sexualitě mladých lidí; například na biskupské synodě o mládeži v říjnu 2018 v Římě ŘKC konstatovala, že dochází k diskriminaci lidí, kteří se identifikují jako gayové, lesby a bisexuální, ale bohužel se tomuto tématu dále nijak nevěnovala. Česká katolická církev se dělí na šest diecézí a dvě arcidiecéze, tedy arcidiecézi pražskou a olomouckou a diecéze brněnskou, českobudějovickou, královéhradeckou, litoměřickou, ostravsko-opavskou a plzeňskou. Katolíci byzantsko-slovanského obřadu spadají pod Apoštolský exarchát. Jednotlivé diecéze vede biskup a pouze jediná z těchto diecézí, a to ostravsko-opavská, má místním biskupem přímo jmenovaného kněze pro službu lidem s neheterosexuální orientací. Tím je v současné době P. Lukáš Engelmann, kněz a psychoterapeut. Ostatní české diecéze žádného takového kněze nemají.

► Českobratrská církev evangelická

Druhá největší křesťanská církev v Česku, Českobratrská církev evangelická (ČCE), věnuje postojům k LGBT+ lidem dva své dokumenty: *Problematika homosexuálních vztahů*³ (přijatý synodem ČCE a vydaný Synodní radou ČCE) a *Manželství, jeho podoba, proměny a pastorační problém v evangelické perspektivě*⁴. Dokument *Problematika homosexuálních vztahů* ve své souhrnné části nazvané „Závěrem“ konstatuje: „Celkový obraz homosexuality a projevu jejího hodnocení je ve Starém i Novém zákoně značně fragmentární a ne zcela zřetelný. To by nás mělo vést k opatrnosti při vyvozování příliš jednoznačných a zásadních hodnotících závěrů.“ Dokument *Manželství* se pak ve své části „Jinak než v manželství“ věnuje nesezdaným soužitím, rozvedeným, celibátu a stejnopohlavním párům. Konstatuje, že „jsou i jiné oprávněné formy společného života ve vzájemné lásce, což církev vždycky uznávala“, ale dále tuto tezi nijak nerozvíjí. ČCE nicméně poskytuje v rámci svého sboru U Jákobova žebříku v Praze 8 - Kobylisích prostor pro scházení ekumenického spolku LGBT+ věřících Logos Česká republika. Rozhodnutím synodu ČCE z roku 2015 má ČCE také vlastního faráře pro humanitární aktivity, menšiny a lidi sociálně vyloučené, kterým je momentálně farář Mikuláš Vymětal.

► Církev československá husitská

Co do počtu věřících třetí křesťanská církev v České republice, Církev československá husitská (CČSH), nemá ke stejnopohlavní orientaci zformovaný žádný oficiální postoj. Neheterosexuálně orientovaní*é věřící jsou v CČSH

3 Problematika homosexuálních vztahů. Praha: Českobratrská církev evangelická, 2006.

4 Manželství, jeho podoba, proměny a pastorační problémy v evangelické perspektivě. Praha: Českobratrská církev evangelická, 2010.

přijímání*y na základě církví deklarované úcty k vědeckému poznání, Božímu stvoření a individualitě každého člověka. CČSH - nejspíše kvůli složitosti vnitřních procesů a obtížnému hledání shody - ale nikdy nevydala žádné celocírkevní stanovisko k pastorači LGBT+ věřících. Etická komise CČSH se tématem v minulosti často zabývala, ale vždy se jen ukázalo, že co člověk, to názor, a komise nedošla k žádnému společnému výstupu. Pokud v CČSH existuje nějaká iniciativa, vždy se jedná o stanovisko konkrétní diecéze, konkrétního sboru nebo faráře. Za příklad tohoto přístupu konkrétní diecéze lze vyzdvihnout pracovní materiál plzeňského biskupa Štojdla *Pastorace homosexuálů v plzeňské diecézi CČSH*. V tomto dokumentu se konstatuje, že „lesby a gayové nepředstavují žádné riziko pro zdravou církev, naopak toto riziko spočívá v jejich segregaci“.

► **Přístup dalších církví a spolků**

Tyto tři největší české církve lze uvést jako typické příklady (ne)řešení přístupu k LGBT+ lidem. Podobně jako ČCE se snaží zaujmout jasnější postoj např. Starokatolická církev v České republice, ale i v tomto případě jde přes vstřícnost velké části duchovních vůči LGBT+ věřícím o snahu, která je teprve na začátku. Radikální ilustrací toho, že plné přijetí věřících menšinové citové orientace může vyvolat otřes v celém společenství, je vývoj v Bratrské jednotě baptistů: z ní několik sborů v r. 2018 vystoupilo kvůli „přílišnému vlivu liberální teologie“, především vzhledem ke kazatelské službě žen a nejednoznačnému postoji BJB k „praktikované homosexualitě“. V roce 2019 z Bratrské jednoty baptistů odešel naopak Baptistický sbor Na Topolce z Prahy 4, který problémy s kazatelskou službou žen ani s plnou účastí LGBT+ věřících ve svém sboru nemá, a stal se zakládajícím členem nového společenství baptistických sborů.

České církve sdílejí rozpaky nad tím, jak přistoupit k pastorači LGBT+ věřících, kteří o ni žádají a kteří se chtějí plně zapojit do života svých církví, protože mají strach z rozpadu svého společenství. Většinou církve rozlišují dvě věci: sexuální orientaci jako takovou, již často mají za vrozenou a víceméně neměnnou, a praktikovanou homosexualitu nebo homosexuální jednání, tedy otevřené prožívání své citové orientace, k němuž se stavějí buď opatrně vstřícně, nebo odmítavě.

Specifickým způsobem pastorače je pak činnost spolku LGBT+ věřících Logos Česká republika. Tento spolek existuje ve své současné formě od ledna 2014 a vznikl transformací občanského sdružení existujícího již od 90. let 20. století. Cílem Logosu je vytváření podmínek pro zdravý duchovní rozvoj LGBT+ občanů a občanek, jejich integraci do společnosti a církví,

podpora partnerských a rodinných vztahů a sociální činnost pomáhající osobám s menšinovou sexuální orientací a jejich rodinám v krizových životních situacích i při nalézání zodpovědného životního stylu. V Logosu se setkávají jak lidé zranění, kteří se cítí vylučováni ze svého křesťanského společenství kvůli své citové orientaci, tak ti, kteří se rozhodli svoji citovou orientaci nepraktikovat a žít v celibátu, spolu s těmi, kteří svoji citovou orientaci nejrůznějšími způsoby žijí. Spolek pořádá pravidelná setkání v Praze, Brně a Ostravě. Setkání jsou otevřená všem bez rozdílu. V Ostravě spolek využívá služby faráře ČCE Pavla Šindlera a katolického kněze Lukáše Engelmana, v Brně pak především služeb farářky ČCE Martiny Kadlecové a v Praze se snaží zvát na svá setkání reprezentanty a reprezentantky nejrůznějších církví a náboženských společností tak, aby udržoval kontakty s co nejširším spektrem křesťanských církví a společenství.

Přes všechny výše uvedené příklady toho, jak křesťanské církve v České republice přistupují k pastoraaci osob s menšinovou citovou orientací, je třeba zdůraznit jednu věc: Ať už má učení dané církve jakkoliv formulovaný „oficiální“ přístup, záleží vždy na osobním a individuálním postoji každého jednotlivého faráře nebo farářky. K farářské práci patří také výhrada vlastního svědomí, která znamená, že žádnou osobu poskytující v církvi pastorační službu nelze nutit k tomu, aby tuto službu poskytovala navzdory svému svědomí a svým postojům. Pokud tedy kdokoliv žádá jakoukoliv pastorační asistenci, duchovní rozhovor nebo hledá bezpečné prostředí k probrání svého coming outu s duchovním, doporučujeme, aby využil buď kontaktu na přímo jmenované osoby pověřené pastoraací LGBT+ lidí, tedy v případě ŘKC P. Lukáše Engelmana (s vědomím toho, že se jedná o katolického kněze, který svou pastorační pomoc poskytuje v mezích učení ŘKC), v případě ČCE faráře Mikuláše Vymětala, nebo aby se obrátil přímo na Logos Česká republika, který může každého nasměrovat na nejbližšího pastoračního pracovníka, u něhož nikdo nebude odmítnut a u něhož nehrozí riziko dalšího zraňování, případně manipulativního přístupu. Je také možné využít služeb poradny Sbarvouven.cz, jejíž mentoři a mentorky mají kontakty na duchovní různých církví, na něž se mohou s důvěrou obrátit se svými problémy či otázkami.

► Osobní příběhy LGBT+ věřících

Příběh Davida

Jsem konvertita, který se po vystudování katolické teologie stal ve 25 letech knězem. Během studií jsem si uvědomil, že jsem gay. Svůj život jsem se rozhodl odevzdat Bohu,

a tak jsem tomu nepřikládal důležitost. Byl jsem rád, že touto cestou budu moci zároveň naplňovat nárok Katechismu katolické církve pro homosexuální osoby, tedy žít v celibátu. Vše fungovalo lépe, než jsem očekával. Svoji sexuální orientaci jsem samozřejmě přede všemi tajil, ale nikdy to nebylo téma, které bych musel otevírat. Ve 33 letech jsem si začal uvědomovat, že mi v životě stále více chybí láska. Byl jsem citově vyprahlý a uvědomil jsem si, že mám i tělo, nejen duši. Ve 37 letech, kdy jsem byl poměrně úspěšným farářem, jsem začal pocítovat známky vyhoření a potřebu radikální změny. Utajování pravdy o mé orientaci z důvodu obav z nepřijetí ze strany mých farníků, kolegů i nadřízených pro mě bylo tíživé. V následujících letech změna skutečně přišla. Opustil jsem službu v církvi a uzavřel registrované partnerství s mužem, s nímž žiji dodnes. Je velmi osvobozující, že již před nikým nemusím skrývat, kým jsem.

V poslední době jsem se setkal s řadou neheterosexuálních lidí, kteří aktivně přispívají k životu římskokatolické církve. Jedná se nejen o kněze, ale též o varhaníky, učitele náboženství, ministranty, bohoslovce apod. Jejich životní příběhy mají často stejný smutný refrén, který způsobuje konfrontace s učením a praxí církve. Jedni pravdu o své orientaci pečlivě střeží a jejich život je poznamenán strachem, napětím a nepokojem. Druzí svou orientaci odhalili, či se dokonce osmělili k životu ve vztahu, což často vedlo k tomu, že svou službu církvi museli opustit.

Ačkoliv i ode mne se někteří „přátelé“ a známí odvrátili, zdrojem naděje je pro mě vlastní zkušenost přijetí ze strany mnohých dalších i mé rodiny. To, že jsem se v určité fázi osobně svěřil se svou křehkou a zranitelnou skutečností lidem z mého okolí, mě s mnoha z nich velmi sblížilo. Docházím k trojímu závěru: 1. coming outu není třeba se bát a je dobré k němu najít odvahu, 2. coming out člověka osvobozuje a zároveň tříbí a prohlubuje jeho vztahy, 3. každý coming out je příspěvkem k otevřenější společnosti a v prostředí církve je kvasem, který dává příležitost křesťanům být skutečně křesťany.

Příběh Evy

Má víra byla vždycky dost vlažná, takže když se ode mě jeden „dobrý křesťan“ a exkolega odtáhnul, tak jsem vlastně nemusela moc tlačit na pilu a skoro to pro mě byla záminka, abych už konečně toho náboženství nechala. Nicméně mám jakési speciální mimonáboženské vazby na známou církevní instituci, a když se tam jeden činovník dozvěděl o mé přeměně, tak mi napsal velmi hezký e-mail, ve kterém mě ujišťoval, že pokud jsem si jistá, že to je správná věc, a nedělám to z nesprávného důvodu, např. z nějaké frustrace (psychiatr by asi řekl „omyl v diagnóze“), tak drží palce. Že takto transsexualitu probírali už před lety v semináři... a to všechno dávno před papežem Františkem.

Zato jeden protestant, kluk o generaci mladší, který ke mně chodíval na různé technické porady, mi napsal jakousi docela ošklivou zprávu, kterou už ale nenajdu, protože Skype

mezitím zlikvidoval všechny staré konverzace. A dotyčný si mě už tehdy stejně pro jistotu zablokoval. Nemůžu říct, že bych si pro to žily řezala, vlastně se mi ulevilo.

Po těch deseti letech jsem si vydestilovala jediné – a platilo to jak pro kruhy pobožné, tak i pro zbytek světa: laskavé čtenářstvo, nic nepředpokládejte, připravte se na nejhorší a doufejte v nejlepší. Lidé, které pokládáte za majáky svobodomyslnosti, vás mohou překvapit náhlým a prudkým odvržením, a ti staří, které pokládáte za rigidní, konzervativní, předpojaté, stereotypní a uzavřené novým myšlenkám, mohou být ve skutečnosti životem protřelí, které už nic nešokuje, nepřekvapí, nepohorší, přijmou vás i ve vašem novém skupenství a upřímně vám popřejí klidnou tranzici.

A nečekejte jenom filmová dramata. Možná také s potěšením zjistíte, že jste přišli o nějaké lidi ve svém okolí a že je vám bez nich vlastně i lépe. Nebo že se změnila vaše nedělní stereotypy, ale že se vlastně nestalo nic strašného. Zkrátka že se váš život „pročistil“ nejenom v oblasti genderové identity, ale i v oblastech spirituality, osobní integrity a vztahů s jinými lidmi.

SOCIÁLNÍ PÉČE

Úvodní biblický příběh, který nese název „O milosrdném Samaritánovi“, připomíná křesťanům a křesťankám, kdo je to bližní a jak by měl každý*každá s bližním jednat. Základem tohoto příběhu je obecné křesťanské pravidlo prokazování si vzájemné lásky. Touto láskou se ovšem v náboženském jazyku nerozumí dnes tak obecně rozšířené vnímání lásky romantické, tedy emoční či sexuální (řecky eros, latinsky amor). V křesťanském pohledu je láska sebedarováním se, tedy touhou o dobro toho druhého (řecky agape, latinsky caritas). Tato láska se tak stává zamýšleným aktem, činem, skutkem. Právě tuto lásku míní apoštol Pavel, když píše: *„Kdybych rozdál vše, co mám, kdybych dal i vlastní tělo, abych se proslavil, bez lásky je mi to k ničemu.“* (1K 13,3) Tedy láska, která je sobecká, která vede k vlastní slávě, je z křesťanského pohledu neužitečná, zmarněná. Smysl má jen láska primárně představující vztah k druhému.

Křesťané tak již od samotného počátku šíření křesťanství stavěli svou víru nejen na společném slavení bohoslužeb, sdílení věrouky, ale též na konkrétní pomoci svým bližním. Tato pomoc byla nejen finanční, ale měla též formu péče o slabé a nemocné, opuštěné, staré, sirotky a vdovy. Křesťané vycházeli ze slov uvedených v Jakubově listě: *„K čemu to je, bratři moji, když někdo tvrdí, že má víru, ale neprojevuje se to skutky? Copak ho taková víra zachrání? Co když bratr nebo sestra nebudou mít co jíst anebo co na sebe? Když jim řeknete: Jděte v pokoji, ať je vám teplo a dobře se najezte, ale nedáte jim, co potřebují k životu, k čemu to bude? Právě tak víra bez skutků, víra sama o sobě, je mrtvá“.* (Jk 2,14–17)

Tím, jak se křesťanství rozšiřovalo, byly křesťanské obce pověřovány zřizováním různých útulků, sirotčinců, starobinců, později nemocnic. Ve středověku se mnoho křesťanů vyznamenalo zvláště v péči o nemocné při častých morových nákazách. Ve 20. století pak došlo k centralizaci a koordinaci činností jednotlivých organizací, které poskytovaly charitativní služby a vycházely z křesťanských kořenů. V ŘKC se jednalo zejména o jednotlivé národní organizace Caritas, které se v polovině 20. století sdružily do nadnárodní organizace Caritas Internationalis (zde např. Charita Česká republika). Též v prostředí církví navazujících na reformaci byly myšlenky vzájemné pomoci a solidarity uvedeny v čin, a to zejména prostřednictvím zakládání spolků nesoucích označení Diakonie. V České republice patří mezi největší poskytovatele sociálních služeb např. Diakonie Českobratrské církve evangelické nebo Slezská diakonie. Obecně jsou známy aktivity Armády spásy. Na křesťanských kořenech vznikla, a stále z nich čerpá organizace NADĚJE, která se však nehlásí výlučně k žádné z církví. Dobrovolnickou službu a pomoc v krizových situacích zajišťuje organizace ADRA ČR, jež je součástí sítě organizací založených Církví adventistů sedmého dne. Sociální práci mohou zajišťovat vedle uvedených organizací též jednotlivá řeholní společenství, která jsou zřizovateli zdravotnických či školských zařízení.

Jak z uvedeného přehledu vyplývá, sociální péče je v ČR poskytována napříč celým spektrem křesťanských církví, kdy některé z těchto církví mohou při své práci vycházet nejen z etických hodnot plynoucích z teologického ukotvení své vírouky, ale též z propracovaného systému sociální nauky, v níž se snaží reagovat na dobově relevantní potřeby člověka, rozvíjet jeho vztah k druhým lidem a v neposlední řadě též ke svému okolí (příroda, společnost).

Pokud jsou církevní organizace poskytovateli sociálních služeb, nemůže v rámci jejich působení docházet vůči klientům nebo klientkám k diskriminačnímu jednání. Vždy musí být zachována jejich lidská důstojnost - při poskytování služby musí být zároveň vycházeno z individuálních potřeb klientů* klientek.

LGBT+ lidem, kteří mají zájem o poskytnutí příslušné sociální služby, nemůže být její poskytnutí odepřeno, a to ať již z pohledu legislativy platné v ČR, tak též z pohledu výše nastíněného teologického zakotvení služby. Nelze si tedy představit, že by bylo např. odmítnuto stejnopohlavnímu páru přijetí do domova pro seniory zřízeného církevní organizací jen z toho důvodu, že příslušná církev ve své vírouce odsuzuje společný život stejnopohlavních párů.

Tento rovný přístup ke klientům* klientkám deklarují uvedené organizace též veřejně, když např. Charitas Česká republika na svých internetových stránkách uvádí: *„Pomoc poskytujeme bez ohledu na věk, rasu, národnost, náboženství nebo státní a politickou příslušnost. Nikoho nesoudíme – pouze posuzujeme okolnosti, abychom mohli spolu s konkrétním člověkem najít co nejlepší řešení toho, co jej tíží a s čím si neví rady.“*⁵ Diakonie Českobratrské církve evangelické pak ve svém etickém kodexu uvádí: *„Pracovníci Diakonie každého klienta respektují jako jedinečnou lidskou bytost, jedinečné stvoření. Rozdíly v hodnotách, názorové orientaci či náboženském vyznání neovlivňují přístup pracovníka diakonie ke klientovi.“*⁶

I když se jedná ze své podstaty o církevní organizace, nemohou být jejich klienty*kami jen příslušníci*ce církve, případně nemohou klienty*ky nutit, aby se příslušníky církve stali*y, aby přebírali*y církevní věrouku nebo aby se účastnili*y církevních obřadů, které jsou pro klienty*ky těmito organizacemi (ve spolupráci s církvemi) organizovány. Autorům tohoto textu není znám ani případ, že by byla některým ze soudů v ČR projednávána diskriminace ve formě odmítnutí poskytnutí sociální služby někomu z důvodu jeho sexuální orientace. Na druhou stranu je však třeba rozlišit pastorační působení pracovníků a pracovníc jednotlivých církví v rámci služeb zajišťovaných poskytovateli sociálních služeb - viz část tohoto textu o pastorační péči a výhradě vlastního svědomí. Může se tak stát, že klientovi sociální či zdravotnické pobytové služby odmítne přivolaný duchovní ŘKC, jenž na základě smluvního ujednání běžně poskytuje pastorační péči v zařízení, poskytnout zpověď (rozhřešení při svátosti smíření) právě z toho důvodu, že tento klient žije ve vztahu se svým partnerem a odmítá se svého homosexuálního jednání vzdát (vyznat tuto praxi jako hřích).

O něco komplikovanější se však může jevit postavení LGBT+ zaměstnanců a zaměstnankyň pracujících v církevních organizacích. Zvláště pak v případech, kdy si tyto organizace, na základě církevní věrouky, vysvětlují homosexuální jednání jako hříšné, tedy zavrhéhodné. Zde se již občas můžeme setkat s diskriminačním jednáním vůči těmto pracovníkům*pracovnicím, případně zájemcům*zájemkyním o práci v církevní organizaci. I když většina zaměstnanců a zaměstnankyň v církevních organizacích nejsou tzv. věřící, tedy praktikující členové*členky jednotlivých církví, přesto mohou mít tyto organizace ve svých organizačních předpisech zakotvenu povinnost pracovníků respektovat hodnoty organizace (tedy hodnoty odvozené

5 Časté dotazy. Charita Česká republika [online]. [Cit. 12. 11. 2020]. Dostupné z: www.charita.cz/kdo-jsme/caste-dotazy/

6 Etický kodex Diakonie Českobratrské církve evangelické [online]. Praha: Diakonie ČCE, 2019 [cit. 12. 11. 2020]. Dostupné z: www.diakonie.cz/res/archive/010/001301.pdf?seek=1547732063

z příslušného věroučného církevního zakotvení organizace). V této souvislosti je třeba uvést konstatování známého českého teologa C. V. Pospíšila: „Křesťané by měli v duchu Kristova univerzalizmu ochotně spolupracovat se všemi lidmi dobré vůle a rozhodně by si neměli své dílo žárlivě přivlastňovat. Každý, kdo je schopen milovat bližního a prožívat jeho utrpení jako své vlastní a kdo je ochoten se pro něj nasazovat, z křesťanského hlediska vlastně slouží Kristu a nemůže být od Ježíše daleko.“⁷

I přes tento vstřícný přístup však byly zaznamenány i v ČR případy, kdy církevní škola ukončila s pastoračním pracovníkem pracovní poměr poté, co učinil před církevním společenstvím svůj coming out, nebo kdy nebyl uchazeč o zaměstnání s vysokoškolským vzděláním v oborech teologie a sociální práce přijat do zaměstnání u církevního poskytovatele sociálních služeb výslovně z důvodu, že je gay. Tyto případy se nikdy nedostaly k soudu. Je však zřejmé, že jednání zaměstnavatelů by bylo možné v daných případech označit jako diskriminační, v rozporu jak s křesťanským poselstvím, tak často i se zákony ČR.

SPECIFIKA COMING OUTU LGBT+ VĚŘÍCÍCH

Na závěr přikládáme **zamyšlení Jiřího Peška** (<http://www.primakluci.cz>) nad určitými situacemi, které mohou nastat, když svůj coming out plánuje gay, který je zároveň katolík, případně katolický kněz.

► Coming out před horlivou kmotrou

Po coming outech, kterými člověk obvykle prochází v rodině, u přátel a jiných blízkých osob nebo v širším okolí, jako je například sousedství, škola či práce, čekají katolické křesťany však ještě další výzvy. Jednou z nich je otevřeně si pohovořit o své orientaci se starší osobou, která měla dosud důležitý vliv na jejich život z víry. Zvolil jsem pojem „horlivá kmotra“, který evokuje relativně blízkou osobu, která to s vámi myslí dobře, ale její pojetí víry může mít jisté fundamentalistické a bigotní rysy. V praxi to nemusí být vyloženě křesťanská kmotra či kmotr, ale též jiný duchovní průvodce. Coming out před takovým člověkem má několik specifických rizik a šancí.

Možná reakce kmotry na coming out:

- To jsi mě strašně zklamal.
- Víš, že podle bible je sex mezi muži hřích a ohavnost.
- Jako gay nemůžeš přijít do nebe.

7 POSPÍŠIL, C. V. Teologie služby. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 137.

Možná reakce kmotřence:

- ▶ Co mám dělat? Nemůže mě Bůh uzdravit?
- ▶ Znamená to, že mě Bůh zavrhuje? V takového Boha já věřit nemohu.

Ideálním vyústěním pro kmotru by bylo pochopit, že bibli není možné používat jako mačetu, už proto, že obsahuje největší příkázání lásky. K tomu by jí paradoxně mohlo posloužit právě setkání s kmotřencem, který je gay. Pro něj pak taková konfrontace nemusí nutně skončit ztrátou víry, ale naopak může vést k touze svou víru nově a lépe promyslet.

▶ **Coming out před křesťanským společenstvím**

Velké množství mladých křesťanů nežije svoji víru izolovaně, ale pravidelně se setkává v nějakém společenství, kde nachází křesťanské přátele. Mladí zde mj. prohlubují své znalosti o učení církve v různých otázkách, a to včetně otázky náklonnosti ke stejnému pohlaví. Zajímavá situace nastává ve chvíli, kdy je členem takového společenství gay a společenství to zjistí.

Možná reakce animátora společenství na coming out: Katechismus katolické církve říká, že homosexualita jako taková není hříšná, avšak úkony s ní spojené jsou vnitřně nezřízené. Homosexuálně orientovaný člověk by měl žít život v celibátu. Ostatní křesťané by jej neměli diskriminovat, ale citlivě jej přijímat.

Možná reakce přítomného gaye: Já si myslím, že požadavek na život bez vztahu je nespravedlivý. Já taky chci mít někoho rád. Život bez lásky asi nedám.

Čas ukáže, zda takové společenství dokáže svého člena opravdu přijímat, i když nebude tajit svou orientaci. Také se uvidí, jak to bude dál, pokud tento člověk dá přednost svému srdci a vydá se na cestu vztahu. Podobně jako v předchozím případě může vzájemné poznání a přátelství napomoci nejen k prohloubení víry, ale také k lepšímu pochopení fenoménu neheterosexuální orientace v životě konkrétního člověka.

▶ **Coming out před zpovědníkem**

Další zvláštní comingoutová situace nastává, když jde gay ke zpovědi. Ve zpovědi je třeba vyznat všechny své těžké hříchy provedené od minulé zpovědi, litovat jich a vyjádřit předsevzetí, že je již nechceme opakovat. Jedině pak lze přijmout rozhřešení, tedy odpuštění od Boha. Zpovědník se o orientaci kajícího dozvídá často až z toho, že se vyznává ze sexu s jiným mužem.

Možný zpovědní dialog mezi gayem a jeho zpovědníkem:

G: Vyznávám se, že jsem měl opakovaně sex s mužem.

Z: Litujete toho a chcete se toho zříci?

G: Nedokážu toho litovat, protože toho člověka miluji a on miluje mě.

Z: Tak to vám ale nemohu dát rozřešení.

Uvedená situace poukazuje hned na několik paradoxů. Podle katechismu je každý nemanželský sex těžkým hříchem, tedy i povinnou látkou ke zpovědi. V řadě případů (a to nejen, jde-li o sex mezi dvěma muži) to však subjektivně není prožíváno jako vina, protože je tam přítomna láska. Přirozeně pak člověk není schopen toho litovat a slibovat, že to již nechce opakovat.

Druhým paradoxem je to, že náhodný sexuální úlet lze snadno rozřešit, protože jej člověk již nechce opakovat. Sexuální život v kontextu dlouhodobého nemanželského svazku je však překážkou rozřešení. Před branou kostela se pak potkávají registrovaní partneři s rozvedenými heterosexuály.

► Coming out před biskupem

Když se katolík uchází o kněžství, setkává se se svým biskupem, který rozhodne, zda jej do kněžské formace přijme či nikoliv. Jistá vatikánská instrukce zakazuje přijímat do seminářů kandidáty, kteří by měli „hluboce zakořeněné homosexuální sklony“. Je-li tedy uchazečem gay, bylo by na místě, aby biskupovi na rovinu o své orientaci řekl. Paradoxně tím riskuje, že se jeho sen o kněžství okamžitě rozplyne. To samé může nastat, pokud se během formace zjistí, že má kandidát problémy s celibátní disciplínou. Pokud nechce mít církev hříšné kněze způsobující veřejné pohoršení, je to celkem logické. Je potřeba si však uvědomit, že člověk je zde diskriminován na základě sexuální orientace při výběru svého povolání. „Hluboce zakořeněné heterosexuální sklony“ totiž žádné instrukci nevadí.

Reálně tedy nastává situace, kdy si budoucí kněží již během formace osvojí schopnost dokonale maskovat svoji minoritní orientaci, pokud ji mají. Veřejný coming out zde nemá místo. Mnohým to tak vyhovuje, protože jim útek ke kněžství umožňuje utéct před sebou samým a před svou sexuální orientací. Je otázkou, nakolik se to podepisuje na psychickém zdraví kněží a nakolik se tato nepřiznaná menšinová orientace vrací jako homofobie do řad církve vůči ostatním gayům, kteří si osvobozující coming out dopřáli.

► Coming out před Bohem

Pojednáváme-li o věřících lidech, je třeba zahrnout také vztah s Bohem, neboť právě zde lze najít významné vnitřní zdroje. Uvádím jej až nakonec,

jako dovršení a syntézu celého náročného procesu. Obvykle však tento rozměr doprovází celý tento proces, počínaje vnitřním coming outem.

Základem zdravého sebevědomí křesťana*ky je víra, že je milovaným Božím dítětem. Jakkoliv mohou mladým lidem v období coming outu sami křesťané nahánět strach, víra v Boží lásku, v jeho bezpodmínečné přijetí a milosrdenství tento strach uzdravuje. Díky tomu člověk snadněji přijímá sám sebe i se svou sexualitou. Modlitba k Bohu vytváří bezpečný prostor, kde může být člověk plně sám sebou a zároveň sám sebe svěřit, za vše děkovat, o leccos prosit.

Křesťané*ky též rádi Boha prosí o pomoc při rozlišení, jak v životě jednat. Jistý odstup od sebe a svých problémů je velmi žádoucí, zvláště když člověk prožívá těžkou hodinu coming outu, tíhu osamění, touhu po realizaci vztahu. Někteří mohou v modlitbě rozlišit, že pro ně bude vhodný celoživotní celibát, jiní zase budou prosit o nalezení toho správného partnera*ky a o požehnání pro své soužití.

Slovníček pojmů

ALLY - příznivce*kyně, podporovatel*ka LGBT+ osoby či komunity

AROMANTIK*ČKA (TAKÉ ZKRÁCENĚ ARO) - romantická orientace vyznačující se nepřítomností romantické přitažlivosti k ostatním

ASEXUÁL*KA - člověk, co necítí potřebu sexu nebo ho ostatní lidé sexuálně nepřitahují

BIFOBIE - diskriminace, odpor nebo iracionální strach z bisexuality či bisexuálních osob

BISEXUÁL*KA (TAKÉ ZKRÁCENĚ BI) - člověk, kterého přitahují ženy i muži, ale ne nutně stejným způsobem nebo stejně intenzivně

CIS(GENDER) OSOBA - osoba, jejíž genderová identita je v souladu s tím, jaké pohlaví jí přiřpsali po narození (např. osoba, kterou po narození označili jako muže a která se cítí jako muž, je cis muž)

CISSEXISMUS (TAKÉ CISGENDERISMUS, CISNORMATIVITA) - systém názorů a přesvědčení, že normální, přirozená a jediná akceptovatelná genderová identita (projev, tělesné charakteristiky atd.) je buď mužská, nebo ženská, tedy cisgender

COMING OUT - z ang. coming out of the closet; proces uvědomování si své sexuální orientace nebo genderové identity a sdílení informace o této skutečnosti s okolím; **vnitřní coming out** - člověk rozpoznává svou orientaci či identitu; **vnější coming out** - člověk se svěřuje se svou orientací či identitou druhým

CROSSDRESSING (CD) - akt oblékání oděvu, který je v dané společnosti tradičně přiřazován opačnému pohlaví, osoba praktikující crossdressing se nazývá crossdresser; crossdressing je praktikován lidmi bez ohledu na genderovou identitu a sexuální orientaci

DRAG - jedna z forem umělecké prezentace, kdy se muži (drag queens) i ženy (drag kings) bez ohledu na svou sexuální orientaci stylizují do dané genderové role za pomoci často zvýrazněných až parodovaných atributů přiřazovaných tradičně danému pohlaví

DYSFORIE - negativní pocity, které vyvolávají určité tělesné vlastnosti, jež nejsou v souladu s pocíťovaným rodem člověka, většina trans lidí pocíťuje různě silnou dysforii

FEMININITA - soubor atributů, chování a očekávání, které jsou ve společnosti spojovány s rolí dívky či ženy, nemusí souviset s biologickým pohlavím

GATEKEEPING - jakékoli podmínky, které zejména transgender a nebinárními lidem omezují přístup ke zdrojům; často se používá v souvislosti s tranzicí, kdy člověk musí splnit přísné formální požadavky, aby byla tranzice lékařsky nebo právně uznána

GAY - muž, kterého přitahují (sexuálně či romanticky) muži

GENDER (ROD) - sociální role, se kterou se lidé identifikují na základě své genderové identity; jde o sociální konstrukt, ke kterému se pojí určité atributy související se vzhledem (volba oblečení, barev, líčení, doplňků atd.), chováním nebo očekávanými ze strany společnosti, liší se historicky a geograficky

GENDEROVÁ IDENTITA - pocíťovaná příslušnost k určitému pohlaví, případně absence této příslušnosti, nemusí souviset s pohlavím připsaným po narození

GENDEROVĚ NEKONFORMNÍ OSOBA - je taková, jejíž genderový projev zcela nenaplnuje očekávání, které se váže k ženské či mužské roli ve společnosti

GENDERQUEER - viz Nebinární níže

GENDEROVÝ PROJEV (GENDER EXPRESSION) - vnější charakteristiky a chování, kterými se lidé prezentují před okolím (oblečení, řeč, účes, gesta, koníčky atd.) v rámci kategorií femininita vs. maskulinita v daném socio-kulturním kontextu

GSRD (GENDER, SEXUAL, AND RELATIONSHIP DIVERSITY) - genderová, sexuální a vztahová diverzita; novější a inkluzivnější alternativa ke zkratce LGBT+

HETERONORMATIVITA - předpoklad, že všichni jsou heterosexuální, že jen heterosexuality je normální sexuální a citová orientace a implicitně tedy že heterosexuality je nadřazená ostatním sexuálním preferencím, heteronormativní kultura podporuje prostředí, kde jsou LGBTQ lidé diskriminováni

HETEROSEXUALITA - sexuální a citová orientace projevující se v sexuální a partnerské preferenci osob opačného pohlaví

HETEROSEXISMUS - systém názorů a přesvědčení, že jediným normálním, přirozeným a akceptovatelným eroticko-sexuálním vztahem je vztah muže a ženy

HOMOFOBIE - zastřešující termín, kterým se označuje diskriminace, odpor nebo iracionální strach z jiné než heterosexuální orientace či neheterosexuálně zaměřených osob; **institucionalizovaná homofobie** - např. státem či náboženskými organizacemi podporovaná homofobie; **internalizovaná homofobie** - zvnitřnění negativních postojů a zkušeností u neheterosexuálně orientovaných osob

HOMOPARENTÁLNÍ RODINA - rodina, ve které rodičovské role zastávají dvě ženy nebo dva muži, lidově také občas označovaná jako „duhová rodina“. V rámci homoparentální rodiny se rozlišuje **zákonný rodič** (zákonem uznaný rodič dítěte, např. biologická matka, biologický otec, nebo ten muž*ta žena, který*kteřá dítě osvojil*a jako jednotlivce) a **sociální rodič** (ten z páru, který dítě sice také vychovává a dítě ho vnímá jako rodiče, ale zákonem jako rodič uznaný není; občas také označován jako „faktický rodič“)

HOMOSEXUALITA - sexuální a citová orientace projevující se v sexuální a partnerské preferenci osob stejného pohlaví; v dnešní době již překonaný termín, proto je lépe hovořit o „gayích a lesbách“, „sexuální menšině“, „stejnopohlavní dvojici/partnerech“ (toto vymezení doporučuje i Výbor pro sexuální menšiny Rady vlády ČR pro lidská práva)

INTERSEKCIONALITA - teorie, podle které různé stránky lidské existence jako např. gender, etnicita nebo sexuální orientace spolu interagují a jsou

vzájemně propojené, takže když klademe důraz jen na jeden aspekt člověka, ztrácíme kompletní obrázek o jeho životní zkušenosti

INTERSEX OSOBA - zastřešující termín označující osobu, jejíž pohlavní znaky (chromozomy, gonády, hladiny pohlavních hormonů) nejsou typicky mužské ani ženské; není vhodné v tomto kontextu používat pojem intersexualita/intersexuál*ka, protože se nejedná o variantu sexuální orientace nebo identity, pojem je odvozený od slova „sex“, česky pohlaví, nikoliv od slova sexualita

KONVERZNÍ TERAPIE (TAKÉ REPARATIVNÍ TERAPIE) - snaha o změnu („vyléčení“) menšinové sexuální orientace a někdy i genderové identity vycházející často z přesvědčení, že pouze heterosexuality je normální zdravá sexuální orientace a ostatní varianty jsou duševní porucha, v praxi se však ukazuje obvykle jako neúčinná až škodlivá a přispívá ke stigmatizaci gayů a leseb

LESBA - žena, kterou přitahují (sexuálně či romanticky) ženy

LGBT+ - zkratka zastřešující osoby nevětšinové sexuální orientace nebo genderové identity, přičemž L = lesby, G = gayové, B = bisexuální osoby a T = transgender osoby, někdy je možné se setkat i s dalšími písmeny v rámci této zkratky, které zde reprezentuje + (nejčastěji např. Q jako queer, I jako intersex osoby, A jako asexuální nebo aromantické osoby)

MASKULINITA - soubor atributů, chování a očekávání, které jsou ve společnosti spojovány s rolí chlapce či muže, nemusí souviset s biologickým pohlavím

MISGENDERING - když se v případě trans či osob v rámci genderové diverzity použije špatných zájmen nebo nevhodného oslovení; může jít o důsledek omylu, lhostejnosti, nebo záměrné snahy urazit, tj. jde o projev transfobie; je spojeno s pojmem **deadnaming** (nevhodné užití starého jména většinou u trans člověka)

MUŽI, KTEŘÍ MAJÍ SEX S MUŽI (MSM) - muži, kteří provozují sex s osobami stejného pohlaví, ale neoznačují se nutně jako gayové nebo bisexuálové

NEBINÁRNÍ ČI GENDERQUEER OSOBA, NEBO OSOBA V RÁMCI GENDEROVÉ DIVERZITY - osoba, která nedokáže zcela zapadnout ani do jedné ze škatulek muž či žena, genderová identita této skupiny lidí je velice pestrá, nejčastěji se nebinární lidé identifikují následovně:

GENDERFLUID OSOBA - je taková, jejíž genderová identita se mění

INTERGENDER OSOBA - je taková, jejíž gender je někde mezi gendery, nebo jejich kombinací

BIGENDER OSOBA - taková, jejíž genderová identita se mění z mužské na ženskou a naopak v závislosti na kontextu nebo na situaci

TRIGENDER OSOBA - je taková, jejíž genderová identita se pohybuje mezi mužskou, ženskou a třetím pohlavím v závislosti na kontextu nebo na situaci

ANDROGYNNÍ OSOBA - je taková, jejíž podoba či identifikace je mezi femininní a maskulinní, a která tedy prezentuje gender buďto smíšený, nebo neutrální

PANGENDER OSOBA - je taková, jejíž genderová identita je souhrnem všech identit

POLYGENDER OSOBA - je taková, jejíž genderová identita je souhrnem mnoha identit, ne však všech

NEUTROIS - zastřešující termín pro osoby, které se identifikují genderově neutrálně

AGENDER OSOBA - je taková, která necítí příslušnost k žádné genderové identitě

GENDERLESS OSOBA - je taková, která se neidentifikuje s žádným genderem

DVOJÍ DUCH - osoba, která ve svém životě naplňuje role obou tradičních pohlaví; tento pojem byl užíván mezi původními obyvateli Severní Ameriky, ale v současnosti jej používají i jiné kultury

PANSEXUÁL*KA - člověk, kterého přitahují osoby bez ohledu na jejich genderovou identitu, ale ne nutně stejným způsobem nebo stejně intenzivně

PASSING - být vnímán*a a akceptován*a druhými v rámci genderové identity, která je člověku vlastní

POHLAVÍ - biologická kategorie, na jejímž základě jsou lidé podle fyzických znaků při narození tradičně označováni za ženy, nebo muže

POLYAMORIE - druh nemonogamního soužití založený na toleranci a akceptaci dalších vztahů

PŘEDSUDEK - emočně zbarvený úsudek, který není založen na spolehlivém poznání, ale na pouhém mínění či předpokladu, obvykle vychází ze stereotypů, neoprávněného zobecnění nebo zjednodušení zkušenosti

QUEER - zastřešující výraz pro osoby menšinové sexuální orientace či genderové identity, původně to bylo pejorativní označení leseb a gayů, některými lidmi je tento termín vnímán stále jako urážlivý a homofobní

SEXUÁLNÍ ORIENTACE (TAKÉ SEXUÁLNÍ ZAMĚŘENÍ, SEXUÁLNÍ PREFERENCE, EROTICKÉ ZAMĚŘENÍ, EROTICKÁ PREFERENCE) - zaměření citové a sexuální náklonnosti k druhým lidem; romantická orientace je zaměření romantické (vztahové) náklonnosti k druhým lidem; sexuální a romantická orientace bývají obvykle v souladu, ale nemusí tomu tak být vždy

TICHÝ (SPOLEČENSKY NEUZNANÝ) ZÁRMUTEK - ztráta blízké osoby nebo zvířete, kterou společnost neuznává nebo nerozpoznává

TRANS(GENDER) MUŽ (TAKÉ TRANSMASKULINNÍ OSOBA) - muž, co se narodil s pohlavními znaky připisovanými ženám a který se neztotožňuje s rolí, jež mu na jejich základě byla přisouzena; trans muži se někdy označují termínem FtM (Female to Male) nebo AFAB (assigned female at birth)

TRANS(GENDER) OSOBA - osoba, jejíž rod se neshoduje s tím, jak ji označili po narození; pojmy trans (transgender) jsou přídavná jména

TRANS(GENDER) ŽENA (TAKÉ TRANSFEMININNÍ OSOBA) - žena, co se narodila s pohlavními znaky připisovanými mužům a která se neztotožňuje s rolí, jež jí na jejich základě byla přisouzena; trans ženy se někdy označují termínem MtF (Male to Female) nebo AMAB (assigned male at birth)

TRANSFOBIE - diskriminace, odpor nebo iracionální strach z jiné než cis-gender identity či osob v rámci genderové diverzity

TRANSSEXUÁL - zastaralý pojem, který se váže k diagnóze, navíc genderová identita nesouvisí se sexualitou

TRANZICE - proces nabývání vizuálních a tělesných charakteristik a sociální role, která je v souladu s genderovou identitou člověka, přičemž rozlišujeme:

FYZICKOU TRANZICI, která může zahrnovat hormonální terapii (HRT), chirurgické změny nebo různé jiné úpravy zevnějšku (např. laserové odstraňování vousů)

ÚŘEDNÍ TRANZICI - změna označení genderu, jména, rodného čísla v dokladech a jiných úředních dokumentech

SOCIÁLNÍ TRANZICI - život v rámci pocítované sociální role

TRAVESTI UMĚLEC*UMĚLKYNĚ - člověk, který se převléká do šatů obecně přisuzovaných opačnému pohlaví za účelem uměleckého vystoupení, v rámci kterého předvádí či paroduje známé umělkyně*umělce; občas se zaměňuje s pojem **transvestitismus**, kde však jde o převlékání se do šatů opačného pohlaví za účelem vlastního potěšení

TŘETÍ POHLAVÍ - genderová kategorie existující v některých společnostech, které rozeznávají více než dva rody

Seznam organizací a služeb

Seznam organizací či služeb zaměřujících se na LGBT+ osoby nebo přátelských vůči LGBT+ osobám v různých životních situacích

► Podpůrné LGBT+ organizace

Prague Pride z. s.

Zlepšování kvality života LGBT+ osob, ochrana práv obětí diskriminace, vzdělávání a další aktivity. Prague Pride (www.praguepride.cz) mimo jiné organizuje semináře pro budoucí LGBT+ rodiče a spolu s queer filmovým festivalem Mezipatra (www.mezipatra.cz) pořádá vzdělávací programy pro ZŠ.

Web: www.praguepride.cz

Kontakt: karel.pavlica@praguepride.com (vzdělávání pracovníků*pracovnic v pomáhajících profesích)

Online poradna Sbarvouven.cz

Internetová poradna spolku Prague Pride, na bázi peer-to-peer mentoringu poskytuje podporu a informace LGBT+ lidem i všem ostatním, které toto téma zajímá.

Web: www.sbarvouven.cz

LOGOS Česká republika, z. s.

Ekumenické společenství LGBT+ věřících, jejich rodičů a přátel. O jeho činnosti lze najít informace na webu www.logoscr.cz nebo na facebookové stránce www.facebook.com/LogosCR.

Kontakt: jsme@logoscr.cz

Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu z. s. (PROUD)

Platforma se věnuje aktivitám pro genderovou rovnost ve společnosti a zlepšování kvality života nejen LGBT+ lidí od dětství přes partnerství, rodičovství po stárnutí.

Web: www.proud.cz

Kontakt: info@proud.cz

Transparent, z. s.

Spolek, který se zaměřuje na zlepšování společenské a legislativní situace trans a nebinárních osob.

Web: info@transparentprague.cz

Kontakt: info@transparentprague.cz

Queer Geography z. s.

Spolek QG se zaměřuje na prosazování holistického, syndemického a tedy biopsychosociálního porozumění souvisejících společenských a zdravotních problémů, otázek či výzev; v jehož smyslu bude přispívat k efektivnějšímu přijetí sexuální a genderové diverzity v rámci širší rozmanitosti společnosti, odbourávání stigmatizace, diskriminace, a k odstraňování jiných normativních, institucionálních, legálních či jiných bariér snižujících kvalitu života některých lidí.

Web: www.queergeography.cz

STUD, z. s.

Spolek působící v Brně na podporu gay, lesbické, bisexuální a transgender minority. Primárně se orientuje na práci s mládeží, aby usnadnil proces vyrovnání se s vlastní sexuální orientací, a tak preventivně zmenšil riziko rozvinutí sociálně patologických jevů jako je například sebevražda, drogová závislost nebo alkoholismus u mladých lidí.

Web: www.stud.cz/projekty.html

Kontakt: info@stud.cz

Ollove z.s.

Spolek působící v Olomouci a organizující širokou škálu kulturních, společenských i osvětových aktivit, které mají pomáhat vytvoření otevřené, tolerantní, genderově a sexuálně pestré společnosti. Ollove pomáhá lidem mimo hranice heteronormativity najít si své místo ve společnosti a snaží se také o mezigenerační kontakt a porozumění.

Web: www.ollove.cz

Kontakt: ollove@ollove.cz

► Pomoc v oblasti předsudečného násilí

In IUSTITIA, o.p.s.

Poradna Justýna - poradna poskytuje své služby lidem dotčeným násilím z nenávisli a také lidem dotčeným projevy nesnášenlivosti, zejména rasismu, antisemitismu, islamofobie, homofobie a transfobie, genderového násilí, násilí z důvodu věku, zdravotního stavu, sociálního statusu či příslušnosti k subkultuře.

Web: www.in-ius.cz

Kontakt: poradna@in-ius.cz

Bílý kruh bezpečí, z.s.

Poskytování pomoci obětem trestných činů. BKB poskytuje právní informace, psychologické a sociální poradenství a rovněž praktické rady a informace prostřednictvím nonstop telefonních linek, celostátní sítě poraden, centrály v Praze, intervenčního centra v Ostravě a Klíčových sociálních pracovníků (případových manažerů) pro zvláště zranitelné oběti a pozůstalé.

Web: www.bkb.cz

Kontakt: 116006@bkb.cz

Bezplatná linka: 116 006 - pro oběti kriminality a domácího násilí

Linka BKB: 257 317 110 - nonstop pomoc obětem a svědkům trestných činů

Pro bono aliance, z.s.

Pro bono aliance sdružuje právníky, kteří usilují o zvýšení účinnosti právního systému při ochraně lidských práv, veřejného zájmu a dalších důležitých hodnot. Zasazuje se proto zejména o větší dostupnost právní pomoci a společensky odpovědný výkon právnických profesí.

Web: www.probonoaliance.cz

Kontakt: probono@probonoaliance.cz

► Krizová intervence

Linka bezpečí, z.s.

Poskytování krizové intervence a poradenství pro děti a mládež do 26 let zdarma z celé ČR prostřednictvím telefonu, chatu a emailu.

Web: www.linkabezpeci.cz

Kontakt: info@linkabezpeci.cz

Bezplatná linka pro mládež: 116 111

► Zdravotní a sociální služby

Česká společnost AIDS pomoc, z. s.

Pomoc HIV pozitivním lidem, prevence a osvěta - AIDS poradny vč. bezplatné telefonní linky, bezplatné anonymní testování po celé ČR, právní pomoc v případech diskriminace HIV pozitivních osob, provoz Domu světla.

Web: www.aids-pomoc.cz

Bezplatná Telefonní linka AIDS pomoci: 800 800 980

Jako doma - Homelike, o.p.s.

Nezisková organizace, která se věnuje ženskému bezdomovectví. Jejím cílem je společnost, kde každý má možnost důstojně bydlet a kde nejsou sociální a genderové nerovnosti, a to prostřednictvím partnerství a participace, empowermentu (posílení), vytváření bezpečného prostředí, genderové citlivosti a spolupráce lidí s domovem a bez domova. Organizace se zároveň dlouhodobě zabývá prevencí genderově podmíněného násilí a poskytuje pomoc v případech, kdy k němu dochází

Web: <http://jakodoma.org>

Kontakt: info@jakodoma.org, 774 109 232

Poradenské centrum v Brně – adiktologické poradenství pro LGBTQ společnosti Podané ruce o.p.s.

Odborné poradenství v oblasti bezpečnějšího užívání, léčby závislosti, či podpory v abstinenci a dále také poradenství se zaměřením na sexuální oblast spojenou s užíváním návykových látek.

Kontakt: sandera@podaneruce.cz, 776 081 363, 773 770 885

ŽIVOT 90, z. ú.

Poskytovatel LGBT+ respektujících sociálních služeb pro seniory a seniorky.

Web: www.zivot90.cz

Kontakt: Jaroslav Lorman, výkonný ředitel, reditel@zivot90.cz, 222 333 590

Pečovatelská služba Rokytnice v Orlických horách

Organizace otevřená LGBT+ osobám poskytující pečovatelskou službu.

Web: <https://ps.rokytnicevoh.cz>

Kontakt: Dagmar Lavrenčíková, dasa.lavrencikova@mu.rokytnice.cz, 491 616 996, 491 616 997, 603 108 696

Autorský kolektiv

Ing. Tereza Kadlecová (Pelechová) je manažerkou vzdělávacích projektů v neziskovém sektoru. V minulosti působila ve vzdělávacím programu Jeden svět na školách společnosti Člověk v tísni, kde vedla především projekty zaměřené na občanskou angažovanost mladých lidí a věnovala se také vzdělávání vyučujících. Nyní vede vzdělávací aktivity spolku Prague Pride, koordinuje a facilituje kurzy rodičovské přípravy pro LGBT+ páry, které plánují založit rodinu, koordinuje a lektoruje vzdělávání zaměstnavatelů v oblasti diverzity většího přijetí LGBT+ osob na pracovišti.

Stanislav Kostiha se dlouhodobě angažuje ve spolku LGBT+ věřících Logos Česká republika. Za jeho předsednictví se Logos aktivně zapojil do přípravy duchovní části programu v rámci festivalu Prague Pride. Snaží se rozvíjet kontakty nejen s vedoucími představiteli církví, ale i s farníky a členy církevních sborů, aby hlasy žádající přijetí věřících menšinové citové orientace přicházely i přímo od nich, nikoliv pouze od LGBT+ věřících.

Mgr. Marcela Macháčková je absolventka psychologie na FF UPOL. Věnuje se vzdělávání a osvětě o LGBT+ tématech na ZŠ a SŠ pod hlavičkou projektu Mezipatra na školách. Má také zkušenost se sociální prací v oblasti vzdělávání s dětmi v organizaci Člověk v tísní. Dlouhodobě se zajímá o téma stigmatu, v současné době působí v Národním ústavu pro duševní zdraví, kde se zabývá destigmatizací duševních onemocnění.

Mgr. Karel Pavlica, Ph.D. je absolventem Filozofické fakulty Ostravské univerzity, a to oborů sociální práce s poradenským zaměřením (Mgr.) a sociální poradenství a management sociálních služeb (Ph.D.). V praxi se věnoval zejména telefonické krizové intervenci a výzkumu v oblasti sociálních věd. V současné době působí v oblasti vzdělávání, a to v Národním pedagogickém institutu ČR jako garant Osobnostní a sociální výchovy, a v Prague Pride, z. s., jako koordinátor vzdělávání pro odborníky*odbornice v pomáhajících profesích. Kromě toho působí jako dobrovolník v internetové LGBT+ poradně Sbarvouven.cz.

RNDr. Michal Pitoňák, Ph.D. je absolventem Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze, oborů biologie (Bc., Mgr.), geografie (Bc., Mgr.), sociální geografie a regionální rozvoj (RNDr., Ph.D.). Ve své disertační práci v české geografii poprvé otevřel interdisciplinární problematiku tzv. geografí sexualit, v jejichž rámci studoval především tzv. společenskou heteronormativitu a její vliv na sociální organizaci a kvalitu života ne-heterosexuálních lidí v Česku. V průběhu dalšího prohlubování zájmu o tuto výzkumnou oblast se dr. Pitoňák zabýval tématy, jako jsou časoprostorové vyjednávání ne-heterosexuálních identit; homofobie ve školách; queer teorie; teorie menšinového stresu a jeho dopady na duševní zdraví ne-heterosexuálů; sociální epidemiologie HIV/AIDS; destigmatizace a LGBTQ psychologie, které v současnosti rozvíjí ve své práci v Národním ústavu duševního zdraví, ale například i v rámci dobrovolné práce pro spolek Queer Geography.

Aleš Rumpel je queer aktivista, dříve dlouholetý ředitel queer filmového festivalu Mezipatra a spoluzakladatel Platformy pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z. s., (PROUD) se zázemím v kulturním managementu a vzdělávání. V současné době vede queer kavárnu, cestuje po školách po celé České republice s programem Mezipatra na školách a zajímá se zejména o kulturu, historii a lidská práva.

Doc. PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D. působí na katedře psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Z teoretického i výzkumného hlediska se dlouhodobě zabývá dvěma oblastmi – jednak genderovou rovností ve vzdělávání a výchově a budováním genderové identity a jednak učitelstvím, profesní identitou a stresem ve školství. Je členkou Rady vlády pro rovnost žen a mužů a pracovní skupiny MŠMT pro rovnost žen a mužů. Dlouhodobě spolupracuje i s řadou neziskových organizací. Je jednou z odborných garantek poradny Sbarvouven.cz pro mladé LGBT osoby, kterou organizuje spolek Prague Pride.

Bc. Radek Šoustal - v letech 2010 až 2014 metodik sociálně-právní ochrany dětí na Krajském úřadu Moravskoslezského kraje, následně pak metodik náhradní rodinné péče na Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR. Od roku 2012 též mediátor rodinných a rodičovských sporů v organizaci Spolu pro rodinu. Od roku 2017 zároveň lektor Institutu pro veřejnou správu v Praze k tématům z oblasti náhradní rodinné péče při přípravě pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí na vykonání zkoušky zvláštní odborné způsobilosti v agendě sociálně-právní ochrany dětí. Dlouhodobě angažován ve spolku Logos ČR (sdružující LGBT+ věřící, členy jejich rodin, přátele a příznivce).

PRAGUE
PRIDE

MINISTERSTVO PRÁCE
A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ

APS

Seeding Knowledge Foundation